

DPN 6011

Title : नै. टी. प्र. (नैषध टीका प्रकाश) (?)
NAI TĪ PRA. (NAIṢADHA TĪKA PRAKĀṢA)

Run. No. 6702

Cat. No. 44

Micro. No.

Subject टीका commentari

Religion : Hindu / Bauddha

Language : Skt. / New. / Nep. / Skt. - New. / Maith. - New. / New. - Nep. /

Size in cms. 27.5 x 12

Extant folia
Folios 1-42

Lines (in a page) 14 irregular

Compl. / Incompl.

~~Chapt. / act /~~ *प्र. नै. प्र. म. म. / Beginning* *End folia missing*

Author / translator

Scribe / donor

परशुपतिमान प्र. माय

Date: NS / SS / VS / KS

Ruler / place

Parasupatiman Pr. Maaya

Script : New. / Dev. / Bhuj. / Ran. /

Illus. :

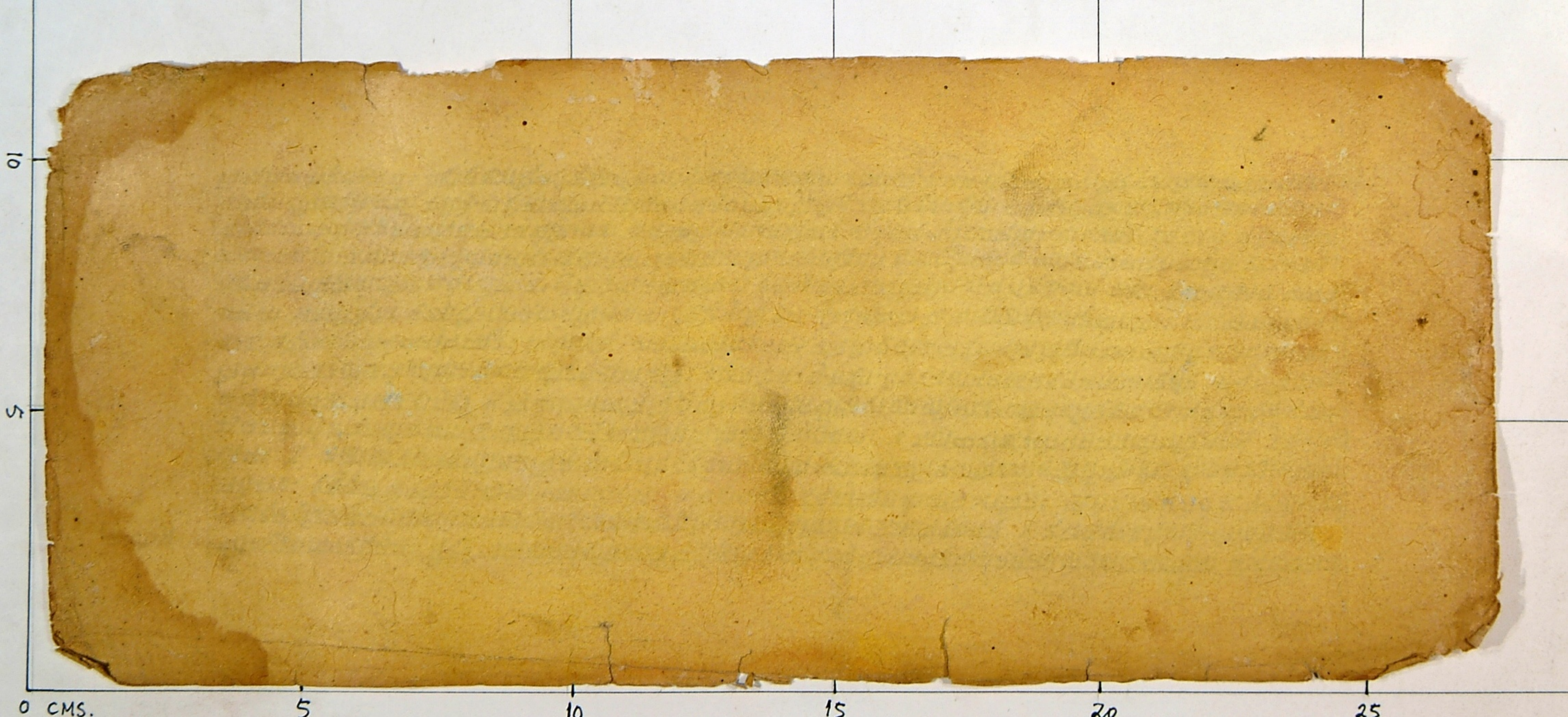
Material : palmleaf / paper / thiyasaphu / one side yellow. Indian paper.

Condition : fine / damaged by worms, rats, water /

Beginning, colophon, post-colophon :

↓
श्रीमद्भागवतम् नमः वेदो यत्नं कामे जय जनिर्दक्षिणे लक्ष्मणेपि श्रीमानये हनुमान
गुल च यो हस्त विन्यस्त सत्वः को दण्डं काण्डमेकं दध दडिन कुल धर्मकारि

समंताद् व्याड् व्याज भव्या कवलि सुलिन प्रोक्ष्य जीनकी जानित्वा ॥ १॥

ने. सि. प्र.

रसैरिति सर्वगन्धस्वावधारणभवती निर्यायात्सनल एव भजानिमही पतिप्रज्ञानमिसर्यः भूजीयायस्येति ज्ञायायानिः सकः यस्य कथाः नचभिः
शृंगारदिभिः रसेः षडुक्तं सधातिरसरोतीत्येवंशीला सधावधीणी सधायाः षडुक्तं व्याख्या तत्र सिद्धायात्यातां मधुरसपुनैवका यद्वा यस्य क
थारसैः त्रत्ता सधाया अवधिमुक्तं षडुक्तमिति यावत्तापीरयति सियतीत्येवंशीला सधावधीराणी त्वोपपाद् तत्रापि स एवार्थः यद्वा यस्य कथा
सैरेतुभिः षडुक्तं अवधिः एतत्परममृतनालीत्यर्थः इत्योप इति दीर्घः एतेनेदृदि परिस्वागेन नलैर्भेष्यनुष्णास्योन्मिश्रं यद्वा शोभनं धावति सधा बाप
राप संचरिणी धीयस्येति संवृत्तिमत्त्वं तस्य योत्येतराणी निंसाणां स्यात्ति तन्नेनोत्साह शक्तिमत्त्वं भजानि रित्यनेन प्रभुशक्तिपुत्तत्वागुणैः सै
दयैदिभिः सधिविग्रहादिभिर्वर्णनं तत्राश्रय रूपः अतएव कचेरे तस्य वर्णने यत्त यद्वा रसा एरितपदं यं यस्य कथाः कामस्वरसा मस्यानं
सदीभिलाषजनिकं त्वय कीदृशो नलः स्वरोति सुवर्णस्य रः सुवर्णदंष्ट्रः एके च तस्मिन् तदनदा तपत्रं च एका स ता तपत्रं स्ववर्णदंष्ट्रं स्वैव

रसैः कयायस्य सधावधी रीतिनलः समजानिरुद्धाद्भुतः सवर्गदशैकसितातपत्रितज्वलन्त्यतापावर्जिरीर्त्रिम
गमलः ३

[illegible]

तद्विस्मयविशेषाणां अमया किं निमित्तं नराहं स्वर्षनिपातः स्या
न यदा किं निमित्तं प्रणिप्रनाय सहेतुत्वमभ्यर्हेन त्वामर्षनिपातः गुणे
लोपुदेससमरः

[illegible]

पवित्रं स त्रीतनुते जगद्गुणैस्मत्तारसहा लनये वचल्लया ॥ कथं न हामदिरमावि
लामपि स्वो विनीमे वपवित्रपि व्यति ३

रत्नार्पणकीर्तिताम्रिरेकथेन पवित्रपिष्पतिपत्तयेन सेव्यते तत्सरोषमपि तेन पवित्रीक्रियते अन्यदपि मन्त्रिने वस्त्रादिसेनोद्धेन याज्ञाना
तयानिर्मलीक्रियते अपि यथा पाठमेव वा योज्यः यः पवित्रीकरोत कारणादयं आयिलत्वमपि अन्यत्र अन्य रात्रिसेनस्य सेवित्वमपि
पिरन्यत्रैव यथैव लक्ष्येऽपि पाठः साधुः पवित्रमिति प्रबुधः संज्ञायामितिकर्तारिः ३ त्रः ३ पवित्रमिव पवित्रमिह पचात सात्वनेतिहालेषु
रादेरापीस श्रयेति युच्योक्तः सात्वनेयेवेतीवेन समासे विमललोपश्चेति द्वौ ३ ए ॥ ॥ ॥

नै.स.सि.प्र

हितीयश्लोकेन स्फुरणाद्भुतमुक्तं तदेव श्रुतिरिति अयं ननु स्वयं व्याख्यातवान् इति शब्दविषयस्य अधीनत्वोपात्तराग्न्याचारौ रधीतिरप्ययं न बोध्यं
यत्तान् आचरणं कर्मोपपन्नं प्रचारात् अध्यापनं एतैश्चतुर्भिः प्रकृतैश्च तत्त्वैश्च दशा अवस्थाः प्रकृत्यनुकुर्वन् चतुर्दशत्वमुक्तः केन हेतुना
कृतवान् ज्ञाने अत्र हेतुर्न स्तीत्यर्थः चतुर्दशत्वविद्यास्य तत्त्वश्चतुर्दशत्वे विद्वेषितत्वरणं विद्वेषणानुत्पत्त्यादयो न चतुर्दशत्वचतुर्दशत्वध
र्मस्त्वस्मद्भूतवर्तिनश्च अधीत्यादिचतुर्भिः प्रकारैश्चैकस्याविधायक्यनुरवस्थत्वेन षट्यंशताभाष्यमिति चतुर्दशत्वात्तेषां च तस्माच्चतुर्दश
त्वमेव स्वयं ज्ञाता सनुकुतः कृतवानिति संहनवोद्भिरेव शक्तिः इत्याशयः न स्वयं वदन्तु चतुर्भिः रक्षिकादेशे न्ययमर्थात् चतुर्दशत्वस्य किंतु चत
त्वाद् दशा अवस्था अधीत्यादयो यास्ताः चतुर्दशत्वात्ताम्भावस्तत्त्वमते दहनं ज्ञाने इति न अपि नु ज्ञान एवेति काकुः एतेन षट्पंचाशत्वात् न स्त

अधीतिबोधाचरणप्रचारसौदंश्चतस्रः प्रणयनुपाधिभिः चतुर्दशत्वं
रुतवाङ्कुतः स्वयंनवेष्टिविद्यासचतुर्दशसंयमः ४

चतुर्भिर्लविकादशेसापि निस्तम्य घपि शत्रियस्यापनेनाधिकारस्तथापि धनाविदत्त्वा वा स्वरण द्वारा व्यापने पुंक्रमिति न रोषः एतेन चतुर्दशोत्पि वि
द्यास्तस्य स्मृत् रत्नीत्यर्थः पुराणान्यायमौमासाधर्मरास्त्रागमिप्रिनाः वेदाः स्यान्निविद्यानाधर्मस्य चतुर्दशोत्तियापवत्त्वः बोधशब्दस्योत्तरे
रासमासे कृत्वा अधीतिशब्देन समासः अथ या बोधस्य पूर्वनिपातः स्यात् यद्वा अधीनेरभ्यर्हितत्वात् पूर्वनिपातः लटि न्यनुवर्त्तमाने पुनर्ल
ट्यग्रहणादत्र प्रथमासमानाधिकरणोपिशतानघोणे च न नेतेति षष्ठीनिषेधादशास्ति हिनीया एवं सर्वत्र ते यमचतुर्दशत्वमित्यत्र त्वत्तलो
गुणो वेचनस्येति पुंवत्पुण्यग्रहणेन जातिसंज्ञयोर्निर्दिष्टः क्रियतेन सुक्तादिगुणविशेषप्रतिपत्तिं तथा च व्रजति हि सफलत्वमित्यादयः प्रयो

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

उपवेदनामनेतमोवमात्रेस्त्रिघांतरसंवेधरापितुमाह असुष्येति असुष्यनलस्यविधामुख्यत्वादेरुजस्रगौवनवद्वयदीपययजयत्रियोजिगीषयेवतुष्टोत्रेमात्रादृशानात्राष्टादशमकारत्वेअगाहनप्रापयघापविधायअष्टादशत्वंसतएवावेधनेनयापिसाअष्टादशविधाधिएतेनाभ्यस्तेसमिसंधिनानादयत्राष्टादशनवद्वयंतेदीपाश्रतेषांपृथग्भिन्नायाजयत्रियः जयसत्तिकाः यज्ञयनीतिनयाः सतीर्कषणवर्त्तमानायाः त्रियः तासांजेनीमिषयाएकयाविधयाएकादीप श्रीजेतयेतिअष्टादशमिर्विधाभिराष्टादशदीयत्रियः सखेनजेनुशत्पाइत्यर्थः यज्ञअसुष्ययाविद्वद्विः साअष्टादशीतामगाहतेतिपर्वेवद्वयः अष्टादशदीपभिन्नजयत्रियोजिगीषयाः अष्टादशमुद्रितिशेषाज्जाताहत्यर्थः अनयाउद्याः पंदीयोनेतव्यइतिअतएवाप्तुष्यैवहसनायेजिह्वायेनतेकीवर्त्तकीस्फुरदूयानामस्येत्यर्थः अष्टादशविधाअ

अमुष्यविद्यारसनाग्रनर्तकीत्रयीवनीतौगगुणो न विस्तरम्

स्वेवस्युन्तिस्मैत्यर्थः नर्तकपि एकाशिरोरस्तादिभिः षड्विंशौ श्रीवावाहूदिभिः प्रत्यंगैः नूनेत्रादिभिः षड्विंशौ विल्लरं नीताग्रदशधाभवति
तथाविधापि चतुर्दशपूर्वोक्ताः आयुर्वेदो धनुर्नदो गंधर्वो धर्माश्वत्थमिति चतस्रः एवमष्टादश द्वीपानामष्टादशत्वमंशं नरं रंका सिंहात्त
दिभेदेन भागवतोक्तरीत्या अष्टादश द्वीपमिखात्तप्यति कालिदासोक्तेषु ज्ञानधर्मः यत्नवद्वयद्वीपानां मित्रायाजयन्ति तान् नृस्य
अथैकांशं जेतुमिच्छयेदिति नृमोक्षे सा न लेनाष्टादश द्वीपानि तास्तनतस्य तावत्तः अथो ज्ञातात्नां सां जेतुमिच्छया विधाप्यष्टादश तां प्रा
ज्ञा श्रीसरस्वत्योः सहजविरोधात्तपस्योरिव केव अंगगुणो न षट्संख्या गुणो न विल्लरं नीता विल्लरं प्रापिता त्रयीव तदसंख्या षोडशतं
प्राप्नोति ज्योतिः शास्त्रेऽपि त्वं षट्संख्यया त्रितं प्रापितमष्टादशोत्तानमते तत्रांगशब्देन षट्संख्यो गच्छते तथा गुणानमाहतिः यद्यत्र षट्सं

१-अणवेदः स एक

षडंगानिद्याकरादीनिगुणाप्रधानानिपुणान्यायमीमांसाधर्मशास्त्रायुर्वेदगोधर्ववेदायशास्त्रज्ञसङ्गानिग्रहौतौर्विस्तरं नीतावेदत्रयीयया अंगानि
निगुणाश्च तेषां समाहारो गुरोतेन अथ चत्वारोऽसौ स्यादन्प्रकारक्यनद्वारा अज्ञासतीतोक्तस्वरसनाग्रजिह्वाग्रनर्तकीति रसनाग्रनर्तकी न
लस्यस्यकारविद्या अंगानां अवयवभूतानां भूतान्तरातिक्लृप्तकषायाख्यानां यस्मात्सनां न्यूनाधिकसमेतत्वेण गुणो नाष्टादशतो प्राप्य
यामधुरे इमे मधुर इत्यातास्पृशन्प्रक्षेपति ते धेयः अस्ते समस्त्यनेन प्रकारेण सर्वरसानां त्रिविधैः पृष्टादशत्वं यद्वा नां दुग्धधादीनां चतुर्धा च स
पणस्त्रुग्धरधि नवनीतयो लघनेतक्रमकप्रगम मध्वाटविकटविषं हिस्तां चेतिति विज्ञेयम् कं रोमलशाखापुष्पपत्रफलचेति अष्टादशवर्गमांसे

अगाहतांष्टादशतो जिगीषयानवदयदीपपृथग्यजयश्रियाम् ५

अस्माकं फलानि गीसु तयेति दध्नुर्दकं मस्तिवतिरुच्यते कृणिरामवे श्रीसुदि शिबीम वेमुद्गरिघट कभतेवराकादि इति त्रिविधं धान्यमधुतरखेवरज
लवामे इति त्रिविधं मांसम् घृतसाः कंदमूलनालपत्रपुष्पफलमयं षड्विधं शाकमित्येवं धान्याद्यंगुणो न विस्तरं नीतेति केचित् घृतावेरो न वदुर्भाषितो
न लस्यजिह्वाग्रनर्तकी विद्यातु विद्यांगिकानां दिकादीनां गुणो न तद्वदो न विस्तरं नीतास्य षादशतो प्राप्य चतुरंगपते हि हि कत्रि कचतुक् पंचवैमि
लितैश्चतुर्दशं भवति तथा चोदीपकवतुष्टयमेतनादष्टादशमे दान इति केचित् सपशास्त्रविद्वद्वादी पञ्चिद्यायमित्यर्थः नर्तकीत्यत्र शिष्य
निधुनिधितानीषु जिगीषयेत्यत्राष्टमलयादिसप्तत्ययः विस्तरस्त्वत्राशद्वहति निषेधादुदोरण् त्रयीत्यस्य त्रित्वं संख्येति पक्षे विस्तरश्च विस्तरमित्

प्रकारेणोत्तरातस्य शास्त्रमार्गमिति वदति दिगीशेति सनलः शास्त्राण्येव द्याधिकोऽंशवभाशशास्त्रज्ञसङ्गो द्यापिको च सुरविषयभूतस्याप्यर्थस्य
ग्रहणादप्यत्रत्यं वदितत्वात् तृतीयोऽंशवभाशतीयनेत्रे सति त्रिनेत्रत्वं भवतीति शास्त्राख्ये तृतीयनेत्रे द्वावेत्यर्थः किं भूतोऽंशकामस्य स्वेच्छाचार
स्ययः प्रसरः प्रावृत्य तस्य अवरोधिनी निवारिकां शास्त्रद्वयुः पापकर्मण्यप्रवृत्तेः अतएव निजस्यात्मनः त्रिनेत्रावतारस्य त्रिनेत्रस्यैवावतारद
त्यर्थस्योधिकोऽंशपिको त्रिनेत्रोपिकामप्रसरं रुणादिस्म तयापि मापि शास्त्राभ्यासस्योक्तानां सस्य स्वेच्छाचारिणो निवारयति स्म अतरो नामो
सन्निः यद्वा निजः स्वसंवाधीनिसः सद्भोजो वा त्रिनेत्रावतरो यस्येति वदुर्ब्रूहिः तस्य भावस्तत्त्वं तस्य तापिको किं भूतो नलः दिगीशं दंशवि

दिगीशं दंशविभूतिरीशितादिशांसकामप्रसरावरोधिनीम् ५

भूतिदिगीशा इत्यादयस्तेषां हंशानिनेषं शेनलेशेन विभूतिर्यस्य नलस्य विभूतेर्लेशो दिगीशं दंशं वदते तस्यैव एतत्कुतः यतो यदि शां रंशिता
सर्वोऽंशदिशां शांसितान्ते कैकस्यादिशः नस्याच्छास्त्रविरुद्धं कर्मपिनकयेतीत्यर्थः त्रिनेत्रोपि दिगीशं दंशं मध्ये अंशेन विभूतिर्यस्य पयवि
भूतिमस्तत्त्वमिति वचनात् विष्णोरीशस्य चाभिप्रत्यासर्वोऽंशदिशां शांसितान्ते लोकास्त्वामित्यात् यद्वा दिगीशं दंशं शेन विभूतिरेकदिशा
जे श्रुत्यैव स्याददिगीशं दंशं मध्ये लोयतादिभागे यस्य विशिष्टा भूतिरसि माघैश्चर्यं च यस्य ततः कर्मधारयः यद्वा दिगीशा इत्यादयो ह्योक्तोऽंशो
हंशं तस्योऽंशो मांशमिर्विशिष्टा भूतिर्जन्म यस्य अष्टाभिश्च सरेन्द्राणां मात्राविभिर्निर्मितो न परतिमनुः यद्वा दिगीशं दंशं शास्त्रास्ते विशिष्टेभ्य
यश्चातएव दिशामीशितेति ॥ ॥

एषु कतिपयेषु येषु न तस्य लोकापांशत्वं प्रतीते त्रिनेत्रावतरत्वं स्य गौणत्वं प्रतीते सा मंजुसंमुखेन विनेत्रावतरत्वं अत्र संपादं समभूदृष्टानामपिलोक-
पाला नामंशः इति तत्पत्रिभिर्नेत्रावतरेनात्रैशानयतिरिक्तः सर्वश्रुतयते इति तात्पर्यं शास्त्रातिरुद्धमपि पदद्वयेति गमे देविवेदाः प्रमाणा मिति च
न विभक्तिरैकैव यदुक्तं लिङ्गसंख्याविधेदेयि सुपमानोपमेयता विभक्तिः पुनरेकैव बोधमानोपमेययोतिरिति न तपस्वेदिगोरोत्यादौ अधिकारोपि
बहुव्रीहिः सप्तमो विधेयगोबुद्धीरुचि विज्ञापकत्वादेर्गी कर्मणः इति तेति न च प्रसरति मापवचनायः प्रसरन्तु मंत इति प्रयोभादर्शना
न अचरोपि नीति सुप्यरणा दुपसर्गनिर्दिष्टे स्त्री ल्येण नेर योगादावप्येति निः प्राप्य कारमे न स्यात् तत्रा स्त्री ल्ये विभवति एवमेव जा
ये स्यापि ते यम् जिनेवेति सुभादिना स्मंताभावः अवतरणमवतएति भावे अहो रवि स्य पूरु स्य न्युदो वरु लमिति सत्रादुपरिभावे धि

वभारं शास्त्राणि दशं द्याधिकानि जत्रिनेत्राः वतरत्वं बोधिकाम् ६

कारस्य अवेत्तस्यार्थजिरेति अवतार इति स्मात्तत्संज्ञायां करणधिकरणयोश्च विधानात् प्रकृते तदभावादेव यदा अवतरती स वतरतः त्रिनेत्र
आसाववतरत्येति पचापचिते यम् अवतरत्वं स्य बोधिकेति शेषघट्ट्याः समाधः ननु कर्मघट्ट्याः तत्र काभ्यं कर्तै रिति निवेधात् न चैवं सति
निषेधवै पक्षकारकघट्ट्याः समासे हि रुदुत्तरपदप्रकृतिस्य प्रसंगः शेषघट्ट्यास्तु समासे समासा नोदात्तमिति स्वरे विरोधस्य सत्वात् ए
तेन जनिर्जन्तुः प्रकृतित्वम्यो जको हेतुश्चेति निर्देशो व्याख्यातः अनिमः घट्टी समासनिषेध इत्यने यदा बोधयतीति बोधेति पचापची
ति पूर्वैरावर्ण्य समासाः स्यादर्थिके कनि पूर्वस्मात्तद्वतीत अवतरत्वं बोधयतीति कर्मरापि शीपिकनिकेरा इति सूत्रमिति समर्थनीयम्

पदैति अमुना न त्वेन चतुर्भिः पदैश्चरणौ सत्यास्ते यदम शमरुसैः तपो रा नय त्तानरूपैर्वा स्रुते धर्मस्थिरी कृते नि अली कृते सति कृते स
त्युगे केन नास्तपो धर्मन प्रवेदिरे न मा पुरिपितु सर्वधर्मपूरावभुः कृत युगे धर्मस्य चतुष्पात्वे सिद्धेपि अधर्मस्याप्येकस्य पादस्य सत्ता शं
कायामनेनाधर्मस्यातिनरो कुरीकरा ह्यरा स्थिर करणा चिप्रसया त्रिः कुतो वगतमेतदित्यत आह पचस्माद्भूमि रितुद्रोधर्मोपि तपसि
ताधर्मवता रधारयमेतप अकुवेति किमाश्रयम् किं कुर्वन् एकाग्रिकृति पृथा भुवे स्पृशन् एकाग्रि यस्यां सा एकाग्रिका सा चासौ नि
ष्ठा स्थितिश्च तपा एकचरणकनिष्ठा भुवे स्पृशन् अतएव कुरो दुर्वजः क्षीणः धर्मो धर्मो चतुष्पादो धर्मस्य ज्ञानादयश्चत्वारः पा
दा अधर्मस्य तदिपरीतास्तत्र कृतपुगे धर्मश्चतुष्पादधर्म एकपात्ततश्च धर्मो न त्वमेवाधर्मस्य कृतशत्वं अथ च दीनत्वं अयोधिम

पदैश्चतुर्भिः स्रुते स्थिरी कृते मुना केन तपः प्रवेदिरे भुवं यदेकाग्रिक निष्ठा स्रुशन् धावधर्मोपि कृतशत्तपसिताम् ७

हास्तपसी पूर्वाचस्थो भवति नलः कृतपुगे नो भूदितिकश्चित्तत्र सर्वपराशेषकृतपुगा एव नलसंपवस्यो कृत्वात् अवश्यं भाविभाविनां प्रतीका
रो भवेद्यदि प्रतिकुर्युर्नेते नूनं न तरणपुधिष्ठिरा इति युगाक्रमनिर्देशात् विरुद्धमिति ज्ञातव्यं तन्मतेपि शोभना कृतिः स्रुतिस्तस्याः स्रुते धर्म
स्य चतुर्भिश्चरणैर्नेतेन त्रेता यामपि कृते कृतपुगे स्थिरी कृते सति धर्मस्य बाह्याच्चेता युगमपि कृतपुगामेवेति सवि सर्गपाठमंगी कृतप्या
त्येयम् यदा अनेन त्रेतायां चतुर्भिः पदैर्धर्मस्थिरी कृते सति तेन च कृते कृतपुगे ज्ञाते सति केन तपः प्रवेदिरे यत्र चतुष्पाद्भर्मस्तदेव कृत
युगमन्तपसी चानु कर्पा इति विश्वः तपसीति तपः सरस्वामिति विनिः ७

ने. ६. प्र.

यदस्येति अस्मन्लस्ययात्रासुदिग्विजयेषुयत्तुलेनसैन्येनोद्धतंरजस्तदेवतदजएवविधौचन्द्रे अंकतोअनेकतंअधुनापिदधाति किंमुने
रजः स्फुरत्प्रकाशमानोयःप्रतापः स एवास्यतादन्लोग्निलस्ययोधुमस्तस्यमंजिमेवसौदंयमिवमंजिमायस्यतयाःतोगत्वासुधो
बुधौसुधासमुद्रेपतितंसदनएवपंकीभवत्कर्दमीभवत् सुधाबुधेअद्वयमनः तत्संबंधानपेकअदेपिलयः सएवकलेकदमर्थः आ

यदस्ययात्रासुबलोद्धतंरजस्फुरत्प्रतापानलधूममंजिम
तदेवगत्वापतितंसुधाबुधौदधातिपंकीभवत्कर्दमीविधौ

मुदंयात्रासेनाशाल्यंचानेनयोत्यतेसुधाबुधिःसीरसमुदः सुधाबुधौअमृतसमुदेविधुविशेषांवारत्रसुपंकीभवन्नयोग्यत्वायमुक्तं
अथचयस्यतितंयातिसहेनुतदस्यस्यनिर्मलस्यापिससंसर्गभालिन्यंकरेति तदेवदधातीतिकारुर्जुनीत्येसावावर्गोदहावि
भ्यर्तिरुहादेराकृतिगत्वात्मंजिमेत्यमनिच् द्वितीयाश्रितातीतपतितेतिपतितशब्दः साधुः ८ ॥

स्फुरदिति परशताशतात्परेः नंतापरे शत्रुदिरेशकालवाचिनामेव पूर्वादिशाना सर्वनामत्वात् येश्वुवाचिनोः परापरशब्दयोः सर्वना
मसंज्ञेति अत्रकैयगायः देशवाचितया व्यकस्याविषयोरेव परापरशब्दयोस्तपरापरशब्दौप्रतिवारिनिचप्रयोगमाहुः वस्तुतस्तुप्राप
पशब्दयोर्देशातरनिष्ठत्वादिकमेवार्थः शत्रुत्वादिकेनार्थिकोर्थः अत्रप्रोपेभिजस्यस्वकीपस्यतेनः शिखिनः प्रतापावैरिगात्रमि
वदधकाष्टमिवायशोवितेनुविस्तारयामासुः रंगलोभाषाशब्दकविमिर्यशोधवलस्यपराः शपासेव रंतेकथंभूतस्यतेजशिव
नः स्फुरदितिप्रकाशमानोधनुर्निस्सुः कोदंशशोपस्यएवंतिधश्चासौसवननः स्फुरदनुर्निस्सुनस्तनेनस्यस्यनानितिरायेआशया
वासास्तेवाप्रगत्वामोहाअसहायावृष्टिस्तपाव्ययितस्यनिवातस्यस्फुरदनुर्निस्सुनोयस्यामितिहृष्टिपिशेषांजातस्यनलअस्य

स्फुरदनुर्निस्सुनतदुनाशगप्रगत्बह्विध्ययितस्यसंगारे निजस्यतेजशिशिखिनः परशतावितेनुरिगात्रमिवायश

तपर्वत यद्यस्फुरतोधनुर्मिस्सुनोतनोतिविस्तारपीतयतेप्राप्नोतिवाधनुर्मिरज्जततप्रकाशमानयासौधनुर्मिस्सुनतहा परे ६
प्रकृतत्वादयमेवतस्य अन्यतपर्वत यद्यस्फुरतोधनुर्मिस्सुनोधनुः सितनाहोयस्यमतासौसएवधनोमेद्यस्तस्यरगेनवायुनावाधोवाव
अपतपर्वतशिखिपतेतुयद्यस्फुरतीद्वधनुर्गर्जतेयेषुतेवधनामेघालेवायासुगणीप्रगामिनीमोहाआयुगेनेवायुनवापनाश
प्रोवावयावृष्टिस्तयाव्ययितस्येतिमिस्सुनतचोतीतिस्सुनततः फुरदनुर्धुक्तानिस्सुनतशयेपनामेघादितिवानेजःप्रधानानायेरिगात्रः रपा
मएवभवतिसर्वज्ञानस्तेनजितदितिभावः आशुगोवायुविशिखावितमरनिखनेतनोतीतिनिस्सुनतत इत्यत्रपसंगमः काविस
अगमादेनाभितिकृष्णमितिचनानुनासिकलोपेतुयसंज्ञापूर्वत्वान्दिरुतीतिदीर्घाभाकृतयनेवोक्तिपिज्ञोपाज्जोवतीतिव

लोपेतुयसंज्ञापूर्वत्वान्दिरुतीतिदीर्घाभाकृतयनेवोक्तिपिज्ञोपाज्जोवतीतिव
कृतकादसमासेनंरंतेनिपमिपोतेपासुतोदित्यात्
दिभुतेयपयगातासितमि

अ. टी. प्र

७

अन्येति सरजयोराहोऽतीतिनसुदानराज्ञोहंतामलः। नीराजनया अपात्रिके रागाजमुमुमेदिंभलो नतः जयायविजयायभुवोचलयेमंस्त्र
दक्षिणीकृत्यस्थितः किंभूतयानीराजनयासृष्ट्याकृतयापुरलोकेतिशेषः किंभूतंभूलयेनिजप्रतापैः सकीयेस्तेजोभिर्नलत्प्रकारामानम् किं
भूतेर्निजप्रतापैः अनत्यानिवृत्तिरुद्धानिअरिपुराणिवैरिनगराणि येस्तेअनल्पद्वयपिप्रास्तेवतेः नलासृष्ट्यस्तेरुन्वलादीप्यमानास्ते
रितरिस्वर्यः तेनसस्तेजोचरसंयोगेनभूयस्त्वभवतिअनल्पदृष्ट्यैरितिवा यदाकिंभूतयानीराजनयाठक्तविशेषलौर्निजप्रतापैरेव
सृष्ट्यानलेनैवकृतयाकिंभूतंभूतंभूलयेनलतनलेनैवदीप्यमानशोभमानमित्यर्थः अतएवरातामभोजीराजनीराजकरानीराज

अनल्पद्वयपिपुराणलोच्चनैर्निजप्रतापैर्वलयञ्चलभुवः ॥

नेत्यजययंविभक्तिसमावेद्ययीभावः अन्येतिरजंतालकरोतीतिरूपतायुम् प्रसुञ्जालितनगागतिवरीपैः सीयसात्रतेजोभिर्दीपं
भूमरात्तेजयायनेतुंपरिश्रम्यत्वेरेवप्रतापैः सृष्ट्यानीराजनया राजाभावकारणेनसरेजेरितिभावः जयायममरात्तेजययदाजा
भावकरातेनरेजरितिवा यदाञ्चलत्प्रकाशमानममरात्तेजयायनेतुंप्रदक्षिणीकृत्य सकीयज्ञात्रतेजोभिः कृतयानीराजनयाआ
रात्रिकविद्योनेनसरेजे प्रतापैर्नीराजनयेतिअस्तरूपकेवा तत्रञ्चलदुमरात्तेजनेतुंप्रदक्षिणीकृत्य सृष्ट्याऽद्याञ्चलेनैवेतिवाख्ये
तिव्याख्येयम् यदासी ॥

यस्तेजोभिःपुरलोकेनीजयस्त्रयपेआामनेकृतयाजयेसतिचयेनमुभावरविधिनाहेतुनाकृतयेतिवागमेनागमनेयानिंराजनक्रियतरितिलोका
चारुनलस्यजयंप्राप्तुकृतयेतिवाजयायजयागमनेसृष्ट्यानिस्पोदकस्यअजनयेसृष्ट्यातयावायदानलस्योन्वलेः अंगारभूतैर्नि
जप्रतापैरनत्यानिदधानिअरिपुराणिवाहताअनल्पद्वयपिपुराः अतएवाचलंतीर्दीप्यमानाभुवः वैरिदृशानवलयेनस्त्राधिनी
कुर्वन् यदाकिंभूतंभूलयेनअनत्याद्वयाअरेयापरिमनूदनल्पद्वयपिअस्मिन्यसेपुराकृतयेत्यन्वयः यदाकिंभूतो नतअनलव

प्रदक्षिणीकृत्यजयायसृष्ट्याराजनीराजनयासराजयः १० ॥

लवदृज्वलः अंगारोयस्यसदासौअनत्याद्वयाआसंतेतारिपुराणोरिपुद्वयागियेनसत्तया अंगारः सुचिरञ्चलरस्यमरः चलयेनल
दित्यत्रपक्षेपरसचरं पक्षान्तरेतुअहमएवयत्तुपसंख्यानीमितिनिपातितः जयायेतितुमर्थदितिचतुर्थी यदासराहोहंतानल
ः अजयात्तस्याआयविष्णवे सृष्ट्यानीराजयारेजेराजविस्तरूपत्वाच्चरस्यानीराजनाक्रियते यतः कारणात्प्रदक्षिणीप्रकृष्ट
दक्षिणादात्तत्वेयेषांनेप्रदक्षिणावदायास्ते सन्निपस्यासौप्रदक्षिणीअतिवदायाअपि एतस्यानुवरात्त्ययेवदान्यतमद्वयः य
दाप्रकृष्टदक्षिणाज्योतिषोमादयोयस्यसद्गीतिप्रदक्षिणीअतएवकृतीकमेकुशलः १०

۱

निवारितास्ते नमो तलेऽखिले निरोति भावं गमितेति हृष्यः नत सजुर्नमनस्य विश्रमाः प्रतीपमपालनगीहृशो ह
शः ११ सितो मुखो रव्यतिस्मत्तुष्टो मिहस्तिवेन्द्रः सहस्रत्वरी वरुण दिङ्गनागा वरुणांशणांशो यशः परंतु इत्यु

तत्तत्तद्वच्चानुरीतुरीतद्रुतोरतांगरोयशः पटवयतिस्मत्तस्यभटाः यहासचासौभर्यतेषोतस्यवाचानुरीयद्वनैकयंसैवतुरीनि ॥
 अत्रवत्प्रवेष्टनदेस्तस्यत्रलस्यगुणैस्तैः प्रसिद्धेदीर्घौर्थादिगुणैः अथगुणैस्तनुभिसंभ्रामांगरोयशो लसगायदेविस्तारवर्तनिरमासीदित्यर्थः किं
 भूतैस्तद्रुतैः सितांशुश्चन्द्रस्तद्वर्णाः सारूप्येयेषांभवतेतिस्थः कीदृशीमहाभ्यासिः रतुङ्गः स एववेमावयनकाष्ठं तस्यसहकृतमेसहकायिणीति
 भूतयशः पटवद्रुमराणीप्रभवतिद्विविधसोद्येदमग्रेसरोपीतिभ्यायेनभट्टेरेवनलशोयतिनैववरिगोह्मादिभ्यायियशोनलस्याकारोतिभा
 वः तन्नुवायुदुर्गः सकाशादियन्तुतेअन्यादृशीसाप्रत्येकमावरकमनेकंपटवयतिहयन्तुतद्विपरीतेतिप्रतिरेकः वेमापुंसिवयतिस्मेतिनद
 स्मरतिभूतैलदसहकृतैरितिजननियुक्तिरुज्जहतिवर्तमानेसहेवेतिहनिषिवनेमवेतिहोप्रौद्यानुयमेवचानुरीष्यत्राधितादीषु ॥

[illegible]

२ अमित्रजिन्मित्रजि हो जसा सयत विचार हं कलार हं गप्प वर्जत ॥ प्रेती
वमपैरि वरिंत तो भिया विरुद्ध मै रपि भेत तो जिता ॥ १३

सचारदकअपिआर्थेविरुद्धपसुउभयपिपयोऽप्यः अत्रेयेविरुद्धत्वेअमित्रजिघ्रः समित्रजिह्वंअसहंयोजयतिस्मरुदं कथंनयतिअ
थचयोऽस्यंनयतिसकयंस्यंनयतीतिविरोधस्तस्यैहारः पर्य्याख्यानात्तद्विचारं पश्यतीतिविचारकत्वान्नारैः पश्यन्तिराजानरिति
एतेनशत्रुजिह्वंशास्त्रमार्गेणामित्वेवारेक्षणत्वेचयतीकृतएतेनविजिगीषुत्वेनतत्पद्योतितम् अतिमित्रमोर्मित्रमित्रमतःपाम त
यापिमित्रमित्रंविजिगीषोः परमःपार्थिवग्रहस्तकः पद्मादात्तेदस्तदनेतरंउदासीनत्वयोष्येयविजिगीषोऽप्युच्यते अत्रेयविजि
षोऽमध्यमोभस्यनेतरः अनुग्रहेसेहतोनायस्तानाचवधेनभुरितिदादराजम

एतन्मन्त्रः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

ने. रा. प्र

तदोजस्रति विचित्रस्त्रायदायदाइतिपूर्वोक्तंचित्तेमनसिकुरुतेविद्यमयतीत्यर्थः तदातदाभाजोःसूर्यस्यविधोरपिचन्द्रस्यचस्यपरिवेषवैतवा
परिविद्याजानकुरादलनोवैयर्थ्यसचकंरेखावलयेकरोति इतीतिविं तदोजसोनलप्रतापस्यतद्यशसोनलपशसश्चस्थितौसत्ताइमौस
र्यचन्द्रमसौह्यानिःप्रयोजनाविति तदोजसस्तद्यशसश्चेतोमिसौह्यास्थितावितिवा सूर्यचन्द्राभ्यामयत्करणीयेतन्ननेजोयशोभ्या

तदोजसंस्तयशसस्थिताविमौ हथेति चित्रे कुरुते यदा यदा तनोति
भानोः परिवेषकैतवा तत्राविधिः ५ कुराडलना विधेः अपि २७

मेवक्रियतेसर्गनुत्पन्नतुल्यश्चेत्यस्मिन् दूयम् परिवेषस्पकराचितकृत्वात्यदेसक्तम् कैतवादितिभावेयुवादित्वादणहयातिरिचि
तस्यग्रंथस्यकुण्डलनद्यालोपक्रियतेतपेत्पर्यः १७

तस्य वदाम्यन्तर्वर्णयति अयमिति सन्पोनलः अर्थिजनस्य याचकजनस्य ललाटे जायंती स्फुरती वैधंसी ब्राह्मी इति लिपिं मया मिथ्या
न चक्रे किंतु षष्ठांशखण्डालिखितत्वात् सत्यामेव चकार हितं किं अयं याचकलोको हरिदेवि नो भविता भविष्यतीति वधसी लिपिः
तर्हि तस्या नोदार्थप्रतीतेर्यथैव दाम्यत्वमित्याशङ्कोहि भङ्गा समाधत्ते किं कृत्वा हरिदाहरिदतां प्रणीय दास्यस्यैव हरिदतामहि

अयं हरिश्चो मवितेति वैधंसी लिपिं ललाटे र्थि जनस्पजायुतीम्
 हृद्यानचक्रैः लिपितकल्पपादपः प्रणीय हरिश्चोदरिद्विज्ञानलः

न्यमित्यर्थः च प्रणीयनिर्णयवैधंसीलिपिमपानचकारेत्यर्थः यतोऽल्पितकल्पपादपः अल्पितोऽल्पीकृतकल्पवृत्तोयेन कथं कल्पहृदो
याचितमेव दधाति नलस्तथाचितमपि अतो वदाम्यनमस्त्यर्थः नलग्न्येकोपि हृदो नाप्रदित्यस्यर्थः यदाऽकल्पितं धनं दत्त्वा
वैधंसीलिपिमपानचक्रे अपि नु कृतवानेवेति काकुः अल्पितेति तत्करोतीति शेषतान्निष्ठा १५

प्रकारान्तरेणापुनरपि नितावेदस्य त्वमाह विभज्येति तेन न लेन तत्र स्मात्कारणात् तद्वाभ्याम्प्राप्ताभ्यां भागाभ्यां वद्धाः संयमिनाश्चिकुराके
शा एव निजं स्वीयं अयं शसः अकीर्तं युगं अमानि अममन्त शरिसीमे तस्योभयभागे स्थिताः केशानभवन्ति किंतु अकीर्तिरयं ते
न लिख्यमा तमयानले न मे रूहे मगिरिर्विभज्यं त्वं शो विधाय अर्थि सा तया च कायतोः व्यधीय देयं वानरुतः तयसिधुः समु

विभज्य मे रूर्न यदर्थि सात्कृतो न सिंधु रुत्सर्गजलवयैर्मरुः अ
मानित तेन निजाय शो युगं दिक्फलवद्वाश्चिकुराश्चिरस्थिते १६

दुःउत्सर्गजलवयैर्दने क्रियमाणे येन व्ययाः जलानानि तेर्मरुर्निर्जलो देशः नरुतः दानं हि जलपूर्वकं भवति यद्वा मरुत्सर्गजलवयै
यैस्सिंधुर्नरुतः तदकरणात् सणा अयं शः स्थाने निदिक्ता लद्वा केशा एव जाता इत्यर्थः सर्वस्वदाने पि याक्ते तदयं नरुतं ताक्त्वा
नुतो वेति भावः एतेनास्याय शो ले शो नास्तीत्यपि सचितम् जौकि कोत्तिरपि अयं कीर्ति शिरस्थितेति अर्थि सादिस्य तदधीनव
वने देये वा चेति सात् फालशब्दः यात्रादिः १६

अजस्रमिति अयं देवो राजानलो दिने दिने प्रतिदिनं उदयमधिकामभिर्द्विंद्रधौ किं कुर्वन् क विना काय कर्त्री बुधेन विदुषा वैद्या करणेन वा
संमं सह मुदेव हर्षेणैव समं कालं नयन् किं भूतेन कविना बुधेन च अजस्रं सर्वदा अभ्यासं या करणावसनं शास्त्रमनन व्यसन उपे
युषा प्राप्नुवता अभ्याशमिति पाठेन लसाभिर्धुपरीयान् क वित्तादि अभ्यासवांश्च आसेपादि समर्थः पुनः किं भूतः दिने अश्री
दिने अश्रीः स र्यस्तदुत्तरीः शोभायस्प अत एव दिने अश्रीः पिकविना नृकेशा बुधेन च दुपुत्रेण स र प्रातरस्ति समं कुर्वन् यरीयां
स्तेजस्वी तमेनाशे च समर्थः प्रतिदिनमुदयं धत्ते बुधशुक्रौ सदा पूर्वा तशशिष्याविति ज्योतिर्विदः यद्वा ताभ्यां समं समं सामं च म

अजस्रमभ्यासमुपेयुषा समं मुदैव देव कविना बुधेन च दधौ परीयात्समं यत्र यत्र यं दिने अश्री रदयं दि
ने दिने १० अधो विधानात्कमलप्रवालयोः शिरः सुरानारखिलसमाभुजां प्रोदमर्द्धं भवतीति वेधसाप
देकिमस्योक्ति नम ईरेवया

यं शुभा वहं विधिं नयन् प्राप्नुवन् नयं प्रतिदिनमुदयं रधा वयितु रधावेव अभ्यासो व्यसनानि वदति
विभज्यः अजस्रमिति न जपदीप्तिसेनमिकं पीतिः उपेयुषेति उपेयिवाननाश्चाननवान इति साधुः उपेयुषे सादौ भम रतिसहार्ययो गोत
तीया १० तस्य साम्प्रतिकलक्षणमाह अधो विधानादिति विमितिं संभावनायां वेधसात्रयणाः स्पनलस्य यद्व्यराः इति हेतो रूहे
खयालसगाभं तथा अकिंतं चिन्तितं किं इतीति कि इदं लपदं कमलप्रवालयोः पयपत्रयो वमलविदुमयोर्वा अधो विधानात् अरु
णात्स्मिधत्वेन दुत्तरधः करणात् धिक्कृतात् तथा प्रतापेन अखिलसमाभुजां समलभभतां शिरस्सुराना तस्यापनात्क्रमे गोर्द्धुं

रु एमुपरीचपराभवति भविष्यतीति यावत्सुगुणिपात
यो र्द्धुं इति लररां शिरस्सुराना तस्यापनात्क्रमे १६

तस्यवयः संधिमाह जगदिति अयेनतः शैशवशेषवान् शैशवशेषं विद्यते यस्य एवं भूतः घोरशब्ददेशीयः जगतो भूमसारतस्य जयं प्रणीत
वान् कृतवान् कोशभागाणां हतेन च विजयेन असंयपरिपूर्णं कृतवान् तेन चेति पदेनानुषंगितं लसगायाद्योत्पत्तेरानशरस्यत
स्य पूर्वमेवोक्तत्वात् भागाणां हस्यात्तपत्तं आनुषंगं ननु मुख्यं न तस्य स्वभावत्वेन राजनीतिश्च एतेन शत्रुगहिर्यं संचितम्

जगज्जयेतेन च कोशमस्यं प्रणीतवान् शैशवशेषवानय
म् सरवारतीशस्य जगज्जयेतेन च पुस्तया लिङ्गस्यास्यो
वनम् १८

दमयन्ती लाभस्त्ववशिष्यते अथ जगज्जयानंतरं यौवनं तारुण्यम् आस्पृष्टव्यं शरीरम् तथा अलिङ्गितं अयं यौवनं प्रापेत्सर्वः श
रीरकर्तृ यौवनं कर्माभूतं प्रायेति वा अनेन न तस्य वपुष्वयौवनमनेकृतम् ननु तेन यद्यारतीशस्य नाम सखा मित्रं ज
तुर्वसं तोवनं आश्लिष्यति यथा सत एव मणीयं वनं वसंत उदीपयति तथा यौवनं कर्तृ शरीरं कर्म उदीपयति स्म शरीरम्
पि सोऽर्थात् कामस्य मित्रं रतीशस्य जगज्जयेतेन च पुस्तया लिङ्गस्यास्यो वनम् १८

शरीरवर्णनमेव प्रक्रमते अपारीति तदंघ्रिणा तज्जगो न पद्मेषु कमलेषु घृणाज्जुगुप्सादयत्वा धारि अकारि पदेन लवणगतं तत्त्वसा
स्पृष्टमायेषां सामुद्रिकलसणावलेन परिमंतीति वायुग्रानिमको भालासेन यानि सलक्ष्मीकानि यामाश्रित्यैव यानि कर्तन्ते नैः सहस्र
द्वीमया कथं कार्यं क्रमेण सतो निःशोभत्वा ज्जुगुप्सा आश्रितत्वाच्च कस्तणपद्मज्जगो भाः धिकेत्यर्थः पद्मवे प्रवालैस्तच्छयच्छायलवो
पिक्वकुतः पदोलवः पद्मवः शरीरनिष्कृष्टावयवत्तरा शोभालेशो यत्र वर्तते तत्र शरीरोत्कृष्टावयवयानि शोभालेशोऽपि कथं हीनेन स
हसाया योगादित्यर्थः पद्मवत्तत्कर शोभाधिकेत्यर्थः किंच शारदः शारदिभूतो निर्मलः पार्वणाः पर्वणि योर्लिङ्गायां भवः संपूर्णा कृतः

अधारिपद्मेषु तदंघ्रिणा घृणा कृतच्छयच्छायलवोऽपि पद्मवै तदा
स्पृष्टा स्पृष्टिगताधिकारितं न शारदः पार्वणा शर्वरीश्वरः २०

शर्वरीश्वरो निशानायश्च दुस्तस्य न तस्यास्यं मुखे तस्य रास्ये पितृसेन कलेऽप्यकारितां पात्रत्वेन गतः प्राप्तः किमु तत्सास्यं च नु स्पृष्टाणि मारात्रि
सेयोगादुपगम्यत्वम् अस्पृष्टास्यं तद्वशाद् तदादधृत्वा द्येऽस्यानुमशक्यत्वात् सास्यं न लेभेति वा प्रणीय नायकस्य मणीयेनैव स
सेनभास्यमनचास्यपत्नीकृतकारेणानुत्पत्तमत्तोदासत्वमपि न प्रापेति भावः निर्मलत्वात् संपूर्णत्वात् कलकस्पृष्टत्वादिति वा त्वी प्रवा
नत्वाद्वा अस्पृष्टतुः वृष्टिकलत्वात् शारदः पीतमुद्ग्रेऽस्याच्छलिने प्रतिपेन दोतच्छयच्छायेति विभाषा सेनेत्यादिना नपुंसादुपसावमशा
द्वृत्तिभवाच्च संधिवेलेत्यस्याधिक इति भवार्थे कालाद् न पार्वणा इति पाठे संवेधेति अनिति प्रकृतिभावः २०

ने. टी. प्र.

१२

प्रकारान्तरेण सामुद्रिकलक्षणवत्तमाह किमिति विधिर्न्यारोमांकपटेन मिषेण सार्द्धं क्रोदिभीरुत्वाभिः अस्पनलस्पगुणशोयी
दीनकिं नाजीगरात् अपि नुगणपामासैतिकाकुः गुणप्राणनयागराके रात्रस्य गारेखाएव लिखितानतुरेप्रणि अनेन सर्वगु
णावत्ततस्य घातिन दोषगहिरस्यमाह जगत्कृता ब्रह्मणारोमकूपौ घमिषात्तरोमकूपसमस्यानेन हषणशस्य विंदवः हषणा
नाश्रयानि अभावाः तज्ज्ञापकाविंदवश्चनकृताः किं अपि नुहृता एव यत्र किमपि न तत्र न्योतिविदिः शस्यसत्त्वकोविंदुक्रि
यतेतद्यारोमकूप अपि चर्तुजाविन्दुलेनोत्पसते अथरोमकूपसमहानकिं नुरोषगहिरस्यसत्त्वकाः शस्यविंदव एव लिखिताः
तिस्रः कोद्योद्वेकोटी च यानिरुमाणिमानुष इति तावतः कृपा इति ते मे कै कंकूपकेपायि वनामिति सामुद्रिकलक्षणवत्तस्य स्यते

किमस्य लोमांकपटेन कोदिभिर्विधिर्नलेखाभिर्जीगराङ्गुगान नरोमकूपौ घमिषाज्जगत्कृताकृताश्च किं
हषणशस्यविंदवः २२ अमुष्यदोर्भा मरिदुर्गलुंठने भ्रवंगहीतार्गितदीर्घपोनता अः श्रियातत्रचणोपुष्पु

अजीगरात्तारं ताच्छिदिः हिलेहं च गणाः २१ अमुष्येति अमुष्यनलस्य दोर्भां भुजाभ्यामरिदु रत्नपाटदुर्धर्षतिरः प्रसारिता २२
लुंठने अरीणां दुर्गालिगिरिमाकारस्तेषां लुंठने वृत्तात् अरुणोक्रियमारोति अर्गलदीर्घकी नता अर्गलदीर्घचतसीनं च तस्य भावस्त
ना कर्मधारयो हं होवासागहीता भ्रवंगहीतानला ध्रुवं प्रायेण वातत्रचतत्रैवारिदुर्गलुंठने एव अमुष्य उरः श्रियावसस्य लशो
भयागो उरः स्फुरही प्यमाने पत्नपाटतस्य दुर्धर्ष ताकृतिनतातिरः प्रसारिता विशालता च गहीता किं अनेन तस्या जानुगहलं यदो
रस्कलं अनाजालनियत्वे च धनितमलुंठने समर्थ एवागतीर्भवति पुरेवर्तिसाखं कृत्वा ह्लाति तदिष्टं भोर्गतेन ना इत्यमरः पुरद्वारं चणो

पुरमिति उभयत्र कर्मधार्यात् २२

१३

सकंतीति तन्मुरस्य प्रतिमा सरूपमुपपाने वा चराचरे स्थावरजंगमात्मके जगति नास्ति वंद्यपद्ये उपमानं चेत्तत्रारकथं भूतस्य न मुखस्य सेतिरवा
सकीयाया केतिः कीडातस्या लेजोसव मृत्ययस्मि ते ते नीन जिं तरं दुर्धनत तथानिजः सकीयो जोगाग तद्वेयेदशौ नेत्रेताभ्यां तीर्ज
तानिर्भस्ति ताधः कृतापयानां संपत्तसमहः सौभाग्यं वा येन च दुपयाति रिक्तम न्यदुपमानं विष्यतीति चेत्तत्राह अद्वयीति चराचर
विशेषणम् तयोश्च दुपययोर्द्वयीतद्वयी तस्या जित्त्वं न यनगीलेन विद्यते तद्वयी जित्त्वं सदां तरमन्यत्सद्वरव स्तयस्मि न जगति मु
खस्योपमानं हं च दुपये चतदतिरं वत्त्वत्तरनास्ति तातद्वयमेव तन्मुखेनाश्रभतेन स्मितेन नेत्रेण च निजितमिति समग्रस्य तन्मुखस्यो

सकंति ले शस्मिन्निन्दिते नूनं निजोश्रह कर्तर्जितपुत्र संपदः अतद्वयी जित्त्वं सदां नरेन तन्मुखस्य प्रतिमा च
राचरे २३ सरोरुहंतस्य हं च निजं तं जितं स्मितेनैव विधोरपि च दुपयः कुतः परं भव्यमहोम हीयसी तदाननस्योप
मितौ वरिदता २४

उपमानं नास्तीत्यर्थः चराचरे स्थावरजंगमीति विश्वः जित्त्वं मिति रणनश्रीति करणं अन्यत्सद्वरं सदां तं स
यस्य सकादि तासमासः चराचर इति पक्षे सौवोद्वरत्येक द्वयः २१ पूर्वी त्रमध्यं पुनरप्यारसो हृदि मिति तस्य मुखं वा यत्र भूतस्य
शोभ्यते हं यं च नर्जितं स्मितेनैव विधोरपि च दुपयः पिश्रियः जिताः परंपद्यं नृनाति रिक्तं अथ न भव्यं सदां वत्स कुतः कुत्रत्यम्
अत एव तदाननस्य ताननस्योपमीतौ उपमाने महीयसी कवीनां महीती दीदता भव्यमिति मयमिति मय्योयोत्तनिपातना
साधुत्वे यो हि यस्मात्त्रिंशो भवति स तेन दशो वत्स्यते स्मितेन सत्योपहासेन बाधः क्रियते च २४

२३

७८

५

१०

५

स्ववालेति एव शब्दोऽर्थः नमरीय शूरपि पुनः २५ विलोलन कलान् पुष्पविलोलनं चालनं न देव व्याजो मिषं तस्मात् स्ववालं भारस्य
स्ववालः केशास्तेषां भारः समस्तस्य अनागसे अपराधी भावाय वालं चालनं वा अपलो भवतीति नस्या चापलं अपराधायनेति
मातस्य याशं सति तद् नमरीलंगलं चालनं न स्ववालभास्यापराधो नास्तीति कथयति कथमपराधितं तस्येति न आह किं प्रस
स्य स्ववालं भारस्य तदुत्तमांगजैः समंतस्येति मांगेशिरसि जाताः केशाः नैः सह तुला मिला विराः तुलां साम्यमभिनष्टि एवरीले

स्ववालं भारस्य तदुत्तमांगजैः समंचमर्षे वतुला मिला विराः अना
गसे शंसति वालं चापलं पुनः २५ विलोलन कलान् २५

स्य स्ववालः सन्महा जो साम्यमिच्छति तदा तन्माता ताना देवे दं कृतं स्य तपि नित्यं वदति तद् नमरी वालं भारस्येति वयोरभेदात् उत्तमा
गजैरिति स तस्यां जनेर्दुः अमर्दं मस्तकादिनि प्राप्तोऽप्यनुगृह्य कालं भवति अनागस इति क्रियार्थे त्यादिना क्रियया यममिष्टे तीत्या
दिना संप्रदानं ते वाचनुर्यी। चपलशः हृस्वगुरा वाचित्वा चापल्यमिति व्यजाभास्यं तथापि युवादि त्वादि चापल्यमिति साधुः

महीभूतं तत्तत्सं चममयश्रिया निजस्य चित्तस्य चतं प्रतीक्षया द्विधा
नपेत्तं जगन्नयौ भुवनं नत भुवां मम नय विभ्रमोऽभवत् २६

इति संवेधयद्वा मम नयपदेनान्वयात् न पशति विषयसत्तम्या मम नय विभ्रमपदेनान्वयात् न पौनरुक्त्ये परस्परसमुच्चये जगन्नयौ भुवा
मिति सामान्येनोक्तेपतिव्रतादि रहितानां मिति तेयम् एवं कानिशीत्यादावपि तेयम् यद्वा मम नयश्रियैवेति चकार मेवकारार्थं मया
ख्यायितीत्यं समुदायार्थं व्याख्यायति व्रतानां मम नयोपपत्तिनिर्गमिता धेविशिष्टो भ्रमो जातः अस्यां संतुने प्रतीक्षया पीतिद्वेति
धमिति अजोचिती परिहृणीयानि भ्रमो भ्रान्तिरावयोरिति विश्वः मननं मन्त्रास्त्रयभासजं ज्ञानं मन्त्रा नीति ममर्थः मन्त्रविमु

ने.सि.प्र.
१४

इहानोक्रमेण देवनागरीमस्यागमानां कामविश्रमश्लोकत्रयेणारुणिमीलनेत्यदिना क्रि.श्रीभिर्देवांगनामियोः म्यासभरोः म्यासातिशयः
निमीलनभ्रंशजुषानिमीलनस्पनेत्रसंकोचस्पभ्रंशोः भावस्तंजुषतीतिनिमीलनभ्रंशजुषतया इशातेनलंनिपीयसारंरुष्टु अर्जितः क
तः अमस्त्रिरुपः तमभ्यासभरंनिमेषनिःश्वेर्निमेषदीर्घैः लोचनैः अधुनापिअघापिचिह्नगवतेप्रकटयन्निर्देवांगनांस्वतस्वनिर्नि
मेषत्वेनलल्लोकनेउपसीरामिसुत्रेहितयदत्यंतममस्ततत्कदापिनविस्मयेते श्रीरूपातिपुंयोगल सणो जातिलक्षणे वारिषु

निमीलनभ्रंशजुषारशाभ्रंनिपीययस्तंविदशीभिर्जितः अमस्तमभ्यासभरंविह्णगवतेनिमेषनिःश्वेर्धुनापि
लोचनैः २० अदृष्टाकर्णिकलाव्यजीवितंरुशोर्हयंनस्वीक्षिवाफलं इतिस्मचसु अत्रसांप्रियानलेस्वरुति
निन्दन्निहतातरात्मनः २०

२० अदृष्टिचसु अत्रसांनगानांप्रियाः नलेनलनिमित्तम् आत्मनस्तत्रदृशोर्हयंरतिपूर्वोक्तप्रकारेण हृदा
मनसात्त्वन्तिस्मन्निन्दन्निस्मच इति किम् अदृष्टंनोस्माकंरुशोर्हयंनस्वीक्षितंनलमाकर्णयतीत्येवंशीलम् सत फलाव्यजीवितम्
फलेनाव्यजीवितंयस्यसफलजीवितमित्यर्थः तद्वीक्षितंनलंनवीस्पतेएवंभूतंसत अपलंनिष्कलमितिपातालेस्थितत्वा
तनलाकरांनंभवतिननुवीक्ष्यमाणम् २०

विलोकेति मर्त्यभिमानुषीभिरमुष्यदर्शनेऽवलोकनेनिमेषनिर्मितोनेत्रनिमीलनश्चितो विघ्नजेशोपिनालंपिनप्रापिक्लिंभताभिः अजस्रभावना
बलात् अजस्रनिरंतरयाभावनाचिन्तनंरुशासुनलंनेत्रनिमीलनेषपिनेत्रसंकोचेषपिसत्त्विलोकयन्तीभिः पश्यन्तीभिः योहियंस्म
रतिसत्तेगोचराभावेपितमेवपश्यति मर्त्यभिर्मितियोपधत्वात्ररीषुअलंभीमत्रलभेअसनुहृत्तौविभाषास्मिन्मुक्तोपेतिनुम् २० इत्यं
पनिव्रतावतिरेक्तानांसर्वासामपिमुग्धादिक्रमेणक्लेः नुरागमाह नैतिकारुणीनिशिगत्रोस्वप्नगतंतेस्वप्नप्राप्तंनलंदर्श अपितुसर्वा

विलोकयन्तीभिर्जस्रभावनावलारमुनेत्रनिमीलनेषपि अलंभिमर्त्याभिरमुष्यदर्शनेनविघ्नजेशोपिनिमेषनिर्मितः
२६ नकानिशिखप्रगतंरुदर्शतंजगद्गोत्रस्वचित्तेचकानतं तरात्मतार्थतिधवारत्तेचकाचकारानसमनोभवोद्भवम्
३०

पिकावगोत्रस्वचित्तेनामव्यत्ययेनामभ्रांतौतेनलंनजगद् अपितुसर्वापि काचपरंतेसमोगेतरुत्यताच्यातधवा तस्यनलस्यात्मास्वरूपंयस्य
तस्याप्रवस्ततो नलस्वरूपवत्तंनयाभ्यातोधवः प्रियोययाएवंभूतासतीकावास्वमनोभवोद्भवस्यमदनोद्भूतिचक्रप्रअपितुसर्वापिस्वप्रिये
नलभावकरुत्वारेमेत्यर्थः क्रमेणमुग्धादीनांनलेक्षितामंगेरुर्जितः वृद्धोयुवतयो नलमेवसप्रगतंरुष्टुरित्यर्थः नामगोत्रंनुलंगोत्रंनोत्र
स्तधरणीधरइतियोदवप्रकाशः ३०

गोत्रंमेवेत्येवमेवसमावबोधवार्त्तनोः वनेनाभिदेतिहेयः

इदानीं अन्वयस्त्रीणां तदयोग्यत्वप्रतिपादनं परमैमी प्रसंगं करोति श्रियेति कथा सरूपया ता आभैमी विहाय तत्कार्पण्य आदर्शः आसमती मसः आस्ते
नमुखायुनामजिनेन कृतः अपितु भैमी अतिरेकेण सर्वप्रतिपक्षः अयोग्यत्वात् किं भूतो दर्पणः तन्न चित्रादौ आलोकरिति विचार्यते आ
त्मानमपि हि सितं प्रलोकयितुं करे हास्त धृतः इति किं श्रिया शोभया स्पननस्याः योग्या सरूपी मिति कातुः किं भूतया कया अपदं ययागतं गव
या जमा लोका गतं मर्वयेति वान्वयः भैमी मत्ता सर्वा अपि गतं गवी जातारतिभावः प्रातरूपस्वरूपा मिरूपा बुध मनो जयोरिति अमरः विहायेति
त्यवंत सरूपो निपातो विनार्थे इष्टः शिष्टप्रयोगात् ज्योत्स्ना तमिहेति मली मलो नित्यमिति तः ३१ नले भैमी मनो भिलाषमाह ययेति वयसा
पक्षिणा ग ररे नैव बुद्धमानः प्राप्यमाणः मदनः प्रपुनः प्रसह्यता कारेण वैरोचनिजस्पपत्तनं बलिपत्रं स्पवाणस्पशोरितनपुरं नगरं यथा गत

श्रिया स्पयोग्यादमिति सविहितं करे नमालोक्य सरूपया धनः विहाय भैमी मपदं यया कयानदर्पणः स्वासमती मसः कृतः ३१

यथोत्थमानः खलु भोगभोजिना प्रसह्य वैरोचनिजस्पपत्तनं विदर्भजायामरुनस्तथा मनो नलावतं ह्वयसे वदेशितः ३२ ॥

इनेव वेशितः प्रवेशितः तथा वपसेवता रूपे नैव विदर्भजाया दमयन्त्या मनः कर्म प्रसह्य शैव समये का त्वा मदनः प्रवेशितः खलु वाकालं कारे प्रसिद्धौ
वा किं भूतेन गतरे न भोगभोजिना भोगं सपि शरीरं भूते एवं शो लस्तेन ता रूपपपसे भोगं सखं भूते मो न यतिवान् की लेन किं भूतं पत्तनं अनले नानि
ना वतं ह्वयसे ततो व्याप्तं भैमी मनः पत्तेन तेन संवदु माकां तं चित्रादौ दृष्टुं न च न ले मनसि निधा य का मपि रिता जातेत्यर्थः कामः कीदृशः ता रूप
चिह्नं रूपमानस्तर्कमाणः प्रसह्येति हठार्थः अयमप्यसे सहेत्येव वाणा सरकस्या विवादे निरुद्धे श्री हृस्पन प्रविदारो ना वतं ह्वयसे नारद वचनादुक्तं
युनसहितः श्री हृस्पोगरुह माह स्यात्तिरुद्र मोचनार्थं शो गितन परा गतरी ते विस्फुरण मभोगे गत पाठे भोगिनः भोगयुक्तान् विलासिनश्चेति खलु वा
त्यादिनोर्वचस्वरमरः ३२

तमेव प्रकारमाह नपुंसितसा भी मनरे दु नदिनी दमयन्ती तस्मिन्नेन ले मनं विविधा अपह्नी भ्यः सका रा दिति शये ना न्यनपेभ्यः आहूष्य तादि
देश निरक्षौ किं भूते नपे निज रूप संपदां स्वकीय सौंदर्यं धिक्ता नाम नुरूपे योग्ये तथा वदु शो नैव त्वार अतिश्रवणो वरणे प्राप्ते किं भूतं मनं
मनो भवस्य कामस्या ताया एकं मुख्यं वदं प्रवरां कामा जाकार मित्यर्थः मदना पत्तना चले एवं संलपि मित्यर्थः रूपं च संपदश्चेति वा वदु श
इति संख्येव च नादिति शस नंदनीति नया दिवाः अु वरा वद इति प्रियवशः वदः खलु अरु र्द्विषदं जतस्येति मुम् ३३ उपासनामिति सा भैमी स्वा
वसरं स्तुता दिने दिने प्रतिदिने पितु रपासना से वा ऐसाग सवन्दिना मवरेषु समयेषु रज्यते स्थानुरक्ता वभवते धाम वसते नला करी नसे भ
वादि सार्थः तदेवा हतेषु वन्दिषु प्रतिभू पती नन्या नराहः पदस्तु स्तुति पूर्ववदस्तुता भैमी नलं गृहवती सती अले अस्य र्थं विनिद्रोमाः जनिउ

नपे नुरूपे निज रूप संपदां दिदेशात् तस्मिन् वदु शः युतिगाते विशिष्य सा भी मनरे दु नदिनी मनो भवा नैक वशं मरं मनः ३३ उ
पासना मेत्यपितुः स्मर्यते दिने दिने साः वसरेषु वन्दिनाम् पदस्तुतेषु प्रतिभू पती नलं विनिद्रोमाः जनिश्रवती नलम् ३४
कथानुवंगेषु मिथः सर्वा मुखात्तरो पितन्या नलना मनिश्रुते दुते विक्षयान्यदभय नानया मुदान दाकर्ता न सन्न करीया ३५

सुत्तकाजाता अवरणानुणाः सालिको भावश्च दर्शितः उपासनेति रपास अयेति पचरज्यत इति स्वरिते तोदै वादि स्यं रे नुरूपं प्रप्यतीति लक्षणे कर्म प्रव
चनीयत्वमिति निद्रोमेति नानं गवत्ते वा अजनि इति दीपजनेति कर्त्तरि चिण्जनि वध्योरिति निवेधाद् अभावः ३४ कथेति मिथः परस्परं कथानुवंगे
षु कथा प्रसंगेषु सखी नुरवा प्रलेपि विषये नलना तनित न्या दमयन्त्या अते सति अन्या भैम्या मुदानं वला तस्पनल स्पना म् आकर्ताने अवरणे सत्तो
तत्परौ कर्तौ यस्या एवं भूतया भूयत जातम् किं पुनर्वाच्यं नलन पवरी ने सन्न करी स्वप्रकिं कृताः अकृथां तं कार्या जरे वा दुते र्दृति विक्षयपरि मज्ज
एता मपि स्नेहा नलराज कथामेव कथयतीति तात्वेत्यर्थः तन्मेति विरहा मथया कृशत्वम् अभूयतेति भावे यणात्मने पदम् ३५

त्रै. ६. १

१६

स्मरदितिसामैमी इति पूर्वोक्तेन विद्यासेनपुनस्तद्वृत्तान्तवत्तामख्यादिना जनेन प्रयो जेन नैषधं न लंनं तदास्पदेमदनस्याने निदर्शनं दृष्टं तं अभ्यवेच
यन्स्यापयासासृति किं हे जनपरासोः परागता असवो यस्य सेनस्मान्मतादुन एवानिमेव लोचनान्निमेव रितनेत्रात्स्मरत्तामादहं विभे
मित्तनस्माद्विन्नमयं दृष्टुं मुदा हवदेति तेन पृष्ठे सति न लं दृष्टुं न स्यापयासासः असौ राजा कामो यम इति जनो यं कंचन स्तौति तदा
भैरव्याजया काममुपमानं तस्मान्न लमुपमानं करोतीत्यर्थः अन्यस्योपमानस्याभावात्तलमेव दृष्टं तं जनो ददाति स्मेति भावः तस्मात्स्म

स्मरत्परासोरनिमेव लोचनानि मेमित्तद्विन्नमुदाहरेतिसा जने
नयनः स्तवता तदास्पदे निदर्शनं नैषधमभ्यवेचयत् ३६

एतद्विन्नमित्तेकं परं वादेवत्वादनमेव त्वं मत्तत्वेनो त्रेषितम् मत्तस्मराजादेः स्यानेऽयोमिषि अने स्मरदिति भीत्रे सपादान् त्वमग्रास्प
दग्रास्पदं प्रति पृथगिति साधुः नैषधमिति निषधानामयमिति संबंधेः राप्रकरणादिना तत्त्वसामिसंबंधाधिगतिः निषधानो रजेत्य
र्थे तु जनपदलक्षणाजो बाधकेनादित्वा कुरुनादीति लपे नैषधमिति स्यात् अभ्यवेचयत् प्राक्सिन्नेति वत् ३६

१६

नलस्येति अनया भैरव्यानिषधागता गतिषेधदेशादागता दूतद्विजवन्दिचारणाश्च विप्रस्तुतिपाठकाः देशान्तरमराजीविनो न लस्य
गुणान्नो न्यादीन् प्रवृत्तां देशे को राजा कीदृशगुणाः कथं प्रजाः पालयतीति मिषेराभ्यानेन पृष्टाः अथ प्रश्नानंतरं तत्कीर्तिकथां निपीयन्
लयशो वराजमाकर्षणः नया भैरव्याचिराय विप्रनायमानयाः हृष्टचित्तया दुर्मेनायमानया तस्य स्थितमर्हद्गुणो राजा मया कथं
लप्स्यत इति विमनस्कता अकारप्रसेधेराविप्रनायमानया ज्ञातमचिरकालमाकर्षयंतेव स्थितचित्तयाः वहित्तचित्तयान्ना तमि

नलस्य पृष्ठानिषधागता गुणान्निषेरा दूतद्विजवन्दिचारणाः निपीयन्त
कीर्तिकथां मय्यां नयाचिराय तस्य विमनायमानया ३७

तिवाव्याख्येयमत्कीर्तिस्त्रयमपीति पाठः चिराय निपीयेति वा संबंधः अकथितं चेति द्विकर्मत्वात् तद्येव प्रधाने कर्मणि निष्ठा तया मिहितता
अद्वितीयाचारणा इति गुणानिति न लोकेति षष्ठी निषेधाद्वितीया तस्य इति भावे तत्पक्षे निपीयतस्य इत्यत्र मुखे आदायस्वीयतीति
वक्तुं काल एव लप्स्य विमना इवाचरीति कर्तुः कृत्स्नलोपश्च अकृत्स्नत्वेति दीर्घः ति-ताव्या नच् ३७

ने.स. १
१७

पूर्वप्रोक्तं पंचकेन भैष्याः न तैश्च वगानुगां प्रतिपाद्येदानीं लिपिस्मादौ दर्शनानुगां प्रतिपादयति प्रियमिति सा भैमीरतिस्वात्तया काहवरेणाकुशलेन
लिपिकर्त्री प्रयो ज्येन लिखितं न लस्य स्यात्समनश्च सरजं ह्यसाम्यमी सते स्म वशीतस्य इति किं हे कप्रवरत्वं अधिलीलागहभित्तिलीलागहं कीरागहं तस्य
भित्तौ विभक्त्यर्थे यथोभावः प्रियनायकं प्रियो नापि कामचउभौ कावप्यनिर्दिष्टनामानौ लिख किमत्रौ त्रिजगज्जयिप्रियो त्रयाणां ज्ञाता समाहार इति
जगत्तन्त्रयतीति एवं शीलाश्रीः शोभाययोः जगत्त्रय्यामावामेव सन्त्राविंति जगज्जयीत्यत्र जिहसीति नौ पंचद्वारः १८ मनोरथेनेति स्वपतीति

प्रियं प्रियाञ्च त्रिजगज्जयिप्रियो लिखा भिलीलागहभित्तिकावपि इति स्मसा काहवरेण लेखितं न लस्य स्य स्य वसख
मी सते १८ मनोरथेन स्वपतीकृतं न लेनि त्रिजगज्जयि स्वपती स्मपश्यति अहमप्यर्थमहमवैभवात्करोति सुमिर्जनं
रीनातिधि १९

द्वारा सा भैमीमनोरथेन वां यथा स्वपतीकृतं अस्वपतिः स्वपतिः कृतः स्वप्राणो अरीकृतं न लेक निशितं स्यात्तत्रौ न पश्यति स्मापितुम् ॥
वस्यामयि दिवा दृष्टं स्वप्रदर्शनात् कदाप्यहमप्यर्थं दर्शनमित्यर्थं हेतुमाह अहमिति सुप्रिः स्वमः कदाचित् अहमप्यर्थं कृतं अहम
वैभवात् धर्मा धर्मैसा मर्ष्यात्जननं दर्शनातिथिजननं दर्शनं करोति यदृष्टं श्यते स्वमेघन नुभक्तं कदापि नेति ग्रायेन जन्मान्तरे स्यान्नानुभूतं
समुत्पन्नं संस्कारमस्मिन्नन्यदृष्टमपि अर्थं धर्मा धर्माविवर्शयत इति भावः चित्रादौ न लदर्शने सत्यपि सा ज्ञातदर्शनाभावाद् दृष्टोक्तिर्य
कासा सा वित्रे तथा समेत स्यादर्शनं त्रिधेति अत्र तत्तत्प्रकाश इत्यम १९

निमीलितादिति निदुयैवं सषु प्रैव अस्या भैष्याः सपतिर्नलः मरुदहस्यं अदर्शितं दर्शितः किं भूतः कदापि ज्ञात्र स्यात्तस्य यो रपि एव रूपवत्त्वेन
विहितो दृष्टः किं कृतानिमीलिता मुद्रितान् अक्षिपुगात्रे व्रज्या त्सां प्यसम्पगरे यथित्वा तथा वा हेन्द्रियमौ न मुद्रितान् वा हेन्द्रियस्य च
तुतिन्द्रियस्यैव मोनेन सुविषयग्रहणाभावेन मुद्रिता द्रूपलक्षणा सुविषयग्रहणा शक्नुते दोषिमनमेपि संतोष्याक्षिपुगामनसो रपि
ज्ञातुमदत्तेति या वत्तु शङ्कापि शङ्कावयो अस्मत्पुत्रयो मरुदहस्यत्वेन निरतिशयानन्दनारूपत्वेन निदुया भैष्ये सा सा अदर्शितः ननु
सषु ज्ञो मनसो प्यव्या रओ तीर्ह ज्ञानं कथं उच्यते स्वार्था नावा हेन्द्रियग्राहेन्द्रियग्राहताभावा द्वापुताभावे सखादिष्वेतर्भावाभावा
भ्यंतरत्वाभावे प्यहमसह कृतं केवलानि विद्या हतिरूपसषु द्विविषयत्वस्य पुक्तत्वात् आत्मन एव तत्र दृष्टा ज्ञातृरूपेण निमग्नुराणो

निमीलितादक्षियुगाच्च निदुयाहोपि वा हेन्द्रियमौ न मुद्रितान्

पयत्तेः यद्वा न ले एव भैष्या अनुरक्तत्वात् तत्तत्प्रतिविना विषयमात्र स्यापि विरागसंभवात् सखा संभवाद्दोषानंतरं स्वस्य महमसा फलं
किंचिद्वेदियमित्यनुसंधानस्य सभावात् तल्लिखितत्वेन तरेणैव मनुसंधानस्या पुक्तत्वात् सषु प्रवस्था वशात् सनन एव मम निरतिश
यानं दत्त रूपत्वेन स्मृतीति बोधानंतरं तदा ज्ञातं रमिभाव रति यथा कथं चित्सुषु प्रवस्था व्याख्येयाः एवं यथाक्रमं लोकत्रयेणावस्था
त्रयेपि नलसा सात्कारो वर्तितः वानलत्वा रतिगृहत्वात् तल्लिखितत्वेन दीयोः नृणां के नापि न ज्ञातं रति तस्य प्रहार रूपत्वम् व्याख्यानांतर
• अ पूर्वस्मिन् सो के स प्रावस्थोक्तः मनोरथेति सो के मनोरथेन नलः पतिः कृतः तत्रैव सखावस्था यो दृष्टं न ले प्रति स्वयमेव आह निमीलिता
दिति हेनलप्रसिद्धत्वे पतिः स्याः भवेति शार्थनायो लिङ् अर्थी अममप्रसिद्धिस्तु उरणादौ भै

ने. टी. १

१८

मोपतिनलएवनविन्दुदरुति रूपादिपरिस्फोभनस्यैवप्रार्थनायां संवोधनैर्हेतुमारयतः हेअसिपुगान् अतो विभीनकोऽस्मास्तीति अतिअसि
चतयुगंचकलिपुगंतस्मादपि वापिभिजाचोप्यर्थः किं भूतादसिपुगान् निदयानि दान्येनाज्ञानेन निमीलितानि रोहिता व्यापारिस्वर्थः
तथा रूदः अज्ञानिनोजगत्सर्वदिस्वर्थः तस्मादपि वापिभिजाचोप्यर्थः किं भूतादरूदः इन्द्रियवाग्रपस्पमौनव्यापारभावः तदेवमुद्रितं मुद्रा तभा
वो यस्य परस्मैकौमकारिस्वर्थः तत्रेह गमायेः सहजाधृशः स्वडने ये परदोषे सृणादिव्यनुसृषः स्वगुणोऽङ्गिरोमु निव्रताः परवर्ती न
हृणो वसाध वरुति तथारहस्पमरहस्यात्तं गोप्यामालक्ष्मीर्यस्य तथा महन्मानाह एतेषु संवोधनेषु पदत्रये हेतुयथा यथेयोज्यम् किं

अदर्शिसंगोप्यकराप्यवीक्षितोरहस्पमस्यास्ममरुमहोपतिः ७०

भूतस्तम् अदर्शिसंगः अविबुधपश्यति एवंशीला अदर्शितो विस्मयमानः सहसंगो मैत्रीयस्पपुनः किं भूतः अकराप्यवीक्षितः नकुंदुखं
दाययतीत्येवंशीला अकरापिनः स्वयंदुःखं दृष्टिपयति चैवंशीलादृष्टात्तेरकरापिभिरवीक्षितो न हृष्यत संगदिहितस्वर्थः अ
तएवमहीसर्वदोस्तववातः स्यादिति मध्यमपरस्वसामर्थ्यात्ताभैमीति ज्ञातव्यम् यदकश्चनः कस्मैचिदाशिष्यददस्माथेयते सत्त्वमही
पतिः राजा स्याः भवेति प्रार्थनार्थानि रूपाज्ञानं प्रार्थयते महीपतिस्त्वप्रसिद्धः स्याः अग्यसर्ववत् दमयतीति संवोधपदानि विशेषे
षणपदानि समाध्यानि ज्ञातव्यानीत्यलमः ७०

१८

अहो अतिअहोभिर्दिवसैः कर्तुंभिः हिमागमेपि हेमन्तर्तादपि स्मरार्दितामरुपीरितो मैमीप्रतिलक्ष्मीकृत्यमहिमादैर्घ्यं प्रपेदे प्राज्ञविभावरोभि रात्रि
मितपत्तुं पूज्यनिराघर्तुभोपि मेदसांभरापत्तावाहृत्यलसृगायास्थलत्वे विभरां वभविरे भूता हेमन्तर्तैर्दिनानि रूपा निरात्रयो महत्पः प्रीत्यै
दिनानि महोतिरात्रयोऽप्यचिरहिततादतिवाहितुमशक्यतात्ताप्रीतिविपरीता ज्ञातारति अहो चित्रमिस्वर्थः अहो रूपा दुनत्वात्प्राप्त्यत्वे विभ
राभीहीभूतवास्तुवृत्तेति सत्रेणामसुवृत्त ७१ इदानीं नलस्यापि नस्यामनुरागमाह स्वकात्तौ तिक दधिकस्मिद्धिस्मयेन लोपिलोकात् लो
कनुखादस्याभैस्यागुणोत्तरं सोर्देशादिगुणसमरुअग्रगोतकिं भूतं गुणोत्तरयुवधैर्यलोपिनंतरुगार्थेयलोपनशीले तयास्तेतिसस्याभैस्या

अहो अहो मिर्महिमाहिमागमेप्यतिप्रपेदे मतितां स्मरार्दिताम् तपत्तुं पूज्यनिराघर्तुभोपि मेदसांभराविभावरोभिर्विभरां वभविरे ७१
स्वकात्तौ तिकर्तुं नमौक्तिककृत्तः अयत्तमन्तर्धटनागुणमिये कदाचिदस्यायुवधैर्यलोपिनं नलोपिलोकादशृणोदु
गोत्तरम् ७२ तमेवलध्वावसरंततः स्मरः शरीरशोभाजयज्ञानमत्तरः अमोघशक्तानि जयेवमर्त्तयातयाचिनिर्नैतुमि
येषनैषधं ७३

कात्तिकीर्तिवृत्तः सौरपंचविषयो यशः समरः सावयुधला मोक्तिकस्वकमौक्तिकमालातस्या अंतर्धटना नलमनसिया
घटनासंबंधस्तस्यैगुणाधियेदोरकशोभाययत्तुवीरांगुणोत्तरागनलवेतिसितकात्तिकीर्तिगुम्फिते स्वर्थः मालाया अंतर्धटनायिंदोर
कोभवति यशस्तस्य नलस्यतयोगेन लसमणीयकानुरूपेभैनीगुणसमरुतिभावः मोक्तिकमिति विनयाशमोवतः यस्य लवायठकला
कादिति हेतोः कुंवमी ७४ तमिति ततोभैमीगुणा अवरगानंतरस्मरः कामस्तमेवावसरप्रस्तावनं द्वातयाभैस्याकृतानेवधनलेविनिर्जनुप
गमवितुमियेष एतत्तये सनेमर्त्तयाशरीरिण्यानि जपास्वकीयया अमोघशक्तैवतः यस्य शरीरस्याशोभातस्याजयः तेन ज्ञातो मत्तरः
क्रोधोयस्येति पाजयेच्छायाः कारणं ज्ञातक्रोधोवैरीकमप्यवसरं प्राप्य शक्त्या युधः सन्धैरिणाः पराजेतुं प्रकृतं ते शोभोतिभिर्दृष्टिगोनिवा

तनासधुः ७५

ने. टी. १

१२

अकारिणेति तेन तन्माभुजाराज्ञानलेन भीमनृपात्मज्ञानयो भीमनृपकन्या आलयः स्थानेन आश्रयो यस्य स एव भूतो गुणः सौंदर्यादिः अवगाति
थिः अवगातिगोचरो कारिणः आकर्णितः तस्यैव आदरातिशया पूर्वतस्तत्तनायतिथिपदं स्मरेणाधिगुणः प्रत्येवासात्परासनाययः स
त्मनो यच्चरासनधनुस्तद्व्यय आधारास्थानं यस्य एव भूतोः कारिणो भूतेन तस्य ननस्योत्तुल्यं यद्वैतस्य च यो नाशः तस्मै संहितो वनु
प्यारोपित इषुयेन यदैव भैमी गुणायवगाजात तदैव तस्य कामपी राजातेति भावः चकृत्य काल तयो न नायै वाशे प्रनरुं यदा तस्य
रासनामिति रा ४४ अमुष्येति स्मरः त्रयाणां लोकानां समाहारं त्रिलोकी तस्या विजयेनार्जितानि संपादितानि अपि यशोसि कीर्ति

अकारिणेन अवगातिथिगुणः समाभुजाभीमनृपात्मज्ञानयः तदुच्चैर्यवयसंहिते पुणास्मरेण च सात्परा
रासनाययः ४४ अमुष्यधीरस्पजयाय साहसीतराखलुजं विशिखैः सनाथयन् निमज्जयामास यशोसि संश
ये स्मरस्त्रिलोकी विजयार्जिता ४५

संशये संदेहे निमज्जयामास खलु संभावनायां त्रैलोक्ये जिते पिययेन जेतुं न शक्यामितर्ह्येकस्या जयेन सर्वा
पि कीर्तिर्गमिष्यतीति शक्यामि न न वेति संदेहः किमत्रः स्मरः तदा धीरस्या मुष्य न लस्य जयाय विशिखैर्वीरैर्ज्या सनाथयन् सनाथी कुर्व
जयार्जितस्यैः यतः साहसी हिता हिता हिता नयेत्यतः तस्मात्सहसंतद्वान् अविमध्य कारिण्यैः विशिखैरिति अति धीरस्यैकेन जेतुम
शक्यत्वात् बहुत्वमत्रैलोक्यापे स्यात्प्रातिधीरत्वमुक्तम् विजयार्जितानि ति पाठः साधीयान् जयायेति तु मर्थादिनिवर्तुर्धनिर्मज्जयामा
सेति मन्त्रेः सकारस्य लो ज शरुतीति यादकारस्तस्य भज्जतीनामिति निर्देशात्तुल्यम् ४५

अनेनेति अस्पनलस्य तस्य सिद्धं ताहगडु मेघमपि धैर्यमेव कंचुको धैर्यैः पुष्करैरप्यनंगमार्गगतैः कामवातैर्यद्यस्मादभेदि विदारितं तत्तस्मात्तथा
वश्यं माराभेयमिलाषी दुर्दिपारित्या अनप्रकारेणा नेन भैमी घटयिष्यतः संगमिष्यतो विधेः ब्रह्मणः अवस्थेयं याचं ध्यास फलं लब्ध्वा मनोस्यो व्य
स्यस्यामर्त्तभावत्तास फलेन तया मलासि विस्तृतमिति कविचित्तकः सत्ता हगनं गमार्गगतैः सिते कंचुको यद्वैतैः पंक्तं स्मृतया प्रसिद्धं तस्यैता ह्यभि
आतिमदुश्चर्यैः काममार्गगतैरिति अंगरहितस्या पुष्करैर्वीरैर्द्वैतकंचुको रूपस्यापि वस्तुनो यदि दमरा तद्वत्स फलेन तया एव वि लस्यति
यतः दौः क्रिया विशेषणत्वेन असंभावितमपि विधीष्टं भव सेवेति भावः अलासीति भावे विराग अमेही तिकर्म कर्त्तरि कर्मणि वा चिरापो धैर्यं दृवि
वशायासंवेधेः रास्त्रार्थे वा ४६ धैर्यभंगमाह किमयदिति यस्य कामस्या त्रैलोक्ये तापितः पितामहो ब्रह्मा अद्यापि वारिजं कमलमाश्रयति अ

अनेन भैमी घटयिष्यतस्तथा विधेरवंधेन तया मलासितं अभेदित्वा हगनं गमार्गगतैर्यदस्य पौषैरपि धैर्यं कंचुकम् ४६
किमयदद्यापि यद्वत्तापितः पितामहो वारिजमाश्रयत्यहो स्मरतनुं शायतया तमात्मनः शशाकशंके सनं तं धितुं नतः ४७

हो आश्रयैः नृशेपित्रस्या कामसंतपः यः स्वपितामहमप्यति हृदमतिपुंश्चरत्तैः पीरयतीति संप्रणीयतीति किं वाच्यं स्वभावा सद्धं कमलासनं तं का
मसंतपत्वेनोत्प्रेक्षितम्ः जुष्टोत्प्रेक्षा संतप्ताः शीतलमाश्रयन्ते अतएव वारिजपदं अम्यत्तामस्य किं वारिजी यम् तत्राहं शकेन तः स्वैः स्य ओ स
ने तनुं शायतया शिरसाभ्येनेव यद्वा नदी कायाशो मायस्य तस्य भावस्तय विरहव्याघ्रनिहतस्तान शोभनया तं स्मरं स्वयं धितुं जेतुं न शक्यं
यद्वात्मनः सकाशात् कामस्य तनुं शायतया तस्य शोभत्वेनाशकदपितु शशाकैव तस्यात्यं कोति त्वं आत्मनोः धिकं कोतित्वमेव जयस्यैः पूर्व
तस्यातिशयितं धैर्यं धित्वान्नाशकं कम्पनं विप्रलंभयोषाधो लंघयितुमिति शक्यो गे तुमुन् ४७

ने. टी. १
२६

अग्नि सात नील शोणित्वस्य प्रपैव स रिन्दीः तस्या दुर्गं प्राकारमपि प्रपासदिदुर्गं वा प्रतीर्यतीति न न स्य हृदयं यत् विवेकाय त्रविषाय हान लस्यैव त्रयासि
दुर्गे तदुरो भुवो व सस्य सत्तेन कुंभयोगेन कुचकलशयुगेन जंभितं विस्तिष्ठति किमुत्रे लाया किं भूतेन नुवोपहारेणानवो न तन उपसमीपगतो हारो मुक्ता
हारो य स्य न व उपहारे ते उपायन रूपेण वा वयसा यो वनेन कृतं वयस्कृतं तेन लज्जा स का स प न यो व ना भेदी ध्याति स र्चः अत्रापि कुंभकार कृतं उपहारे
किं न कुंभ हृदयं व सति निषा य जल दुर्गे ती लो प्रिय स केत गल नित्यं ज्ञोप्यर्थः सा न न्य पि उरो भुवा कुंभ युगेन त्रयासि दिदुर्गं मपि प्रतीर्य जल स्य हृदय
मपि विदेश कि मिति विवर्त के रूति वा न्य किं भूतं दुर्गे जंभितं स मुक्तापि र्प्यः अत्र सर्वं वत्त उपायन मुपया मुप हार स यो प दे स्मरः उरो भुवेति भाषि

उरो भुवा कुंभयोगेन जंभितं नवोपहारेण वयस्कृतं तेन किम् त्रयासि दिदुर्गं मपि प्रतीर्य सा न न स्य न नी हृदयं विवेशयत् ४८
अपनुवान स्य जनाय यन्निजामधीरताम स्य कृतं नो भुवा अवेक्षित जगार दुःख सा सृणी निशा च शया वरा शं क को म
ला ४९

तपुस्तेन नुमभावः कुंभयोगेनेति कर्त्तरि न तीया ४८ अवेति मनो भुवा कामेना स्य न ल स्य व दीन र्वा चं कृतं तन्निशा रात्रिः शय्या आ ॥
स्तराणां चावोधिजानाति स्मो किं भूत स्या स्य जनाय लोकाय निजामधीरतां अर्थे अपनुवान स्य गो पयतः किं भूतानि शाश्वता स्य यतो
जागर दुःख सा सृता दुःख ते वि दुषी र्चः तज्जा गरेत्येकं पदं वा तथा शशं क को म ला च देण म नो हरा शश स्य म ग विरो ध स्य अंकः उत्संगस्त ह न्म
ही च न्द व न्म नो हरा वा च देण कर्पूर प्रसेपेण मनो हरा वा चा दी रात्रि रति दुःसह ता जगार दुःख सा सृणी शय्या चा न्म निवि लुं नेन रात्रि शय्या
व्यतिरेकेण केन चिन्ति दिर ह दुःख न ज्ञात मिति भावः जनायेति सो घ हरिः तिसं प्रदान त्वं अवेधी ति दी य जनेति कर्त्तरि चिण निशेति हलं ता ह
इति रा श्राप्येति संज्ञायां समजनीति कपि अय जी स ४९

स्मरेति स्मरोपततोपि भूतं अतिशयेन कामपीरितोपि स न लः विदर्भ राजं विदर्भ देशा विपंभी संतनयां कयां नापावत यतः प्रभुः समर्थः भिमा
नीतियावत् कामपीरितः कथं न याचितवानि त्यत आह मानिनो भिमानिनः पुरुषाः जाम सखेन या सं श्रया राणा नपि स्य जेति एतद्व्यं
नेः खा वर म त्य मि वृत्त एक म दि तीये प्रधानं अया चित व्रतं अया च न ह प्रवृत्तेने व स्य जती त्यर्थः एतद्वरं न विघते वरं श्रेष्ठं यस्मादति श्रे
ष्ठं त्यर्थः पाठ क्रम दार्थ क्रम स्य व ती प स्तु क्त म य द स्य पूर्व म न्वयः यद्वा च का ल्प त्य का ल यो त नाथि जामेय या भवति तथा स न पि स
जंति सखेन सजंती त्यर्थः वरं श्रेष्ठ मिति न वि शेष रां वा विदर्भ राजेति राजा ह सखिभ्य वृत् या विर्दि कर्म कः देवा ह ते वरः श्रेष्ठे त्रिषु

स्मरोपततोपि भूतं न प्रभुर्विदर्भ राजं तनयामयाचत सजं सस्यार्म च मानिनो वरं सजंति न लेक मया चित व्रतम्
५० मृषा विषाद भिनयादप्यं कचिन्नुगोपनिश्चासतति विपोगजो विलेपन स्याधि च नुभागा विभाव चोपल लापा ना ५१
कर पांशु ५१

लीवंमना कपियरस्यमरः ५० मृषेति अयेन लः कचि कस्मिन्निश्चिदस्ति निश्चिदस्ति निविषये मृषा विषाद भिनयात्तदस्तु गतमि ॥
तिमिथ्या खेट प्रकृटना तवियोगजो विरह जनिता निःश्चासतति निःश्चास पणं पणं जुगो पतिरो धने स्म तथा विलेपन स्य वंदन स्य च अधिक
अनुभागाः कर्पूरं शो वस्मिन् तस्य भावस्तता तस्य विभावना त ताप का त प्रकटी करणात् विपोगां पाण्डुतां चापल लाप अघ वंदन म
ये कर्पू रोऽधिको ज्ञात सेनां गो पाण्डुत्व म नत्व म्कारणा मिति त्विषम तीति विषादः शिवस्तस्या भिनयानिः श्वानानु पदं शिव शिवेति नामोच्चा
रणा घट्टा जुगो पयन सार अद संतः कर्पूरस्य मरः ५१

शशाकेति अपेक्षतः अलीकवैसितो मोहे नमिष्येव वीसितो प्रियां मैमो प्रतियक्तिं चिदभावेन रयेन देवेन निहोतुं गोपयितुं शशाकवैगिकैर्वीणावादनकुत्र
लैः पंचमगा मर्षनास आलपिता सधनः गोतासस तीषसमान एव समाजायाने वयत्तु मर्षतदपि अयेन रागमर्षना जनिता सत्त्वानुभवयारव
अप्याजेन निहोतुं शशाकमर्षाया पलपिते सर्थः समानो सगणमायेहा वरो होमर्षना तास्वैकविशतिः अयच्च प्रिया प्रति अये मैमो रीति समाजेव
भावेन निहोतुं शशाकेति काकुः शशाकैव शशाकान्तेतर्भतत्वाद्दत्तनमयलपितं यदा वैगिकैः पंचमगा मर्षनास प्रारब्धा स समाज एव समैव मुमर्ष
येन नलकते भे मी संतोषनं आकर्षणीयं स समाज एव मर्षा प्रायः यदा यत्किंचिदभावेन रये कामापनिहोतुं शशाकः समाजायनु अयलपितुं समर्थम्

शशाकनिहोतुमयेन तन्निषामयं वभावे यदलीकवैसितो समाज एवा लपिता स वैगिकैर्मुमर्ष यत्पंचममर्षना स च
५२ अराप सापत्रपतां सभपतिर्जितेन्द्रियाणां धुरी कीर्तिनस्थितिः असंवरं शंवरवैरिविक्रमैरातत्र सुदृतामुपेय

वि ५३

भूतः यतः समाजमुमर्षः कामापनः कामस्तस्यै अये क्रोधे विषादेन स भ्रमे स्मरणे पिचः ३ कामे पखो क्रौंचेति विषयः अयः सभावहोतिविः वीणावा
दास्त वैगिका इत्यमरः सापत्रपतीकरणमालपितम् पशुप्रतिरिक्त समरुवाचित्वात्समाजस्य त्रघ्नः वीणाकै रिति शिल्पीमतिबुक् मर्षोन्मा
दोऽक्तो ५२ अरापेति सभपतिः सापत्रपताम वाप अमत्तो लज्जाः यत्र पाः त्रपा सह वर्जमानः सापत्रपस्तस्य भावस्तत्ता प्राप किं भूतः यतो नि
तेन्द्रियाणां मध्ये धुरी अये प्रथमतः कीर्तिनास्तत्स्थितिमयी दायस्प विरह अया लोके नापि तातेति स लज्जाः भूदि स्यः कश्चि सति तत्र
समाजे सभामध्ये असंवरं हो दुमशके अगोशं वरवैरी कामस्तस्य विक्रमे क्रमेण परिपद्य सुदृतां प्राकण्यं ये युधि प्राप्ते सति असंवरं स्मरुह

क्रमे २

इति श्रीमद्

अलमिति अमीतिवेक प्रमुखा विवेकादयो गुणान्तरं दे प्रवृत्तिरुपापलं अचरेहुं आचारयितुं अलं समर्थो नाभवन् न तस्य चापलं निवारितुं न
शक्ता इत्यर्थः किल नि अयेन यत्ततः सप्रसिद्धः स्मरः रसामनुगो सति पुरुषे अनिरुद्ध मेव पलमेव पृजतिरु रोति अयमे तादृकसर्गनि
सर्गः सृष्टिनिर्माणः स्वभावाऽयमेव निश्चय इत्यर्थः अनुगो सति सर्वा पितृचलो भवतीत्यर्थः विवेकस्य किमपि न वततीत्यर्थः यदा स्म
रोरत्वां स भोगे अनिरुद्धं निवारयितुं मश कं चापलमित्यर्थः अयमीदृशः कामेन सन्मानस्य प्रस्तुतत्वाच्चापल्यस्वभावः अथ च मदक
प्रपुष्पाव्यः रत्नां स्वप्रिया यो अनिरुद्धनामान मेव पुत्रं जनयतीति पत्नः अयमीदृशोऽनारिः सर्गः स्वभावः हेयो यौदे अविचारे विवेकः

अलं नलं रोदु ममी किला भवनगुणा विवेक प्रमुखान् चापलम् स्मरः सारत्यामनिरुद्धमेव यत्सजस्ये सर्गानि सर्ग
इदृशः ५७ अनंगचिह्नं विना शशाकं नो यदा सिनुं संसदियत्तं वार्त्तिपि सृणोतर्दीरा मविहप कैतवा त्रिषे विनुं देश
मियेधनिर्जनम् ५४

नलमिति षष्ठ्यर्थे सप्तम्यर्थे वा द्वितीयात् पूर्वोदकं मत्वात् स्वभावश्च नि सर्गश्चेत्यमरः रोदुमिति अलं योगे पर्याप्त
वचने छितितुमुन् ५७ अनंगेति सनतः यदा यस्मिन् समर्थो हस्तिरुपापलपविषये पलवानपि सन् संसदि सभायां अनंगचिह्नं पाद
त्वकृशत्वगोत्रस्तनादिकामचिह्नं विना सगामप्या सिनुं नो शशाकं न समर्थो भूतः तदा तस्मिन् समये आराम उपवने विहारः क्रीडात
स्याः कैतवा आजेन देशे निर्जनं देशं उपानदेशं निषेविनुं सेविनुं इयेष देवतः सगामुस्तव रूपं निर्जनत्वाद्देवविशेषाणां वायतेदितिका
रणार्थं वा सगामुस्तव इत्यमरः विहमिति पृथग्विनेति द्वितीया सगामिति पदे कालाधनो धिति द्वितीया ५५

ने. से. १

२२

अथेति अथानंतरं सनलः पानायः पानमश्मनेतुनिदेशाकारिणः अथान् दिदेशात्ताययासा किंभूतः विरहव्याप्यवितोपिधियाका
त्यासुरूपत्वाद्भिन्नतिलरक्तः सत्यलोचनः कामः येन विरहव्याप्यगोपनायः अङ्गीकृत्योभवात्तज्जितकामः तथा स्वरहस्यवेदिभिः
स्वाभिप्रायैः दिवैर्वयस्यैः सखिभिः समं सहसुरो परलोपवनगगनिकस्य उपायः किलेसलीकमीक्षितारं समागः कामन्तिनूः पर
वेतास्ययमः ननुवनविलोकनरति किलेसुक्तनू उपककं समाप्यैः दीभावः पररागुणितिअप्येनसह समाप्येनवेवा तु उपमुपकारंय
स्येतिवदु श्रीदिः केविदस्मिन्सुरेपवोत्तसाहचर्यात्तद्वयस्यैवप्यनिषेधोन त्वय्यमात्रस्येसाहुः तस्मिन्पुरस्यापकः शमिति तसुखोपि न
नतनायोगेपस्यभावः यानायेतिक्रियार्थोपपदेत्यादिनात्तनुधी ५६ अमीरति ततः सराज्ञानंतरम् अमीः प्रत्याः तस्यनलस्याममु

अथश्रियाभर्त्सितमस्यलोचनः समं वयस्यैः स्वरहस्यवेदिभिः पुरोपकारोऽसवनं विलेसितादिदेशाया नायनि
देशाकारिणः ५६ अमीततस्त सखिभूषितं सितं जवैपमानं विवयौ रूपाधिकम् उपाहरन् अमनस्वचंचलैः रु
चंचलैः सोदितमदुरो रसम् ५७

पादंस्त्रानिमुः अश्वविषणति सितं अंतविभूषितं विषेणालं कृतं न वेपि वेगेपि पौरुषेण वलेनाधिकं
मानेपि परिमाणेपि पौरुषं विरहप्रमाणं तस्मादधिकं अजस्वचंचलैः अत्यनचपलैः सुचंचलैः स्वरहस्यैः प्रयोऽयैः सोदितं हलीकां
तमदुराया वाजिशालाया उदरमध्यं येन रुचैः स्वनम्यपिदीम श्लोकोत्तरस्मत्तरतिज्ञातिहोत्रैः विभूषितं वीनां पसिणां भुविस्था
नेउपि तवेगवशादाक्रमणावशाद्भागमिति वासितमिस्वनेन कः प्रकृति त्वेनातिवलचल सहिस्मृत्वादिन स्मृत्तमं चूर्डविल
तदोः पाणिनपणोपौरुषं त्रिषु वाजिशाला तुमदुरेत्तमरः पुरुषशब्दात्तदेभावेयु वादित्वा दण परिमाणोपुरुष हस्तिभ्यामरावेत्तमरः सो
दितमिति हेतुमरणान्निका कर्तृस्वतन्तीया करलोभाः ५८

अथेतिप्रयातंतरं सनलोहयं आसुरोरेति समं श्लोकेनान्वयः अश्वविशेषणानि किंभूतं हयं संप्रभूताः केशाकेशरकेशाः तेषां रश्मिभिः
सह सूरौरेवकिरौर्वाविरजिते किंभूतैः निगात्तागालप्रदेशवर्त्तमानानलसराभतातदेवमणोर्देवमणिनाम्नोदिसरावर्त्तितः अ
वदुगामिना आतरेण काहमयवर्त्तना धनामार्गेणोत्थितोः निस्सतैरेवतथानुत्तलरोन्निशीथिनी रात्रिस्तस्यानाथश्चेदुः तस्यम
हासकिरणस्तेषां सरोदरैः सदृशैः प्रायेण सरोदराः सरूपाभवतीतिसारूप्येन स्यते अथचदेवमणिः कौस्तुभश्चदुः असमुद्राद
त्यजत्वादुभयोः सरोदरत्वम् केशरकेशरश्मिभिरुपजसितमविरजितं वीनां पसिणां रात्राविरजो गरुडस्तद्वरावरितं निगा लस

अथान्तरेणावदुगामिना धनानिशीथिनीनाथमहः सरोदरैः निगात्तागालदेवमणोरिवोत्थितैर्विरजितं केशरकेशरश्मि
भिः ५८ अजस्वभूमितदुदुहोहैरुपास्पमानं चरतोषुराभिः रयप्रकर्षाध्ययनार्थमागतैर्जनस्पचेतोभिरिवाणिमां
कितैः ५९

गलोद्देशो अवदुर्घातककारिकेत्यमरः देवमणिः शिवेः अस्पकणवर्त्तकौस्तुभेश्चतिविश्वः सरोदरैरिति गोपसर्जनस्ये
तिवैकल्पिकत्वात्सादेशाभावः ५८ अजस्वेतिरेणभिश्चरणेषु उपास्पमानं सेवमानं किंभूतैरेणभिः अजस्वनिर्जंभूमितदुदुहोहैर्भूमि
तलवर्त्तनं तेनोत्थितैः कैरिव अणिमा अणपरिमाणत्वेनांकितैर्गुणैः जनस्पलोकस्पचेतोभिरिवान्तः कारणैरिव अणपरिमाणं
मनश्चि किंभूतैश्चेतोभिराणिगणाययनार्थमागतैरिवेत्तुस्येति मनसोपि सकाशादस्य स्पचेगतिशयोच्यते अथशिष्यो गुरुवर
णयो रूपास्ते अजस्वभूमितदुदुहोहैर्भूमिजातिः भूमीति रुदिकारादिति दीष्टः अणिमा संजिमवत् ५९

ने.री.प्र.

२३

चलाचलेति चलाचलः अतिचंचलः प्रोयप्रोष्टाप्रमः नासापुच्छाः यस्य तस्य भावस्तत्तातयामही भूतेन लायस्वकीयवेगविषये दर्पी नृप
वान्वक्तुं उत्सुकमिवोत्सुकमिव तर्हि किमिति नोक्तवान्स्यात्साह किल प्रसिद्धौ अयं नलः हयस्याशयमभि प्रायस्वयमात्मनेव
वेदना नति किलातो गिरावा गलं पर्यतामिति हेतोर्गिरमौ नमास्थितम् चलाचलप्रोयत्वमभ्युजातिः तातुरयेस्येव गुणवक्तुं मनु
चितमिस्वर्थः चलाचलेति चस्त्विति पतिवदी नोद्विचमर्थकाभ्यामस्येति द्विवचनमागमश्च अस्यासकार्पमनवीतिवक्तव्यादप्य
माहीर्गसामर्थ्याद्वाहलादिशेषान् महीभूते क्रिययायमभिप्रेतीति मंप्रदानत्वमभिप्रेतिवारणा ययोगे तृतीया वेदेति विदो लो

चलाचलप्रोयतयामहीभूतेसवेगदर्पीनिवक्तुमुत्सुकम् अलंगिरावेदकिलायमाशयं स्वयं हयस्येति चमौ नमास्थि
तम् १० महारथस्याधीनचक्रवर्त्तनः परानपे सोहृनायशः सितम् रदावदाता शमिषादनीरुशोह संतमन्नर्वलम
वतांखेः ११

वेति गान् १० महारथस्येति महारथस्यापुतपोधिनः चक्रवर्त्तनः सार्वभौमस्य नलस्याधीनपार्गे आकाशापि त्वेन न॥
विद्यते अपे सायस्या क्रियापामिति परेषामन्येषामन्यानां अनपे सया अनाययेणा यदुहृत् नलस्मात्तातपद्यज्ञे नयशसमि
नये तत्रातरदानां नानां अवदातानिर्मलापे रादकिराणास्तेषामिषात् अनीरुशोपानपे सोहृनास मर्त्यानां खेः सूर्यस्यार्वातामस्या
नावलमं वामुत्तमधेह सन्ते सूर्याश्चापण्ये सोहृनाः नाहृत्ये सुपहाससिषा पहायानयेत्तोहृनात्सूर्यानां वलेदं तो ज्वलकि
राणां आनादं तर्हसंतमित्यन्वयः स्वाभाविकं चेतत्वेणोहेतुत्वेनोत्वे

सितं सूर्योत्तमं नीलं चर्वला म

सितेति सितता श्रेतातिदीपिर्यस्य चंचलतां चाल्यं उपेयुषः प्राप्तस्य पृष्ठस्य के सम्यक्पक्षे शसमूरस्य मिषेण व्यानेन चलत्तं च शोभे मरु
ग्मेतस्य चिह्नैः कृत्वा निजराजि राजतां राजिनां राजा राजिराजस्तस्य भावस्तजनिजस्यात्मनः राजिराजताता अनिह्वानं प्रक
टयन्तमिति स्फुटमुत्प्रेसमेराजा हि श्वेतचामरद्वयेन वीज्यते गारिचलनक्रियापेक्षया चिह्नैरिति बह्वचनचिह्नैरिति तत्करोती
निरपेक्षताया वेनु इति तादृ ११ अपीतिरयस्य ये वेवेगागर्वप्रसभं वलाका रेणाजितस्या रत्नतो गरस्य हि जिहूः सर्पास्तेषां अभ्यव
होभत्तां तस्माद्यत्तपोरुषे तस्मिन्नपि मुक्ते प्रनुषता नना आयता दीर्घा चलाः सूर्याणां च त्वया प्रग्रहः नया कृत्वा प्रतिमत्ततां प्रतिमट
त्वे उपेयिवांसं प्राप्तं वतं वलुप्रांतादि संपपृष्टसदृशरूपते पूर्ववेगदर्पविषये जितोऽधुना संप्रसृणयोरुषे पिबत्तयाका न्यकुज्जसा

सितस्त्रिषु चंचलतामुपेयुषो मिषेण पृष्ठस्य च के सम्यक् स्फुटं चलत्तामरस्युपमविह्नैरिति ह्रुवर्त्तनं निजराजिराजताम् ॥

१२ अपि जिह्वीकृत्वा व्यवहारपौरुषे मुखानुषकाय तवलावलाया उपेयिवांसं प्रतिमत्ततां यस्मपेजितस्य प्रसभं गरत्नन
ः ॥ १२ ससिधुजं हीतमहः सहोदं हं जमुहैः अवसः अयं हयम जिता खितस्माभदनत्यलोचनस्तमारोहसिति पाक

शासनः १४ कुरुकुम्

प्राप्यो रागातिप्रसिद्धा ११ सहोत्तसिधुजं सिधुरेशो जंशीतमहाश्वः नस्य सहोदं रत्नमुत्प्रेजैः अवसरद्वयस्य अयं शो
भोहृत्तमः सहशमः किमृतो नलः जिताः अस्वित्ताः समस्तास्माभतो राजानो येन तया अनत्ये महती लोचने यस्य सः यहा अत्यंत्य लोच
नेनानेयस्य तयोसिधौ पृथिव्यां पाकशासनरद्वयः सितौ पाकं पवित्रियो शास्ति उपदिशति स पशास्त्रप्रयोगात्तात् उजै अराय
पिसमुद्भजः चन्द्रातातययाजिससमस्तशैलः सहस्वलोचनश्चरद्वयः आरोहति तथा तं हयं आरोहेति सिधुजं सिधुनेनाश्वशास्त्रोक्त
चतुःपंराश उन्नमकुलमभ्यजतं महाकायत्वेन सचित्तमः १४ सज्जमिः कुलकम् ॥

४८

५

७

५

ने.सि.प्र

३४

निजा इति अश्ववाराः अश्वसादिः तं मनुजं शंभुं जानंनं अश्वपुः अनुजामुः किं भूता अश्ववाराः निजाः स्वकीयाः न तं किं भूतम् स्पृष्टम् कृतम्
न सगमं न निरेखा रूपानि यावद्विन्दन्ति तैरेकं तं चिद्रूपं पाणिपङ्कजं यत्पुत्रं तथा जवने वेगवान्येष्वं तेन घातीत्येवं शीलं केन पि
व निजा सहजामयत्वाः किरणाः तीक्षादी विनिर्गम्य मितसर्ग्य विशेषणमेव वा स्पृष्टेति कमलधाणिः सूर्यस्यागमः सूर्योऽपि जवने रश्मि
येति मय प्रवाय या मदासर्पसहवारेणस्तथा अश्ववारा अपि तेन तेषां सरहस्पदेति त्वमूक्तम् जवनस्तज्जवाधिक इत्यमरः प्रकाशेति
प्रसिद्धे स्यात्प्रकाशात्तयोः स्पृष्ट इति विश्वः मीनाति हि न त्ति तमर्ति मयः स्वः मीनातेरुह इति श्रोणादिकुडुस्वप्रत्ययः अश्वानृहव

निजामपरवारवतीश्रीदीधितिस्फुराखिन्यं कितपाणिपंकजम् तमश्ववाराजवनाश्वयापिनंप्रकाशरूपामनुजे
शमन्वयुः १५ चलन्नलकृत्यमहाशयहयं सबाहवाहोचितवेशपेशतः प्रमोदनिस्पन्दतरासिपद्मभिर्व्यलोकितोके

नरस्य सुवारः कर्मपाणः जुवेकस्योत्तमचिजवनः १५ चलन्निनिनागालपेर्नगर्मालयस्थानं येवातैर्नगरं
वासिमिलौ केर्ननेयलोकः स्वेषादृष्टः किंभूतः महास्यदृष्टं अतिशयित्वेवां हयमश्वं स्वपिष्टानेनालं रुम्यत्तमम्येपार्गगयनं पुनः
किंभूतः स्वस्यवाहोश्चस्तध्वसगोवाहः वाहनतस्य उचितो वेधो लंकारादिलेनपेशलो रमणीयः यद्वा वाह्वारस्याश्चवारस्य यद्वा वा
हस्याश्चस्यवाहो सचारोण उचितो वेधो नेपथ्यं किंभूतैर्जनैः प्रणेदेनतिशयितानन्देन निस्पन्दतारातिनिश्चलानि अस्ति पश्यातिने
त्रपेस्माशियेवा निनिर्मवेसादराव लोकं कुर्वद्भिरस्यैः महारथमित्यनेनाष्टाभिर्मालाभिर्धनुः शतमात्रमजं घनसामर्थ्यमस्ति
तमवाहस्तमीनमेदेस्वेदयद्विनिविष्टः पेशलः सुन्दरोदत्तनिचनिः स्पेदेतिपाठः नगाः संस्यस्मिन्नं उष्णवी सत्रतगपीद्विसादि

सुरागिरिति। अथानेतरं एष नलः राजनिनाम्येनताभिर्जनरुषिर्हृषिभिः सहैव सुरागान्निमेषमात्रेण पुरोनागरात्तद्वहिरध्वत् किं भूतः सुरागाराद्विलस्याः पतिश्च
नः तद्वत्प्रभायस्य तया पुरतः नरुत्तद्वत्स्यो हृषं स्यामर्थ्ययस्य कीदृशेन राजनिना प्रभंजनेन वा युनाम्येयो। अथेत्येन दोषेणोयस्मान् सुरागमिति विभक्तिः
तिरूपकमर्थ्यं अपपरिहृष्टिरिति पंचमी समासविधानात् एवतापकात् बहिर्योगे पञ्चमी। १७॥ **नलरिति** ततः पुरनिर्गमनानंतरं नासीरसेनापुखण्डे प्राप्ते
नलस्य सादृशत्वे अग्रागेहस्ये कुतस्तत्कालौतुकात् अतएव मया अलौकिकं पदं पदं विनो नतश्चक्रुः किं भूतेन ते हे शरत्वं प्रसीदं मदीयं शस्त्रं त्यागेन

सुगारं द्यौष सुगारदापति प्रमः प्रमंजनाये यजवेन वाजिना ॥ सहैवताभिर्जनरुषिरुषिभिर्वहिः पुरोऽभस्तु रूतपौरुष ॥ ६० ॥
तः प्रनीळप्रहरति भाविराणी परस्परौह्रासि जत्राल्य पल्लवे ॥ मषामधंसा दिवले कुतरला जलस्य नासीराते वितेनतुः ॥ ६१ ॥
यत्तु मस्माकमियं किं यस्मिं धरातरे भो धिरपि स्य लायताम ॥ इतीव वाहैर्निजवेग र्षितैः पयोधितो धसममुद्धतरजः ॥ ६२ ॥

हाणाप्रहरमपिप्रहं कुर्वन्तिमाषिणीवरीतयापरस्योपीउत्थासिताउद्गताः ननुहिताःशाल्यानांशाल्याणांयत्नवाःप्रांतायांअतएवमवा-
परस्योपकृष्टादितास्तः॥६॥प्रयातुमिति॥निजेनसकीयेनःप्रयो जकेनद्वितैःगर्वेप्रातिनैःवाहैरश्वैःइतीवमनसिधृत्वाहेतोरीरजःउद्धनंतस्या-
पितंरथमधरापृष्टीगत्ताथावतामस्माकंअस्यानोदियस्यंस्यात्अपितुद्वाणिगयद्विभविष्यतीत्यर्थःयस्मादतएवप्रयातुंप्रकर्षण-
यातुंगन्तुंअप्रोषिरिपिसमुद्रोपस्यतायतांस्यन्मिवाचरतुमवतुकिंमहोरजःप्रयोधेःसमुद्रस्योधःपरंतातत्रत्तमेसमर्थप्रयातुमित्यस्यस्य-
लायतामित्यनेनसंवेधःद्वितैरितिगण्यतातनिष्ठाअस्ययान्पन्विकरणस्यदत्तेरितिह्यात्शशिकरस्यतुद्वितैरिति॥६॥

24

द्वेष्टा इति पदैककेन खं पदैश्चतुर्भिः कसरोपितस्य नः ॥
अपाहृतिरिति नम्रिताननैश्च वर्जितैरद्वैतमः कृतकमैः ॥

च मेरिति हृदि निषेधादक्रामेति चित्तम् अक्रामेति निवृत्तप्रेषणाद्वातोः प्राकृते र्थेति विसर्गाद्यन्तर्गतिधातुसंज्ञायां तु तत्तत्तद्वैश्वर्याभावात्कर्मलो
रिति विगादेशः तो रिति र्थेति लोपः चित्तो लुगिति तस्य लुक् रित्तो लोपस्य स्थानि वत्त्वेन विण परत्वाभावात् नो रन्तोपदे शस्येति हृदि निषेधा
भावात् सकृद्भूतसर्वभूतवति दिव्यं सुखं भवतीति तदोदाहरणं च न तापितया परिभाषया हृदि निषेधस्यानित्यत्वमाश्रित्य कथं चित्तरहरणी
यम् यदा तु तदोदाहेत्यत्र स्वार्थं मदेति प्रत्यय इति पक्षः तदेतस्याः परिभाषायां निमित्तत्वात् वित्तमेव यदा मदिदा हतकथमो विभक्ति
तान्निविभक्ता वित्तमेव नैवमकारस्य संज्ञानिषेधे सिद्धे इदम् स्थानुत्पत्तौ चाराण्यर्थसत्तदेतस्याः परिभाषायां लुपिमिति प्रेक्षितं

तं बाणवेयसीयं पदेति पद्मिनिपदादेशः एककेने
बादाकिनिचेति च साहसकम् ७०

चमचाराति नस्यनपस्यचमचाः सेनाचराः सादिनोऽश्ववारास्तपर्वोक्त विहारदेशं वा काली प्रदेशं अत्राप्यप्राप्य भगिनुरंगमानपिव हूनशानपिम
एतलीम एतला करेण गतिविशेषं अकारयन् अपिशवात्रे मातृनीकरावशात्त्वयमपि न वेतः के उव निनोक्तिषु वौद्धत्वे नेष्योद्धतया अ
स्तिकतया संधवारं सिंधुदेशोद्धवानिना उव विहारदेशं सगतालयं प्राप्य मणली कोराणा वतिष्ठते तथे स र्थः तेषामयमे प्रदायः तदा दुता
दि सतथा न्यमपी मातृली कायंतीति तत्संप्रदायविदः चमचाराति शेषः आहूतिमत्वर्थे प्रतेतिराः मणलीमिति गोपादि तान्तीषु तुरं
गमानिति हूकोरिति दिक्मत्वम् ॥ दिष्ठीइरेति तुरंगमैरेवेतीव हेतो रिति विचार्य वाधारा मास्वदिनदिपंचप्रकारंगतिम च दीयेत्
त्वावज्ञाय मेरलीक्रियाश्रिया मणली करणाननितशोभयी स्थली अहूत्रिमाभरंमंदि अभरंमंदि अभूषि अश्व वाराधाराभिः प्रथमम

यमचरासस्पनपस्पसारिनो जिजोन्निषुआ इतयैवसैधराः विहारदेवांसनवाप्यप्रारलीमकारयन्भारेतुरंगमानपि
७१ दिवद्दिरेगस्पविलंवितादिशोयशोमिरेवाधिरकारिगोष्यदम् शनीवधारमवधी यमगलीक्रियाधियांमरितुरंगमेः

मन्त्रान्नामयेति पश्चाद्भिगमेति तेषां जातिः इति किम् अस्पृष्टिषट्त्रिंशद्विंशोभयेन विलिखिता आक्रान्ता अस्पृष्टा
शोभिरेव कीर्तिभिरेव श्रेष्ठैः समुद्देशोष्पदंगोरसुरप्रमाणेनायासेन लेख्य एव विधोः कारिहृतः शत्रुगत्यास्माभिर्दिगंतः सप्त दश
लेखनीयः तपोलंघनप्रत्येवकृतमिति त्रैतवभ्रमिंचकुरित्यर्थः आस्तं धिते धोरितकं रेचि नं वलितं जुने गतयोमः पंचवापरस्यम
रः गोष्पदमिति विषयं सेविता सेविता सेवित प्रमाणो धिति प्रमाणो स एव लेखनीयः धारिणि धार्यते स्थाप्यते न येति धाराभिर्दुदितारु
जाता चेकवचनं स्थलीति अकृत्रिमत्वेन जानपदेति गीष् अवधीयेति अवधीरस्य ताया मिति धातो रूपे न्तस्य ल्यबादेशा सेभ
वार्ता किंतु अवाधि पूर्वस्पर्शे ररा इत्यस्य अवधीत्यत्राकं धादित्वात्पररूपत्वं तत्तथा वधीयेति सिद्धम् ७१

प्यली

अवीकरदितिनलः निजान पत्रस्य स दीयत् तस्य तलस्य लेधो भागो हयेनाथेन चारु सम्प कर्मनेजापाः भ्रमी भ्रमराणि अवीकरत् कारयामा
सत्तासु विषये मरुदायुं अद्यापि वासामयाः वातसम्पत्तुणाश्चक्राकाराश्चक्रमाः भ्रमराणि तान्वितस्य किंनरि सन्ने भ्रमि विषये ज्ञानेशक्तो
भवितुं नेष्टति किं अपि नुशक्तो भवितुमिसेव परमया पिशक्तो नाभूदित्यर्थः वासाकर्तुं कुर्वन्वापुःपि भ्रमी ज्ञानेशक्तो भवितुं न शक्तः
ती वेत्सु त्रे सा एतेनाश्रयस्त्रलनत्रियादा स्यं सत्तव त्वं चोक्तं सत्तरहितो न संग्रह इति सत्तव सगा गुणैः श्लाघ्यः किं सत्तेन विनाहयः प
वेत्सु सत्ते तोपियथाकापो विनात्मनेति सारसिं धौ हयेनेति ह क्रोरिति विकल्पितत्वात् कर्मत्वाभावः भ्रमी इति कथ्यारित्वादि क
शि सत्त इति सत्तता चक्रेः शि सत्तिज्ञासायामिति चक्रात् तत्तु चक्रमानिति यत्तु तारद्वयि अतो लोपेयस्य हल इति य लोपः वितत्प

अवीकरत्तारु हयेन च भ्रमी भिजान पत्रस्य तलस्य लेनलः मरुत्कि मया पिनतासु शितते वित सवासा म
य चक्र चक्रान् ७१ विवेशगत्ता सविलासकाननं ततः सगात्सो गियति धृती छया प्रवातरा कुरितं

शि सत्त इति समानकालेत्ता पाशादित्वादा स्यात्तत्ताः प्येयमद्ताः सु सितत इति पाठेताः सुषुम्पया हरिर्धनं छाया मिवो भसनि
भ्रमीः सुशोभने किंनरि सन्ने जिज्ञासते ७२ विवेशेति ततो न तं स होणिपतिः पृथ्वीपतिर्नलः प्रवत्तगोरानवप च्चव लोहि से
न छुरितं विचित्रघनं छाये निविड्या यं विलासकाननं क्रीडाभ्रनंगत्वा प्राप्य सगा स्त्री यं धृती छया मीमं पितापेणा त्रमम संतापो नि
वर्तिष्यत इत्यपि लापेणा न्यत्र स्या संग द्वेयं भवेदिति वाननया वा विवेशकः कथा कमिव हरिर्विष्णुः सुषुम्पया स्वपितुमिच्छया प्र
वातरा गेरा विदुम लोहि सेन छुरितं रणामत्वा तद्यनस्पये यस्प यस्पे वछाया यस्य रावे भलमे भसनि विं समुद्रमिव अप्यत्र पञ्चवाता
अजलं स्थान भूतमिविड्या यं वने सुषुम्पया हरिः सितौ यथा विशतितयेत्यर्थः सोणिपतिरिति यापोरिति ह्रस्वः इत्यान्त एव वा दीया

नस्तु ह्रस्वकार इति चेत् इति धीपेत्तत् ७३

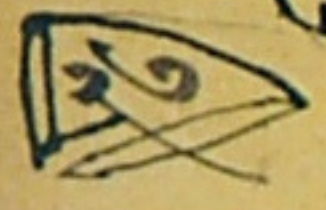
वनेति प्रौक सामिति एपात्तना रावियस्मान्मलविमजा रेग छतिगता तात्क प्रसवे उरोध्वपर्वस्य सुखे परत्वे पर इमं दंते मरुपरे पुरं वाओ कोवेषा
मिति सप्तमी विशेषणे व ह्रीरा विमत्रसप्तमी प्रहारादुत्ता पकात्तल सगा या वत्त ह्रीरौ सुशुक्लि वृद्धिरेतीति वृद्धौ सिद्धमिथं रूपं प्रौक सां
नगरासिनो रविप्रकरैर्न त्रसमर्थैः नलावलोकनायं सत्त हंसाभिलाषं वनात्तस्त्वनसर पस्य यथं मयीदां ओसात्ता मवर्तिनिहृतपः क
स्मिन्मति तस्मिन्ने क्रमेण अवतीर्णरूपयेह प्रावणी चरे सति किं भूतैः दृष्टिकरैः अनुव्रज ननु गच्छन्वो बंधुव्रजः दृष्टमप्यहस्तस्यं धुमि

वनात्तपर्यंतमुपेतसस्य कृकमेण तस्मिन् वतीर्णरूपये मवर्तिरुधिप्रकरैः पुरौक सामनुव्रजं धुसमाजवं धुमिः
रामः ७२ ततः प्रसने च फले च मेनु लेससमुत्तस्थो गुलिनानराधिपः निवेद्यमानं वनपालपाणिना व्यलोकयत्कान
नकामनीयकी ७३

सुहोः वनात्तपर्यंतो वधिर्धया भवति तचेति क्रिया विशेषणं वा बंधुमिरा वनात्तमुदकसमीर्षकी इव न्यसमीपका
साभिलाषं गत्वा तत्रैव स्थित्वा पथिकैः दृष्टे सति निवर्त्यते जीवने भुवनं नमि तामरः इत्यथ इति मकपति सप्तासीतः ७४ ततश्चि
ततो वनप्रवेशानन्तरं सत्तनाधिपो वत्त कानस्पक्री रावनस्पकामनीयकं रामाणीयं यजो कपत पश्यति स्म विधुं वनपालस्यो घानर
सकस्पपाणिना रस्ति नन्निवेद्यमानं ज्ञाप्यमागमः किं भूतैः न संजुजैरमणीये प्रसने पृथ्वे फले च जा तावेक वचनम् ससुखस्था अभि
मुखाश्रोगुलिर्यस्य कामनीयकमिति भावे पोपधादिनिबुद्धगुणवाचित्वा सगा गुणोति वृष्टाः समा सनिवेपि सत्ता प्रमाणात्वादि

नित्यपकवत्ता समासः

ने. ११

फलानिपुष्पाणिपुष्पवेकरेवयोनिपातो द्रुतवानवेपिते स्थितैः समारापमहर्षिर्वाद्रकादनेन दानिपुष्पमिश्रितं
स्थितिः विनिदुपकालिगतालिकैतवा अणककृगमणिवर्जनाज्जितम् दधानमाशासुचरिमुदुयशः सकौनुकी
तकंवर्यायति विनिदेति सनलः तववने कौनुकी अपर्वपुष्पादिदर्शनलोलः विहीनासनकेतकंकेतकी
पुष्पमदृशी किं भूतकेतकम् विनिदुचिकसितापकालिः पत्रपङ्क्तिस्तत्रगतोस्तावागतायेः लयोः अपरास्तेषां केतवानमिषातमगं
कृष्णनुष्णगमणोयस्यसः शिवस्तेनवर्जनेपुराणमसिद्धः परित्यागस्तेनार्जितेन उपार्जितेन आशासुदिनुचरी सुप्रसरणाशीले दुर्यशो
पकीर्तिः तोदधानभ्रमरानसानिकिनुमहादेवकृतपरित्यागजन्यमयशरिति मरुतापरित्यक्तोऽपरोभाभवति चरि सु-अलंकृषि
दिनासुव कौनुकी अतश्चिः केतवाः पुष्पकेतकं विकारावयवप्रत्ययस्य पुष्पमलेषु बहुलमिति वचनालुक् लुक् तद्विज्ञेति स्त्री प्रत्यय

विद्योनेनेति नेन नलेन नितिक्रधाकोधेनकेतमाकु रूपत अनिघत ततीयस्तोकेनान्वय इति किम् स्मरेण कामेन वियोगभाजो वियोगिनो स्त्रीपुंसा
नारदिवृत्तिकेऽर्कैः करुः करुः कर्णीशरः कर्णीयुक्तो वराः त्वयस्मात्त्रिधीयसे निक्षिप्यसे ततस्तस्मात्कारणात्कर्णीशरत्वाद्वा दया दुरा
कषितयभ्रमुमराकात्वात्वातदंतकृतवियोगिनो प्राणा ही त्वममयदेहरहिना स्मरे स्मरेण मरा देवेन वियोगियसे निघसे येन वियोगिनो हता
स्मरादयस्मराधएवतस्मै अलंकेतकमिति निघसे जुप्तोऽत्र ३६ त्वयेति मनोभयः कामः तवा प्रमेवस्मत्वाती क्षात्वाच्च सचीतद्रूपणा

वियोगभाजो हृदिकंठैः करुनिधीयसे कर्णीशरः स्मरेण यत् नतो दुराकषितयातदंतकृदिगीयसेममयदेहिना ३६ हरा
त्वदप्रसवि सवि वस कामिनो मनोभवः सीयति दुर्यशः पदो स्फुटचपत्रैः करपत्रमूर्तिभिर्वियोगि हराक्षीण दारुणा यते

सचिवेन उपकारकेण सहायेन कृता कामिनोः सीपुंसयोः परस्परधैर्यभाजो दुर्यशो लक्ष्मणौ पदौ सीयति वपति योजपति त्वमथ कलिकया ति
सुखमितया उशीपनभावेन नुभूतया कामिनो जघितानुचिते संबंधमपि अविचार्य मिथोरिदं प्रवर्तेते इति भावः स्फुटमुत्प्रेसनेः सक्रमः
वियोगिनो हरेवराकाष्टस्मिन् करपत्रकत्वमर्जितः सारूप्येणां तैस्तव पत्रैः कृता दारुणा यते भीषणा वदति केतकाप्रदर्शनादि
योगिनोः स्त्रीपुंसयोर्द्वैर्धर्मैः प्रदर्शनात् च हर्यं विरीतिं भवतीति भावः दारुणा यस्मिन्ति पाठे त्वमिति त्वम सचीति गोर्दिपाठान्ती
व कामिनोर्वियोगी तत्र प्रमान्स्त्रियेत्येकशेषः

विद्योनेनेति नेन नलेन नितिक्रधाकोधेनकेतमाकु रूपत अनिघत ततीयस्तोकेनान्वय इति किम् स्मरेण कामेन वियोगभाजो वियोगिनो स्त्रीपुंसा
नारदिवृत्तिकेऽर्कैः करुः करुः कर्णीशरः कर्णीयुक्तो वराः त्वयस्मात्त्रिधीयसे निक्षिप्यसे ततस्तस्मात्कारणात्कर्णीशरत्वाद्वा दया दुरा
कषितयभ्रमुमराकात्वात्वातदंतकृतवियोगिनो प्राणा ही त्वममयदेहरहिना स्मरे स्मरेण मरा देवेन वियोगियसे निघसे येन वियोगिनो हता
स्मरादयस्मराधएवतस्मै अलंकेतकमिति निघसे जुप्तोऽत्र ३६ त्वयेति मनोभयः कामः तवा प्रमेवस्मत्वाती क्षात्वाच्च सचीतद्रूपणा

वियोगभाजो हृदिकंठैः करुनिधीयसे कर्णीशरः स्मरेण यत् नतो दुराकषितयातदंतकृदिगीयसेममयदेहिना ३६ हरा
त्वदप्रसवि सवि वस कामिनो मनोभवः सीयति दुर्यशः पदो स्फुटचपत्रैः करपत्रमूर्तिभिर्वियोगि हराक्षीण दारुणा यते

सचिवेन उपकारकेण सहायेन कृता कामिनोः सीपुंसयोः परस्परधैर्यभाजो दुर्यशो लक्ष्मणौ पदौ सीयति वपति योजपति त्वमथ कलिकया ति
सुखमितया उशीपनभावेन नुभूतया कामिनो जघितानुचिते संबंधमपि अविचार्य मिथोरिदं प्रवर्तेते इति भावः स्फुटमुत्प्रेसनेः सक्रमः
वियोगिनो हरेवराकाष्टस्मिन् करपत्रकत्वमर्जितः सारूप्येणां तैस्तव पत्रैः कृता दारुणा यते भीषणा वदति केतकाप्रदर्शनादि
योगिनोः स्त्रीपुंसयोर्द्वैर्धर्मैः प्रदर्शनात् च हर्यं विरीतिं भवतीति भावः दारुणा यस्मिन्ति पाठे त्वमिति त्वम सचीति गोर्दिपाठान्ती
व कामिनोर्वियोगी तत्र प्रमान्स्त्रियेत्येकशेषः

रामः

28

15

10

5

ने. ६.
२५

धनुर्गतिप्रसन्नधनौ कामः तव परागैर्धनभिर्धनिरस्तयनधनियुक्तं संकुर्वन्सतमीमजापंभैर्धनुरक्तं मोशासादाणाधीनं गणलक्ष्यं करोति. किं
धनः कामः धनुः पञ्चतस्यमधुनारसेनस्त्रिभुवः आर्द्रः करोष्यस्मरति केतकेनिघने. तव धनिर्यदिनस्यात्तदा कामः सिन्नकरत्वाद्युतसायकः स्या
त. अतो यमपराधस्तवैवोत्तिन्नरुधनुर्दोषस्तिरस्तयुक्तं करोतीति जति. धनियुक्तं संकुर्वन्सतमीमजापंभैर्धनुरक्तं मोशासादाणाधीनं गणलक्ष्यं करोति. किं
उ. शरसादिति तदधीनवचनश्रुतिपातिः ८१ विदुर्भेति. सनक्तद्विमे दुमे दारिमसत के हते फलानि अपश्यत. किं भजे दुमे दोहदध्विनि.
अतिशयितफलारिसमद्विधनभ वतितदोहदं दारिमीरुसस्पचरो हदयोधय. सरो हदध्वोऽस्यास्तीति तस्मिन् कानि वचनानि व. किं

धनुर्मधुसिन्नकरोतिमीमजापं परागैस्तव धनिरस्तयन प्रसन्नधन्याशरसात् करोति मामिति नु धाकृष्यतनेन केतके ८१
मिर्विशेषकम् विदुर्भसभस्तनतुंगातापेयवानिवापश्यदन्तं स्पतः फलानि धमस्य ध्यानधो मुखान् सदा रिमे दोहदध्व
पिनिदुमे ८२

फलानघतान् विदुर्भसभर्मेमीतस्याः स्तनयो उतंगता उच्चैस्त्वेतस्या आत्ते प्राप्ति ये अलमति शयेन तपस्यतः तपः कुर्वतः ८१
अतएव धनस्य ध्यानधायकान् अतएवाधो मुखान् अथोप्युच्यपदप्राप्तये धो मुखो धमपानादिना तपश्च करोति दारिमी फलानि
न किं तु यदा एवातानीत्युत्प्रेसात पस्यतः कर्मलोरो मे ये सादिना क्युः तपसः परस्मैपदं चेति वक्तव्या चतुर्ध्यान पा प्रादिसत्राशाः
तत्रौनुपसर्गानुहतिर्नो वरपकीति कृता उक्तम् दोहदध्विनि शतकर्मधारयादिनिः समर्थनीयः ८२

वियोगिनीमिति असौ नलः दारिमीमैस्तन अपश्यत. वियोगिनीम विभिः यसिभिर्भुकारिभिः योगोऽस्यास्तीति अथ वियोगिनी विरिणीनायिका मिने सु
त्रेष्टा प्रियस्मने दोहदरिस्मरणात् लसराया प्राप्तेर्हेतोः स्पष्टं प्रकटं उदीतकट काप्रियस्मरणात् रोमाचितांगीनायिका विपनायकस्मरणात् रो
माचितांगीभवति तथा फलानि स्तनविवर्तेषां स्थाने मध्ये विदीर्णां स्फुरिते रागिपक्वत्वाद्यो हितयुक्तं इत आं तरः प्रदेशस्तस्मिन्निशं निया निशु वस्या
स्यानिमुखा निनाये वस्मरस्य किं शुका निपलाशपुष्पा लेपाशुगा वाणा यस्या नायिका पसे दारिमी फलानुत्पत्तन मध्ये विरहित्वा स्फुरितमनु
रागयुक्तं यद्दृश्यं तस्मिन्निशंतः शुका स्तनुत्ताम दन किं शुका वराणाः यस्याः दारिमी फलं स्वयमेव विदीर्य अथ च फलस्य परमात्मसा हात्कार लसराय

वियोगिनीमैस्तन दारिमीमसौ प्रियस्मनेः स्पष्टमुदीतकटकाम ॥ फलस्तन
स्थानविदीर्णरागि रुद्रिशुका स्मरति शुकाशुगाम् ८३

स्तनं रुयेवो धकमिति यावदेवं भजेय स्यानेतुरीयो वस्या लसराणां तस्मादिदीर्णां शुते तुरीया वस्याम प्राप्ते एवं भजे पर्वे विषयेषु रागि सा नुराणे पत्
रुदयेत हि शंतः शुकाः लसराया तदुपदेशाः योगाभ्यासेन हृदयसेन नास्ते स्याः सेषाः स्मरति शुकाशुगा यस्यास्तो विषये भ्यः परावृत्तचित्तो
अतो नंतरं प्रियस्वपरमास्पदस्पष्टं हि दानं न स्वपरमात्मस्वरूपस्य तेः सन्निहितानं तरप्राप्तस्यानुष्ठानात्की अत स्यात्तिसंभावना संजा
तहर्षेणो हतरोमाचो विविधा योगास्तदती अष्टांगयोग युक्तं विशिष्टं योगिनी ता न हर्षेण त सामर्थ्यादिव शब्दाभः वियोगिनीमिति संपदे स्या
दिना विपूर्वा युजेः कर्मकर्तृविधिनुरागिणी प्र. दारिमीमिति जतिवाच्यत्वात् ८३ ईरुः कर्तृनि निष्ठाया मुदीतं रति स्तनेति पक्षे पचायच

आस्यासि अस्मत्ते हंतं तत्कर्मणि एत

स्मरार्थेति सनल पलाशे पलाशपुष्पे तु संतपसवंधं न आलोकताः दासी न हि संतपसाशे स्मरस्य अर्द्धं द्वाकारेण रघुवीरास्तत्रिभेत्तुत्येन बाजे वातयावियोगिनो हृत्स्व
 शिउनि हृदय दार के अतएव कसी यसा कृता नराणां अधुना यथिकानां पलाशनात् पलं मांसं तस्या शनात् भस्मात् न पलं मांसं मया प्रतिपलाशतस्मात् नो मधुसूता
 स्फुटं प्रकटं मेव पलासे अन्वयं संतपलाशशब्दस्याहत्या योजनीयं किमिव काजलं गजानं अन्वितं वियोगि हरि संतुं देवं उ मरा मिदेति लुहो न्रे सा रसिगा या
 अस्म्यं ह्यसं मांसं काल एतं कृता दीप सति र स अतस्मि २: ८४ नवेति दृश्याभ्यामुपलक्षितेन न वेहान लेन बालता दृश्यानेत्रेण कृता पपेसा परं दृशो ३
 स्थितलतादि र रं विरहिणा मस मिति दरो भयं मरीय र र्शनात् चारः तिर्यगादि संभोग कृता वलो कं विरहिणां कौ त हलमा वृती ति चान पा दः

स्मरार्थं च देषु निभे कसीय संस्फुटं पलासे धनुषा पलाशनात् संतपमा लो क तरवण मन्वितं वियोगि हृत्स्व गि निका लस्व
 एतम् ८४ नवालता गंधवरेन बुविता कं रचितं गीम कर र्शीकरैः स्थान पेयस्मितशोभि कु य लार दारभ्या र कं पिनी पवे

किमलता नवान्न पञ्च रा गंधवरेन कामितुत्येन वपुना बुविता स्या अत एव मकर दै सी करैः पृष्ठा सकलैः करं वितं मिश्रितं अंगं य साः सातथा स्मितेन
 विकसनेन शोभी नि कु य लो नि मुकु लानि य साः तथा वायु संख्या त रमी कृतं पते ए वं जी लान वि यते बाल ता बाल त्वं य सा स्तु ली स र्थः सा यथा ल ता स
 दृशी त न्दी कस्तूर दिग भयुक्तेन नय केन बुविता रो मो च युक्तां गी र्षा स्येन शो भित कु य ला कारं ता र्प स्या त्ति क कं पयुक्ता के न चि कौ तु कि ना पर क्री ला
 द्रु यं सौ र्या दार स्ताभ्या युक्तेन र पते य द्वा व रती ति वरः बाल ती गंध स्य शो श के श स्य वरः नैवं भूतः नवालता गंध वर तस्मा स्तेन बुविता का चित नवान वो
 काल ता स र्शी त न्दी न जो द ता स्त कं यान कार स्य नि वे धार्थ स्य स ना स ता त्र लो पा भा क सं योगो प ध त्वे पि अंग गा त्र कं दे भ्य स्ति व प्य त र ति री षुः ८५

विचिन्वतीरिति सनलः चंपक कोर कावली शंपक कु य ल पं की र्थ लो क वत र्दर्श का इव शं राणे काय स्य वलि दी पि का व स्य र्थं पं जार्थं दी पि का र्थं किं भूताः कोर का
 वलीः पो या स्य व पत्तनाः शालभास्तेषां हिं स नै र्मा रणेः अजिक ज्जल छलात् अलये भ्रमरा एव क ज्जल त स्य छ ला त्वा जा त अ पुर प क र्मा णि पा प क र्मा णि वि
 चिन्वती र्जयंतीः कामो दीप सनि चंपक नि रू षु विरहि हो म्रियं ने प्रयोगानि मिति लो पंथः चंप को पी भ्रमरो न नि ष्पी ति के चित त्प्रति ष्ठ ति पं मि
 यत र ति प्रा मा णि काः ८६ अमन्यते ति असौ नलः कुसु मे षु ग र्भं आ तर प्र दे श ग तं प रा गं पु श प र्व स्म रेण प रा र पे शि वा य मुक्ते षु पु ष्य रू पे षु शो र्णु सं ग तं
 ल न त स्य शि व स्यो ग ल नं भस्मे वा म न्य तार्क य त किं भू तं वियोगि ना मं धं कर णं नेत्रो प घात कं भस्म नां ध त्वं भव ति अं व कर तो ति आ ष्ट भ ग स्य ते ति स्यु न
 अरु हि ष दि ति मु म् ८७ वि का दि ति रू नः सं त तो न लः स्य ल पं मि नी र्दर्श क स्मि न् स ति व ने पि का को कि ल दि यो गि नो र्श्या म व स्य धं ग रा णां भ्र रा णां हं क

विचिन्वतीः पांथ पतंग हिं स नै र्पु रा प क र्मा र्ण पं लि क ज्ज ल छ ला त् व्य लो क र्थं चंप क को र का वलीः सं शं व रा र्थं व लि दी पि का र्थं ८६
 अमन्यतां सौ कु सु मे षु ग र्भं गं पा र्ण मिं धं कर णं वियोगि ना मं स्म रे णां मुक्ते षु पु रा पु रा र पे त रं ग भ्र मे वं शो र्णु सं ग त म् ८७ पि
 का र्द ने अ र वा ति रं ग रू क ते र्द श मु र्च व क र णं वियोगि ना मं अ ना स्य या स न कर न सा रि ती र्दर्श इ न स्य ल पं मि नी न ल

तैः कं का रैः कृ ता अ र वा ति स ति किं भू ते व ने उ रं च नः वि का सं प्रा मु वं तः क र ण सं ज का र ता य स्मि न् अ ना स्य या न ल ग त्ता धी र न या भि न य व श आ स्य
 स न नि पु ष्या णि कु म लानि त अ स र ण का र रू स्ता अ सा र य ति ए वं जी ला त्तां अ ना स्य याः ना र रे णां प र प दि वा अ न्य स्मि न् पि र या व ति क स्य
 चि त्क णं द शो अ र व ति स ति अ ना स्य या कि म ने ने ति क रं प्र सा र्प क अ न वा र य ति य द्वा अ ना स्य या सं सा रा नि स त स्याः भि न य व श आ स्य
 य ती ति व ने पि काः कृ ते ति भं ग रू क र कु र्च ति क र ण पु ष्या णि वि क सं ति क म लानि चो न्मी लं ति ए त अ रू षु विरहि हो म्रियं त र ति भा वः कि मि दे व नं
 अ र वा ति दुः ख वा तं मि ती पु ष्य वि का स या जे कं प्र सा र यं ती मि ति वार्थः आ स्ये त्या त शो प स र्ग र स इ न र ति र्दी र्घ इः स्वा दि ता र्दी दि ता नि ष्ठा नः क र णो

पंथं पंथं पंथं

ने. ११. २

३०

रसातेति अमुना ननेन रसातः आनतः असातः आलोचनः समरूपतद्वः किं भूतः स्फुरं नो भवेतो भ्रमरास्तेषामारवः शब्दवरोपहं कृतिः क्रोधं का रोयस्य किं
कुर्वन्निव सतीरणेन वा पुनालोलेः मुकुलेः कृत्वा चियोगिने विरहितो जनाय नर्जनया प्रसन्नया भीमयेतो दिस्तत्रिव दानुमिच्छन्निव स्योपेहं कृत्वा चयेनां गु स्या
दिनातर्जपतिरसात्तशब्दः तत्सुखे वर्तते दिस्तत्रितिरुदनेः सति दिर्वचने सति मी मेती सः अत्रलोपोभासस्ये सभ्यासजोपाः सस्याई धानुः इतितल मभय भी
नेत्यादि कृत्या तर्जनाभीयमिति सभासः तं दिनेदिन इतिसनजः पिकाभको किलान्दिनान् पस्मिणः आसृणां अमखेदं सोदोरे सिष्टदृशी किं भूतानि
व इति पूर्वोक्त प्रकारेण पां यान् जनान् शपत इव पां येभ्यः आपं ददत इव यतो लोहिते सृणान् मनत्वा डक्तनेत्रान् इति किमखेयत्वे दिनेदिने अधिकं

रसालसालः समरूपता मुना स्फुरद्विरेफारवरोपहं कृतिः समीरलोले मुकुले चियोगिने जनाय दिस्तत्रिव तर्जनाभियम
२१ दिनेदिने त्वं तनुं धिरेधिकं पुनः पुनर्मर्च्छं च तापमश्च इती वपां यान् शपतः पिकान् दिना न्स्वेदं मे सिष्टस तो दिने स
गा १०

भूशोतनुः कृशा एधिभवपुनः तमर्छं मर्छा प्राप हिनया तं तापं च सवागं सतापं अखलमस्वचः पिकः स्वभावमुक्तलोचनः पिकशब्दं अतापां यानां का
रुपमर्छा तापमभवति कृद्वा त्रालगा अपिरक्तनेत्राः संतः शापं ददते सृमनारे अयं एधि अस्ते लोहि दुडलभ्यो ज्यो हो हेर्द्धो हसो रे द्वा वितेले अस्तो
रित्य लोपश्च अखलं तर्जनां प्रादिना अखलं रो अतो हेर्द्धो अखलं तर्जनां पां यान् इति पंथानं गच्छतीत्यर्थेणानि स मितिणः पंथादेराश्चः सौप्तमानता
भावासां यानिति द्वितीया उपात्तं भावावाच्छापत इतितः भावः १०

३०

अलीतिसमसः वां ये ये कुप्रनमितिकलत्तपश्चतः कलप्रत्ययमनुवर्त्य बुद्धि कश्चि कौतिभ्यः प्रत्ययस्य मुरिसंतीर्णसत्वेण मुगापे कुटकौ गे ल्य रस्य
धातोः कुप्रलतया च मेदिनी कोशः कुप्रलो मुकुले पंसिन द्यो न रसांतयो रिति मध्योयं लुटिदा हे रस्यस्य कुप्रलो रमथो पिकु प्रलं मु कुलम
धीरयाधिया बुद्धानिपी यसा दसमालोक आतं किं तवान् च किं तः सन्वियोगिनां विपदे विनाशा यज्जि नंत रयंप्राप्तं न मे वध मके नु उता
तविशेषं अशंकिताः तर्किनवान् धमकेतुर्वि नाश सचकः किं भूतं कुप्रलं अलिख जाभ्रमर पंक्ता अशो घं उ जायं रापे यश्चप कोहे मप्य

अलिखजा कुप्रलमुच्य शेषं निपीय चोपेयमधीरयाधिया सधूपकेतुं विपदे वियोगिनामुदीतमातं किं तया
नशंकत ११ गलत्परां भ्रमिभिः पतत्प्रसक्तं भगवति नाग केसरं समार नाच निघर्षण सत्तज्ज्वल
कं तां शाणामिव व्यलोकयत्

करस्य मरुः नतो विकारप्रत्ययस्य ष्ये लुक् ११ गलदिनिसनतः नाग केसां नाग केसरं कुसुमं शाणामिव निक॥

षया शाणामिव व्यलोकयत् किं भूतं गलत्परां भ्रमिभिः पतत्प्रसक्तं भगवति नाग केसरं समार नाच निघर्षण सत्तज्ज्वल
लिभ्रमर पंक्तिर्पस्मिन् किं भूतं शाणं सारस्य का मस्य नागचा वारणाः शल्पविते पां निघर्षण सत्तज्ज्वलं तो भ्रमर पतत् ज्वलं तो रे दीप्यमानाः कणाः
स्पृष्टिगाय स्यात्परा गो ज्वल यत्तत्कणस्थानं भेगा वलिनी रा च स्थाने शाणस्यापि भ्रमरां भवति लोह संघर्षात् ज्वलंतः कणाश्च तस्मादुच्यंतेति

शाणस्य विकषः कषस्य

न.स.१

32

नरितिस्मरः कामः शिली मुखालीः अमरपंथीः अवलोकासदापास्यधनुषः दुर्निर्गतादुःखेन निर्गतामार्गाणास्तेषां अमात्रांतेः लज्जितो लज्जोपामहव
लुप्तोत्प्रेषाकिंभूताः शिली मुखालीः कुसुमाक्षिपसंगधितरेगं नृणां मुदिशुपानुकाः पतनशीलाः आगच्छंतीः यदा कुसुमास्तकाणानुपानुकाः
यदा कुसुमगुणवद्भक्तुसप्रधनुषः पानुकाः पतोगुणस्यो गुणमितापिणीः प्रौढीस्यशश्वः खनंतीः शत्रूयमानाः शिली मुखपदंश्रुतेः
कारणम् अलिनालो शिली मुखवित्पमरः दुर्निर्गतो हिवातो धनतिलस्य च नस्य शतिते नधानुद्धो लज्जते सगंधीति प्रपदे स्यगंधस्यगंधस्येति
नोत्पम पानुकाः शीलेन यपते तु कञ्च १३ मरुदिति सनलः पचेति प्रपदं माभ्ररफले वित्प पलं दद ईकिंभूतं मरुता च लंतो विलसंतो ये पध्वरा

तदंगमुद्रिपसंगंधिपातुकाः शिलीमुखालीः सुसमाद्गतास्पृशः स्वचापयुर्निर्गतमार्गलाभमात्सरः स्वननीरवलो
 क्तलज्जितः १३ मरुत्तलस्यध्वजकंदर्पैः सन्तसमुक्त्वात्तद्वरनचारुसौरभम् सवारनारीकुचसंचितोपमंदरश्रीमालर
 प्रसंपद्योत्तमम् १४ ॥

शाखाश्रितेष्वां कंठकैः क्षतेमरुदेवस्तद्वृत्तनचिलासं कुर्वन्पः पञ्चोचिः तस्य कंठकाः कंठकवती क्षणान्
 स्वास्तैः क्षते अथवा तस्य पञ्चवठपञ्चवः पाणिः तस्य कंठकैः नस्तैर्मिति शायार्थः तथा समुद्रदुमच्छेदनवत्सारथ्यं सौगंधं यस्मान्चेदस्य स
 रसौगंधं यस्मात्तरति वसारशब्देन यन्सारः कर्परो न ह्यणया श्री संदुयुक्तमारुतिराश्रित एव तारनाशिकाणां कान्तस्याः कुक्षौ ताभ्यां संचिता तस्या
 अर्जिता वा उपमा साहचर्यं यस्मात्पाणि कास्तनतुल्ययोभवा कुलस्त्री कुचनखसनादि आकष्योत्तेरनौ चि त्वमिति वारेति पदे विल्लेशंति त्वयो
 न्नपौमालू श्री फलावि त्मरः लज्जति रुभयपरो सौगंधमिति रंगेता बलपू र्वादि ति भावेण कर्मकर्तृ वि के लिभ उपसंख्याना त्पथे लिभ

पुनरेतिसनलः मयाधयाभयन्तयाधिया बुद्ध्यापाटनीपास्तव कंगुं स्मरेषुषीकृत्य कामतरणीरीकृत्य प्रकंपितः चकितः किं भूतंगुं पुनरुद्योषीषं
सह्यीतस्याश्रिते वेद्ये अतः करणोत्तयोर्मध्ये निमज्जनं वुरनं तस्मिन् चित्तानियोग्यानि प्रसन्नानि प्रव्यापितैः शून्ये तं पूर्णं गम्य गह्वरे मध्य
विलेयस्य एतत् सादृत्वा मुञ्चन भवति किन्तु कामस्य भस्त्रेति बुद्ध्या कंपित इत्यर्थः १५ मुनीति अमुना न लेन वने कोरकितः श्रितिः कस्माद्युति
यस्य मुनिदुमोऽगस्त्य हृदयेनेति हि कास्येता रात्रिवा मय न ज्ञातरति बुभोत्सेसा किल श्वायं वा किं भूतो राहुः तमिस्त्वय हे अश्वकार पसेया

युवद्वीपचित्तनिमज्जनोत्तिष्ठ प्रसन्नमयेतराहूरम् स्मरेष्वधीकृत्यविद्याभयाधयासपादलायास्तवकेप्रकं
पितः २१ मुनिद्वयः कोरकितः श्रितियुतिर्वनेऽमुनेमम्यतसिंहिकास्ततः तमिस्रपसत्रुकिदभसितेकलाक
लापेक्षितवैधवंवमम

त्रुष्टिस्तद्व्यक्त्यादिषु सैव कूटव्याजः तेन भस्मितं गितं वैधवं विपुष्यद्वस्तसंवेधिने कलाकलापकलासप्रहेतवः ॥
त्रुष्टिस्तद्व्यक्त्यादिषु सैव कूटव्याजः तेन भस्मितं गितं वैधवं विपुष्यद्वस्तसंवेधिने कलाकलापकलासप्रहेतवः ॥
चन्द्रायमनेन व्यस्यते कोकाः संजाताय स्यता रदित्वदिन च अथ च सिंहाकापत्रसिंहः शितिघुतिर्धवलवर्णः भस्मितं व्यापयति उद्भिन्नव
नेमन्यते अयं सिंह रतित दर्शनाय याभयं भवति तथा विरहितो स्यात् स्पदर्शनात् जातमिति भावः शिती धवलमेव केत्यमरः ३३

नै.री.प्र.
३२

पुरातनकुसुमेषु पुष्पेषु नमस्तो वायोः केलयः क्रीडाः किलोकिताः संसृज्जनेन लेमिलनिजनिमीलं कृतनेत्रसंकोचं समजुः चकुः किंभूताः पुरातनौ ह
 नैवलाकारेण आसिमाः चालिताः तुषारेण हिमेन पातुराः छटाः पत्राणि ये स्ते तथा तृते रावरा संवेधियां वीरुधिलतायां वद्विभ्रमाः कृतविशि
 पृथमराः कृतपक्षिभ्रमराः कृतपक्षिभ्रमरा वा छटलसणमावरणमासि पंयेनेति रायुविशेषाणां वातिर्येगादि संभोगावलो कनसखिति रा
 या कृतनेत्रसंकोचमि सयेः विरहित्वा दस स्यात्वा हा पर संभेण दर्शनस्या नुचि नत्वा हापी लेती निमीलानेत्र व्यापारो यस्य वीरुधिल्ली लिंग लाये
 धितिनमस्तः १७ विगतात्राय कस्य कुसुमेषु केलयः कामक्रीडाः नै सताकं ननग्रां ह्रीनच संसृज्जनेन युनमिति याज्ञवल्कनिषेधात् १७ गतारति

पुरोहृत्सिततुषारपादरुखरावृते वीरुधिवद्विभ्रमाः मिलनिमीलं समजुर्विलोकिता नमस्तस्ते कुसुमेषु केल
यः १७ गताय दुत्संगत लेविशालतां दमाः शिरोभिः फलगैरेवेणतां कथं नधात्रीमतिमात्रनामि तैरसंवेदमानान

सक्तः अतिमात्रं अतिशयेन नामितैः फलगैरेवेण फलवाहुल्येन पुण्यजन्म फलाधिको नचन श्रीकृतैः शिरोभिः **मिनेदतिस्मत्तान् १८**
 यभागेः संस्तुते अतो धात्री पृथ्वी पुपमातरं वेदमाना न्मशतो नमस्कारं कुर्वते अस्तान् दुमात्कथं नाभिनन्दति स्म ग्रीत्या कथं नास्तो धित
 कातान् ये दुमाः यस्याद्यामा उत्संगते उपरिप्रदेशेः र्थं चाकस्य लेविशालताः वृद्धिगताः प्राप्ता नै हि युक्तकारिणाः स्तो तुमुचिता आसन् फ
 लभरन् आदिगताः स्तोतव्या एव विरहित्वा दनभिने दनं कथमभिनेदतिस्म किं नुनेति काकुर्वी विद्योगत प्रायत स्ते स्म रोपकरण हेतवः पुष्प
 हता इव फलवृत्ता अपि न रुरुचिरे इति भावः यतो दुःस्विते मनसि सर्वमसं प्राप्तमिति भावः धात्री स्यादुपमा तापि सितिरप्या मलज्यपी स
 मरः दधितो धयंति वातामिति धात्रीधः कर्मणि घृनिङी घृनमिनेति तज्वल हलेति पासिकं मितम् १८

नयेति अहमहं अहोदिवसस्य म हस्ते जस्तस्मै विद्योगिने नपाय कौमुदी मुष्टेदिक जनिता संतोषान्न अदत्त किं भूतमहमहः वनानि तैरुपाय वा युभिर्हि
 मितं हिमी कृतं पुष्पस्यैर्म करन्दैः सधी कृतममृती कृतं केत करेणभिः केतकी कुसुम परागैस्सितं चेतं विनिर्मितं कृतं चन्द्रिका तु सप्रपिदसते जो
 विरहित्वा तस्य चन्द्रिदुःखदापि नीतिदुःखं जातमित्यर्थः अहमहः कौमुदीति व्यसंभु मत्तस्मै मुदो नादत्तेति चात्रै स्यादिगुणयोगाद नह
 इति कारणान्न तस्मै मुदो न कौमुदीति वा शै स्यादिगुणयोगेन दिवस तेजः मुखं स तस्मै रदौ कौमुदी मुदो न ददाविति यदि वस तेजः कौमुदी न
 न्यहवी आदत्तयि तु ददावति अहमह इति ते सधीति र्फः १९ अयोगेति अयोगाभाजोपि विरहित्वापि नृपस्य नल स्य तस्यासिद्ध संहर

नृपाय तस्मै हि मितं वनानिलैः सधी कृतं पुष्परसैरहमहः विनिर्मितं केत करेणभिस्सितं विद्योगिने दत्त न कौमुदी मुद
ः १९ अयोगाभाजोपि नृपस्य पश्यतात देवसासादमृतां धुमानं धिकेन रोषा राण च सुषामुहः कुहूता ह्यत च
दुर्वैरिणी २०

आननं मुखं सासादवावितलेन जमतां च वेदे मे वपश्यतापि केन को किलेन चन्दैरिणी अमावास्या मुहः अहूयत आकारि
 ताकिं भूतेन पि केन अनेन मुखेन विरहत्वा तस्मै न भवितव्य मत्तदुनपि नस्तप्यतीति हे वेण क्रोधेनाहो न केतव सधी यस्य तथा कुहू
 कुहूति रूत शब्दा यस्य कुहूति रीतेति वा कुहूति रूत शब्द यामावास्या आकारिता तनि अये किं लये वा चन्दैरिणी कुहूति
 वा योजना विरहोपि चन्द्राधिकं मुखस्य तदेव पातुतादिगुणोपेतमेवेति वा कुहूः स्यात्को किला तापनष्टे नृकल्यो रपीति विष्कृपिकस
 नेने स्वभावेनै वरजे शब्दश्च कुहूति तत्र एतत्सर्वमुत्प्रेक्षितम् २०

२४

५

१०

५

ने. २१. १

३३

अशोकमिति एव न लः अशोकं हं सं एवं मत्तमिव मन्वत अर्थे न यत्ते वया शोको न भवतीत्येवं रूपेणाश्वितमन्वर्धनामपस्पतस्पमाचो र्यान्वित
नामजातस्या माशया अमिता धेरा आगता आमाना ह शोचिनः पत्नी शोचिनो धृगान् पंथान् अवंतमिवामन्यते त्यचयः पुनः किं भूतं पत्न्ये
ः शाखायेः कृतापतीषु मंगी हं ते कामस्पन्व लदा जं अखजालकमस्त्रसम होयेन अखरूपाणि जालकानि कलिका येन तित्वा यत शरणं पश
रतो रसगो साधु अयोपिशरणोः रिशत्राणि स्वागो गहृ स्तारणागतान् सति पध्वै रवंतमिति वाक्काप्रस्पन्व लदखजालकं आग्नेयास्त्र
कां डयेन तित्वा अर्थो तितनामजाशया शरणान तां याथान् अवंतमारयेतमिवामन्यत अवंतमाशरणार्थमेवे तित्वा सार्थ यतः शरणो मा

अशोकमर्थान्वितनामजाशयागता न्शरणं गहृ शोचिनो धृगान् अमन्य
तावंतमिवैष पध्वै प्रतिष्ठाकामज्वदस्त्रजालकम् ११

रतो साधु समर्थ पधिकानां कामास्त्रेभ्यो भयं तं गिर हृष्टा पाथा व्ययं तद्वैत्यर्थः शरणं वधरुप्रोः शरणं राहेन गहृ राः पत्या गहृ स्तार
तिविश्वः सारको जालकं क्लीबे कलिका कोरकः पुमानित्यमरः शरणो साधुरिति तत्र साधुरित्यत अधृगान् अस्यात्यंता चेति २. ११
+ नितितु पुष्पा नरा रासणा न्तत्रैव विद्यते तच्छ्र काम शस्त्राणि स्वहस्ते गृहीत्वा यमेव मारयतीति वा प्रकृतौ पयिकत्वादयमे
वार्थः साधीयान् रक्ताम्यशोक पुष्पा + १ ॥

३३

किं तासे तितौ र्यत्रिकं नृत्तगीतवाय रूपं कर्तव्येनेपितं न त्पारायसेवेते स्मकस्मादिलासार्थं कीरायं वापी दिष्टिका तस्यात्तटे तीरे वीचि वादना
तत्तरंगनादा तत्तथापिकाः को किला अलपो भ्रम एतेषां गीतेर्नादान्पिकानामालिपं क्रितीतया जिखिनो मपूराणां लास्पन्त्यतस्पला
घवात्तवातुर्या तत्तत्रार्थं तरंगा समह क्तेति भाग्यभादेव युक्तः पुरुषं ककस्मिंस्थाने भोगं सखं सखसाधनं दानं आश्रोति अपितु सर्व
अपि प्राप्नोति विरहिणां तौ यंत्रिकं सखायन थापिमपूराणां सेवाया पाते दर्शितः न तु तस्पन लसीद्वारः भुम्यत इति भोगाः इति तेषां

विलासवापीतटवीचिवादनस्य कालिगीतेः शिखिलास्पलाघवात् वने
पितौ र्यत्रिकमाराधनं कृ भोगमाप्नोति न भाग्यभाजनः १० २ ॥

वास्तवीनिरुक्तिरस्ते कलस्पसा तदानातिमामस्तथापि भोगा एव यथानी राजन समीपस्था युवतिं युवतिरेव आः खेदे तौ यंत्रिकं तं पुख
द्वनेपि राधसिंहितवत् भाग्यमा कश्चुभा शुभकम भाग सुखदः स्वाभ्यतरसाहाकारभोगाल सखं भोगं कुत्र नाप्नोति अपितु सर्वत्रापि यो
हि सुखी सस्य भोगे तरेपि सुखं प्राप्नोति पस्तुदुःखी सस्यानां तरातेपि दुःखमेवेति वा वस्तुतस्तस्पवनेपि सखप्रतिपादनं प्रसंगकुतं भा
ग्यं शुभा त्क विधौ स्यानुभा शुभकर्मणीति विश्वः अलीति इनेतः इकारांतं लेघ्यंत त्वस्पर्वनिपातः स्यात् १. २

ने. २१

३४

तदर्थं विनित्तनेन लोकेन तदर्थं न लस्तु सर्वमेव अथाप्यपाठ्यत्वात् तदनेन लोका नेविमुक्ता पटवः स्फुटवाचः मुक्तास्तं न लं अस्तु वनतयेव तेनैव प्रकारेण तद
निविमुक्ताः स्फुटवाचः सातेका अपि स्वगमनेन तं न लमुपजगुः तुषुबुः किं भूताः तस्य पौरुषं पराक्रमस्तस्य गायनाः गायस्य श्रुता गायत्री कृता जनेनेति
शेषः ३४ योर्द्विशेषां सातेका गमने कदा अमेनस्तु तिविरुदावलीपाठकाः सन्निताः अध्याप्येति कीडजीनोणा विद्या त्वं गायनी मनुदेति मुद्रतश्च
१२ इतीति अतो न ल इति पूर्वोक्तप्रकारेण वनं अट न पति भ्रमन् वरिश्चरं वा ममा मोरं भ्रं सौ रभ्यातिशयेन अविनृत प्राय विदं मं सुभ्रमेदी तस्या विर

तदर्थं मथाप्यजनेन तदनेन मुका विमुक्ता पटवस्तमस्तु वनं स्वगमनेनोपजगुः असातेकास्तथैव तस्यैव रषगायनी कृताः
१३ इतीष्टां धाद्युमटन सौ वनं पिको पगी तोपि मु कस्त तोपि सन् अविंदता मोरं भ्रं वरिश्चरं विदं मं सुभ्र विर हेणानो
तरम् १४ करेण मीनेनित के तनं रधुमाल बाला मुनिवेश शंकया यतीर्क सर्वं नृपने वने मधुं समित्रमशनु स
रत्रिवस्मरः १५

हेणानानां आमो रभं रर्षातिशयेन लेमे वरिः परमिति विद्यावः तत्र परं केवलं आमो रं किं भूते वनं रषगां धा दोषेनाभीष्टे ॥
नगंधेन सौ रभेण गंधं सनं किं भूतो सौ पिको पगी तोपि तथा मु कस्त तोपि आमो दो र्धं गंधं योति तिविद्यः १४ करेणोति सनलः स्मरव्यतर्क लोकेति
ति शेषः किं भूतः स्मरः सवेच ते अतवश्च सर्वं नृवः तै र्धने संपूर्णो अत्रास्मिन्नने मित्रं सहायं मधुं वसंते अनुसरन् मग यमाणाः निजकेतनं च क्रयति
चिह्नं नृपं च मीनेन सगमन्तरे स्वरूपं मस्य दुमाणां आलवालेषु अस्तु तस्मिन्निवेश शंकया प्रवेश शंकया करेण दूधतधारय नृध दूनाभ्यस्ता
दित्तुमनिषेधः आलयेतेषु यते आलवाले श्रीणादिन आलप्रसयः १५

२४

लतितिवनानिलः अमुमसेवते किं भूतः जतारूपा अवलास्ता सांलास्पकला तस्य विद्या तस्या गुरु रषा पकः तथा त रूपां प्रसन्नानि पुष्पा
गातेषां गंधो लरस्य गंधं सम रस्य पश्यतो हरः वौरः तथा मधु ९ प्यर सस्तु अस्तो गंधं धारिणि गंधो र्धं के प्रणीतं कृतं लीला प्रचनं जलकी रा
येन मधु गंधा रस्य नलसर इति केचित् कमेण वि शेषा नयेण म न्तस गंधं त्वरी तलला निसं चेतरे वं विरोनायुः कार्यसिद्धेः सत्कः अयोप्ये
वंविधः पीरमदीदिः परिारको नाय के सेवते पश्यतो हर इति वृत्ति चाना द इति वृत्ति चाना रुदि क पश्यतो पुक्ति र्गद हरे वि स लुक् १६ अथेति
अथान्तरं अवनी भुजा गतान्तेन सतरंगो ग्यात्रि विवेकमुद्रा वरुशो न्ना करित्तु आयाते रस्य स्मासिना कादयश्चो मगादि सत्रेण आ

जता वला लस्पकला गुरुस्त र प्रसन्न गंधो लर पश्यतो हरः असेवतां मधु गंधं धारिणि प्रणीत लीला प्रच
नोचनानिलः १६ अथ स्वमादाय भयेन मंथनाच्चिरत्न रत्नाधिकमुक्षितं विरात् निलीयतस्मिन्निवसत्रपा
विधिर्वने तजगो र्दृशो वनी भुजा १७

कप्रपययेति इमं भूतो त्पेसा किं भूतः विराट् रुना कालेन उच्चितं हृदि प्रापितं तथा चिरत्नैश्चिर ॥
तनैरले रैरावतादिभि रधिकं पर्वता म्यसहायान्ये वा सन्निरा नीनुता न्ये वरु निजा तानि ते न्योधिकं वा संधनं मंथना दयेतादाय ग ही तातस्मि
न्वने विलीय तगां ह पेणो वतिरो हि ती प्रयनि अमन् समुद्रो यम पा उरु कवा हृ त्ये वय न्यते तस्मिन्वने सन्निविद्यमान इति प हो सा सा ड त्ने ता रा
अयोपि धनी राणा दिपीर ना ड पेन सर्वं स्व ग ही त्वा मि र प ड वे देशं तरे गु तो व तति र तं स नान्ति ये ये पी त्यमरः मंथना दिति मीत्रे सपादान
तं चिरत्नेति चिर प ह स ग दि म्य रू वा क वरु तिनः १७

ने. ११

३५

समुद्रमार्गेण ह अत्रेययोधिलस्यो मुवीति नराग विशेषात्तरेवयोधिलसीमुषमाहावाभिः पयस्ति सः वस्तुगोमणालजालस्यदिससमहस्यमिषात
व्याजान्पयमिनिनीनामनाअभ्रकामुकाऐरावतासेवा मादनीसमहस्तस्यपदान्नान्नबभार किंभूतान्नदान्नअननोरागः अनेनसंज्ञकअसः शेष
स्तस्यपुष्पतदन्त्यवीनहोभनदीप्तिनसखदीनितिपाटेसरशरीहीनश्चेतान्किंभूतस्यमरणजजालस्यन लेनार्द्ररुद्रस्यअसी हतस्यरूपस्यन
यानपेतेनसमीयेयाभूस्माभिननितलभभित्तस्यआकंदमप्रत्ताऐरावतान्नदृश्यनेकिंभूतता एवदृश्यतेपुर्वेन एकस्यैरावतअसीतअधु
नानुवद्वदसर्थः आवलिशहेनदन्वाधिकत्वं सचितं एवमुत्तरपिरत्ताधि कांडव्यमनदंतभभेतत्वे रतानामपिशेषां वमेर्नलोति

मुका

यधोनिनीनाभ्रमुकावलीराननंतोरागपुष्पखदीन् जलार्द्ररुद्रस्यतदन्तभभित्तोमरणालजालस्यमिषादभार
यः १०८ तदन्तविश्रान्तनुमखदाम्पुदानुविमोदयचुम्बनेनयः बभौचलरीत्तिकशांतज्ञातनैः सरूपमथै
अवसापिवाचयत १०९

तिनिषे भाभावात्अभ्रमुकावलीरिति पटीसमासः सखदीनियत्रसमानस्येतियोगविशेषात्समासः ॥
१०८ तदेति यस्तुगोमणालजालस्यपदान्नान्नबभार किंभूतान्नदान्नअननोरागः अनेनसंज्ञकअसः शेष
विबस्तस्यतस्यवुं वनेन संवेधेनप्रतिविम्बमियेणोस्यर्थः उच्चैश्चवसांसहस्रंअपनिविश्रापुचत्रिवदभौकिंभू तंवीवपएव
कत्राअश्रुतादिन्यस्तासांअन्ताः प्रोताः सैर्यानिशातनानिताउ नानितैश्चलच्चं प्रतीतिं विं तं वस्तु नरागवशांश्चलैमिव प्र
तिभातितत्रतापितत्वेनचलच्चमुत्प्रेसागभेनलाज्वा नामुत्प्रेश्चरः साम्यो सतेअद्यादेस्ताइनीकशेसमाः १०९

३५

सितेतियस्तरागः सितामुजानांमेतोयलानांनिवरस्यसमहस्यजालमिषानुधाशोअदुस्यवरलंसांवेवित्तंतवाकुलंरंदंरुद्रस्यवरु अतिशयेनभै
मुमुभेकिंभूतानां व्यतिभिर्भ्रमैः श्यामलितारापीकताउद्री मंथशोभावेवामिभ्रतकुलमतमः समच्छायाधकारसदृशशोभोयः कलंकस्ते
नसंकुलंया समच्छायामिसिभावितपुंस्तत्वा संवत् ११० रथेतियस्तरागः सरोजिनीक मतिनीनस्यास्तंबः कंदवपुगुल्मसमहस्तस्यमिषात
कैतवा त्कमलिनीगुल्मसमहस्येनैवराष्ट्रिः राणीक सैनान्वयापिअनुसतः रूपो हिसमुद्रेयोतेकरं वपुप्रयोगसामर्थ्याच्छादितोति
जाता वेकवचनमकिंभूतेनथागं चकंचक्रवाक्यतद्राजातथाकमलालस्त्रीः कमलमुपलेतया तेनसरोनुपः सक्वोस्यास्तीतिनेन

सितामुजानांनिवरस्योयश्रुलाद्भावलिश्यामलितोदृश्रियाम तसः समच्छायाकलंकसंकुलंकुलंसंधांशो
वैहलंवरुद्रिवा ॥ ११० रथायभाजाकमलानुषङ्गिराशिनीमुखस्तोमसखेनशार्ङ्गिरा सरोजित्तिस्तंबकंदव
कैतवान्मृणालशेषाहिभुवान्वायियः १११ तद्विः राणीकु नुषः स्ववधभास्तारः लेखाविभराम्भुवयः ११२
तौगैतैः कोकनदीयकोरकैर्धृतप्रवालाङ्गुसंचय

तथाशिनीमुखस्तोमः भ्रमरसमहस्तस्तखेनसदृशेनतद्वच्छायेनतसहितेनच ॥ ११०
वातासमहस्तसहितेनवातश्यामणालमिवशेषाहिः सएवंभः शयनस्थानेयस्यमृणालान्येवशेषाहिः भ्रमरस्यत्रिस्थानेयस्यसज्जिते
कमलंजलमित्यमरः कमलानुषङ्गिरा अतस्मिन् ॥ १११ तद्विः राणीकैतियस्तरागस्तंरालेखास्तारुमालाएवतद्विः राणीर्नदीर्दिभाण्य
भवाव्यस्तरूपकमअङ्गुनुषः मध्येसेविनास्तद्विः सेविनी अतथासवधभाः स्वप्रियाः प्राणेवसिश्चयस्तरागः द्योदुतैरोषड्दुतैः को
कनदीयाः रतोयलसमहस्तास्तेषांकोरकैर्मुकुलैः कलाधतः प्रवालाङ्गुसंचयोविदुमाङ्गु रसमहोयेनसमुद्रेनघः प्रविशान्तिविदु

सहितयात्रापि समुद्रसाम्प ११२

ने.टी.१
३६

महीयस इति यस्तगोनलेन महीयसो महारस्य गौरस्य चेतस्य तथा मेव कस्य नीलस्य पंकजमंजुलस्य कमलस्य रस्य खलेन व्याजेन
सलिले विलीनयो विधुका लकृतयो अद्विषयो त्विषं दीप्तिं विमुचन विरत्रिव मेव शंकितः समुदेयथा द्रोविरेवेति कृति तथात्रा
विधिवुपतमिति केचित् ११२ वलीकृता कृता रति यत्र यस्मिंस्तगो नरंगरिं गौः नरंगस्य लने अलीकृता अलिता अवाला महसः
शैवाल लतास्तासां परंपराः समूहाः वा उवह्य वाटवा उवान लस्तस्या वस्थिति रस्थानं तेन प्ररोह नमोः निशयेन प्रादुर्भूतो भ

महीयसः पंकजमंजुलस्य पखलेन गौरस्य च मेव कस्य च नलेन मेने सलिले विलीनयो त्विषं विमुचन वि
धुका लकृतयोः ११२ वलीकृता यत्र नरंगरिं गौः रवालौ चाल लता परंपराः क्रवेदधुवी उवह्य वा उ
वस्थिति प्ररोह नम मम मम मताम ११४

मावारुत्ये यस्य एवं विधो यो धूमस्तस्य भावस्तजातो दधुरिति कवं शंके समुदेव उवा ॥
नलस्तस्य धूमश्च कृति तद्वापि प्ररोह मम मम मम मतामिति कचित् तत्र प्ररोह नमो धूम ममाया सामिति वरुषे सस्य वा
दसत्वस्य प्रायिकत्वाद्वा उवह्य वा उवस्थिति वः होर्भा वो भूमाव होर्लोपो मचवरोः ११४ " "

प्रकाशमिति यत्प्रभायस्ता अभवत्संश्रियं स्या सोमरोजिनी कप्रलिनी प्रसरति तो असरत्वा च तिला असरत्तु त्यादिभूता आदि सं सर्वम
वाप्यप्रकाशमिति शयेन कंदकैः करं विता व्याप्रा आमोद भंरसौ गंधवा रुच्यं विहृण्वती प्रकटयंती तथा धतः स्फुरानि विरसितानि श्रीगहा
णिकमलानि तायेव विग्रहः शरीरं यथा साताः अयेव विधाः प्रकाशं प्रकृष्वं मदनं आदि सं देवं प्राप्य रोमं चित्ता हवं प्रकटयंती रिवा
सर्गेण धतः सुराणाः प्रकाशमानायाः श्रियः शोभायाः गदस्थानं विग्रहः अशोया साताः असरति आदि त्वरति दिव्येति राणः अम

प्रकाशमं रिसं मवाप्य कंदकैः करं विता मोद भविहृण्वती धतस्फुर श्रीगह विग्रह रिवा सोरोजिनी पत्रमवा
सरति ता ११५ यदस्फुरति विविता यतिर्मस्तं रौस्तलस्तदुमः निमज्य मेना क मही भूतः सतस्ततानप
सा भुवतः सपत्ताम १६

एव तेति कर्तुः सः सलोपश्चेति ज्ञा ज्ञो जसो प्रसरत्पदिना सलोपः ११५ यदिति यस्य तगगस्याव ॥
नः उ दकस्य पुरे न बोहे प्रतिविम्बिता प्रतिफलित आ यतिर्द्विषं स्या एवं भूतस्तदुम स्तीरु सः निमज्यां तनिली यम तो विघमो
नः स्य मेना क मही भूतो मे कना प्रपर्वतस्य प साभुवतः कपय तः सपत्तां समान तां पत्ता हि सं चत नान विस्तारयामा समै ना
करवस्थितं तस्यार्थः किं भूतो पस्तं रं गैर्वा युचालितोर्मिभिः ताल्यं च ल अत्र ह स प्रतिविम्बः समुदे मेना क सति कृति ११६

त्र.स.१

[illegible]

अथावलेख्यसंग्रामेकपादिकांतरानिदृष्टव्यपपत्त्यसंख्याः सतिर्येगावर्जितकंषः शिरः पिधापप सेगारतल्लमान
सः १२१ सनालमात्मानननिर्जितप्रभं हियानतं काचनमंबुजसर्पकीः अबुद्धतं विदुमदेः मेरितं सपीतमेभः प्रभुचापं च
किम् १२२ कृत्वा वरोहस्पृहया दुषानहोततः पदे रजतुरस्य चिध्रती तयोः प्रवालैर्वनयोस्तथो बुजेनियो द्रुक्कामेकि

किं तया वरणा स्यात्कृत्वा द्विमुदरादेन प्रवालं दूरेनामंरितमलंकृतं पीतपीतवर्णमेषा प्रमोर्वरणा स्यादामरं किं रतित मुवद्ववर्मणी २३
किं तवानवर्तलसनालं वामरं वसदं भवति को वनविकारे नुरातादेये स्पन्नस्तनादि लाद्वा अचुधंति बुधतेलं तं मृषल्लयो धो धरति धादे
रोरूप २२ कृतेति ततो नेतां रूपादध्यात कृतावरोरूप कृतेन तरणा स्यात्स्य नलस्य पदे चरणो रजतु मुष्णु भति किं भते वदे उपान हो दित्र
सीधारय माहो तत्रोत्प्रे स ते पुनः किं भते तयोः प्रकृतयोर्वनयो काननो रदक यो र्थ याक मं प्रवाले पक्षे वै तथं बुजैः सह नि योद्ध कामे सग्र
मयितु कामे सती वद्ववर्मणी वद्ववर्म कवचया भ्याते किमु सभा चनायात यो समुत्तये अत्रितियुद्धं पुहु मात्रं मतुया ह्युद्धं तस्य पदं पञ्चवस्तो सत

पुन्ये इति स्खिन्ति प्रोदुका मोषद्वयं चने सखिल कानने इमम ३
पान हो न सिद्धी विदीर्षी रे अनुग्रहाच्च सप्तान भिसे त्याग्य सलोको ॥३॥

विधापेतिग्रन्थः पालिनापत्तंगः यस्मिन्सूर्ययोः पत्तंगं संख्यमेव समधत्तवान् किं कृत्वा कपदेन वलिधुंसीनाशय गालस्य विंतिनीमनुसरणसरण
शोलावामनीरूपां मूर्तिं स्वरूपं विधाय कृत्वा किं भूतः सौमिनजि श्वेन च शोनागमनेन वा उपेतः प्राप्तः पार्श्वं हंससामीप्येन त्रितिक्रमोपि वलिधुल
पितु वामनावतारमूर्तिं कृत्वा आकाशगमित्वा त्रिश्वेन च शोनागमनेन वा प्राप्तः सूर्यपार्श्वे भिधुवत्सूर्यहस्तेनास्त्रसीदित्वा गमः पश्चिधाराणां
तिस्त्वायामनीसंदधेति कीर्णोरादित्वा कीर्णवा २२४ तदा जमिति सहस्रं आत्मानं तेन तेन आत्तधत्तमतेत्यहात्वा सः प्रमोतभयात् पुनः पुनः उत्त
वायुमुद्योगमनाय प्रायसत्वंतं चैव अतः तत्र उडुपने निराशानिः प्रपत्ते आयागहि त्वं वामातः प्राप्तः सन् विहस्य दीनं शब्दं कृत्वा केवलं निरुद्धं ग्री

विधायमन्त्रीकपटेन वामनीस्य बलिधसि विरिणीमयम् उपेतपार्श्वश्चरौ नमौ निनानपः पतंगसमधनपाणि
ना १२४ तदात्तमात्मानमवेत्यसंभ्रमात् पुनः प्रायस्तदुत्सवाय सः गतो विरुत्यो रुपैर्निराशं ताकरो निरोदुं
शक्तिस्मकेवलम् १२५ संसंभ्रमो त्याति पतकुलाकुलं सरः प्रययोक्तया नुकं मताम् तस्मिं लोलेः पताङ्गः

तुर्नलस्यैकौदशति स्म दंशयामि जनिः प्रायसत्त पस्य प्रयत्ने अस्वाद्योऽपसार्गतिश्चने निवेद्ये ॥ अथेन्यथा यदा रिरुहैः कौशेव १६
 दिशप्यहलुदि. पुषादित्वा दंशतेति मित्रे १२५ स संभ्रमेति सरः कर्तुं सज्जीपधारणात्संभ्रमं भयसहितं स्याति अथ वृषमुसनीन्तं पतत्कुले प
 सि कुले तेनाकुलं व्याप्तं सत् अत एव पक्षिपसुवातेन याउ कता तयाउ तं काले तं कमुदकं यत्पतस्य भावस्तत्ता तयाह सोल्लं तथा वा अलुकपता म
 वै अतां दत्ता तु तं प्राप्ती मिलो लैस्तं रावृत्तैः वारिरुहैः लमले रेवक रैहैस्तं पतता ग्राह तं सग्रहण गम्भारयादिदम्येव दिव्यै रैवेति वा क
 अग्निपांसुत्कृष्टि तत्वेन दयालुतां प्राप्य च लैः अमलतुल्यैः कौशैर्यति इयमपि पाप्मनातिः कं प्रेत्नेन मित्रे पीतिरः यद्यपि सरसः पताग्रहणे व
 त्तथापि न पश्येत्ति वा रणा र्थानामीक्षित इत्यवादानत्वम् १६

32

पतत्रिणातदुष्टिरेवाकंचितं त्रियः प्रयोमाः प्रविहाय यत्नलम् घनस्य दंभो हरन परोपमा बुकुज कूले कलहं समासी १०
नवासयेत्पावसं धेयमौदशस्तमेगमस्याः पतिरुज्जितस्थितिः इति प्रहापसितिमाश्चिन्तानभः खगास्तमानुक्रधुराखैः खलु
११ नजान्तरूपद्वयान्तरूपतादिजस्पदेष्वेयमितित्तु चन्तुः यद्वारितेनायसमानसौ कसाजनाधिनायः करपंजवस्परा १२

वात्स्यवतिः पालयितासेयं वस्था पृथ्वी वा स योग्गान भवतीति वरं न्यूनमर्थं यथेष्टं ननु वरुधनरत्नसंपूर्णा वस्थां दुष्टस्वामित्वादिसर्वं श्रयोपि सोप
दुर्बदेष्टं सज्जति आलौकिकस्य सद्दोरणानि स मुपसर्जं हवति बाधके च यन्निप्राप्ते विभाषति ह्युच्यते इत्यादि श्रयोपि कल्पविधानात् स सेऽष्ट १२८ न ज्ञातेति
अथानंतरं पूर्वोक्तप्रकारेण सुहृद्वरिणो रत्नवत्सज्जनाधिना यो मलः मानसो कसानेन हंसेना बहिवश्यमाराप्रकारेणोक्तः किं भूतेन करपंजरहस्तलक्ष
णापंजरे पश्चिदधनं यत्र पृथगीति तेन रत्नकिं हि जस्य पश्चिदाज्ञात रूपस्य सुवर्णस्य ह्येव सोताभ्यां जातसंपत्तौ र्द्ययस्य तस्य प्रादस्ताना नसा कपिर
वेति अथ च प्राज्ञात्मा नस्य सौवर्णप्रदसं जातसौ र्यमाश्चर्यकारी भवति पंजरराशे न करजुटस्य रौप्यस्यासीनाभावः सूच्यते १२९

धिमिति हेराजन् हेमजन्मनः सुवर्णप्रभवस्य सुवर्णप्रभवाद्ममपत्तासमीपस्थान्मया स्पर्श्यात्तरत्वं संवलंमव नमन त्वदंतः कक्षां धिक् गर्भं
मस्तु सुवर्णमि त्ताघिरो वाहं लयाधतः स्तुतश्चेत्यर्थः श्रीमिभिः म सैस्तवराजैस्ततः किपान्क्रियत्यरिमाणा कमलात्न स्तीस्त स्यात्तदय आधि
वंभवेत् अपितुनात्योपीत्यर्थः केः कस्येवतुषारसी करैर्हिमकरोरुदकनिधेरणीवस्य समुद्रस्येव यथा हिम करौः समुद्रस्य कमलैस्तल
जलतत्त्वादयः क्रियान्यथोरुदकस्य समुद्रा हिम करानादियन्ते तथा समुद्रेन लयाममपस्तु सुवर्णं नामित्वा घणीयमिति भावः
परद्वयाभिलाषेण क्रियानूलस्ती समुद्रा यो भवेत् अपितु विषदेवेति वाक्मलश्रीर्हपि प्रिया मलिलं कमलं जलमित्यमरः विष्णो नेमन

विगाहस्तस्मात्तरलेभूवत्तनः समी सप सान्ममहेमजन्मनः तवार्णवस्येव तुषारशीकैर्भवेदसीभिः कम
लोदयक्रियान् १३० न केवलप्राणिबधोबधोममलदीप्तादिस्थितितातगत्तनः विगाहं तैधर्मधनेर्निवहं
रांविशिष्यविश्यासजुषांदिप्राप्तयि

इति द्वितीया ११० न केवलमिति हेराज न त्वरी सृणा साधो स्तवे सृणा दिलो कना न विव्यसि ॥
तो विव्यसं प्रा तौ तरा व्यास नो यस्येवं भूतस्य मम कथः देवलं प्राप्ति वधो जंतु हि सामा जे न भवति किं तर्हि किं षधर्म एव धने ये स्रं तैर्म न्नादि
भिर्हि जं वैर सामपि विव्या सजुषं विव्य सितानं नि षहं गं मारं विशिष्यो लुप्य विगर्हि न विरो वे रानि दि तं धर्म्य नै निरहं हिंसा जं
नि दि तं सामा म्ये नेत्यर्थः विव्या सजुषा दिषामपि निरहं विशिष्य विरो वतो ग र्हितमिति वा योजन न विव्या सद्यत्त कस्य गुरु प्राप्य निरुत्त प्रति
प्रादनात् यस्तु मारणीय एव तस्यापि विव्यसितस्य मारण नि दि तं किं न निरपराधस्य मादृशस्येति नञः १११

नै.स.

3

पदरुतिरेन पदे पदे देव्यानेरलो दुःखः संशय दुर्भेदाभराः श्रुता संति विद्येते एषो वेद हिंसा रसो मारणा नुरागतेषु भरेषु न एष्यते परिपूर्णो न भवति इति काकुः अपि तु
मवि तुं भुक्तः एष हिंसा रसत्त्वप्रेतु परिपूर्णः कर्तव्य इति वास्याने २ भरा संति परमेष्ठ हिंसा रसो मारणा नुरागेन तेषु न त्रेषु मादरोषु त्वया क्रियत इति शिरया
त्वेनायुक्तत्वमेव भुज्यत इति वातेषां श्रुतमत्वात् अनि किं विदपि कर्तुं न शक्नोषीति भाव इति वास्याने स्थाने च राग संति इति काकुः एष हिंसा रसस्तेषु प
रिपूर्णो भवि तुं युक्तो न त्वस्मात् इति वातेषु हिंसा रसो न परिपूर्णो क्रियते वा त्वया तन आस्मात् परिपूर्णो क्रियत इति बार्हृदं विद्या स ह न न जसरां ते कुवि
यमकुस्ति तयो ह षं वि कनिं ये स्ते पराक्रम इत्यर्थः यः पराक्रमः कृपरो रीते कृपाया ये क रणास्य दे मयि प न त्रिणि पसि गिा वर्तते पु न र्दिकप दे अति शय नि न्या

यदेवेसन्तिभारोगा इत्यनेन पुहिंसारस एष पर्यन्ते विगीदशनेनपनेकुबिक्रमेरूपाययेयः हृपणेपतत्रिणि १२
फलेनमलेनचवाणिभूतंमुनेरिवे स्वममयस्पृहमयः त्वयापतस्मिन्नापिदाधारिणा कथंनपसाधरगितरणोयने १३

सचकम् कौण्डिण्यप्रतिद्विचक्रममितिवापरी पूर्णवित्तस्यकर्तारिश्चपर्यन्तरतिरूपं कर्मणि यस्यपि १२ फलेनेति हेरान्नद्यायैव भूयति स्थानं
वागिभूतस्योरोहते उत्सर्गतेते पां कसजानां फलेन पद्मसलसणेन मलेन कंददिनामरणालेन च यस्मिन्महत्सत्त्वरूपे अभिनयेन परोवर्तिनया द
र्शयति मुनेरिव हतयो जीवनानि इत्यसर्वं लोकसमं संवात्तस्मिन्नप्यनपराधेभिः सृष्टेः अथितुल्ये विप्रपि अग्रराधाधारिणा शास्त्रिकारीणा लया
पत्या स्वाभिना धरणी पृथ्वी कथं न हूणीयते अथ यथा यथा निमित्तोत्प्रेयो यथा लज्जते वा तिरु संभ्रु संवेति वा कंददिषु हूणी जरो ये तज्जायंते
तस्य धातोः कंददिवात्त्वा र्येयकिजित्वात्वरित इति सत्रेण कर्तृगामिनि क्रिया फलेत् तणी मुति पाठात् कित्वात् इ हूणी इ सौत्रोधा तुल्यजो

इतीति सत्त्वगोहंसः इत्यनेन प्रकारेणोद्देशेन तद्देशेन विवाद्यैः स्वनेन स्तनपराजानं सच्चिदैवैलस्य रूपं चित्रं च वैलस्ये चरुपाचनत्तरि तेन विस्वप्यविधाः परया
समुद्देकपातिं धौनस्यनसस्या शये हरेकास्तरुपलत्तणोरसस्तस्यापानादिति वाचः अतिथीवकारकस्य वाचस्तमाकर्तृयाममेत्यर्थः पसितो मनुज
वाक्काहेमपसत्वादित्रमाश्रयनिर्वाश्रयणात्सलज्जत्वमन्तरेण श्रवणात्तु पासमुद्देकसमयो गतिधीभवन्ति आत्मनश्चरितेन समगता तेनैर्यस्य जायते
पुत्रपतिमरुतो सविलस्य रतिस्मृतः विश्रुप्येति त्यपिलघुपूर्वादिदिति तोरयादेशः वाद्यप्येति निस्त्रुदेति निस्यप्रहरणारेकावेप्रयद्वरः ध्वनियमरुति
रुपाशब्दस्य नपर्वनिपातः काहणेति स्वार्थे ध्वन १२४ मदिदिकाहणगितेन्यापदेशेन राजानं प्रावयति जननीममाताजराजरावाहकपीरितास्वतो जी
विनुमसमर्थातीर्तिष्ठान्तरेण जीविकास्यातदपिनेसाहयतोमदेकउत्राः हमेवैकः पुत्रोयस्याः सातर्हि न वस्त्रीस्यानेसाहवरदाममस्त्रीनवप्रसन्तिर्नव

इति दशोक्तं विरच्य गायत्र्यैः सचित्रैर्वैलक्षण्यं न पंखगः इत्यासमुदेसतदाशयेति श्रीचकारक्यरूपसंस्थाधगागिरः १३४
मदेकपञ्चाजननीजगत्तुलनच प्रसिद्धीरदातपत्तिनी गतिस्तयोरेषजनस्तमर्दयन्नेहोविधेत्वाकरणास्तद्विद्वन् १३५

सन्निर्गमस्य सापि स्वतेजो विभुमसंमर्षाः पश्यन्तेरेणापि जीविका संभाविते साहयत्तस्य पितृनीयति व्रता यत्तदीना एष मन्त्रः स राजन स योमी तपः यो
मिति हस्तुपायः पदामनः एकपुत्रो पस्यास्ता अजननीत न्नराणां नंतरं अ प्रसवित्रीयते जरा तु म हृदय न स व संभावनाया मपि पतिरहिता त अजननीत
मसन्निर्गमस्यास्ता यदा वृद्धा वसानुवसन्ते रामन्ति श्रेष्ठारः स राजन स्याः सामद्वियोगात्परे तन्मरणं करिष्यतीत्यर्थः वरदा विशेषरत्नानि तयोषु वरदयोः
ते मा अर्चयन् पीडयन् मा रयन् हे विधे ब्रह्म न देवदा कस्तान् दयात्वं नरुणादिना हृत्तोति न वारयतीत्यर्थः अतो आ श्रयं एवं विधे पीडने हित्वा सदयेन भवि
त्यंतव देवस्य सतोदया नोत्पत्ते किं पुनर्ननु आस्पृशति कस्तोक्तिः हंसस्य योषि हरते स्यात् अर्चयन् नित्यं यो रात्रि का केचित्तदा रात्रा हतमनि स मिति रर्चय
ते संवोधने चेति शता आत्मनेपदेष्वेति अर्चनमदीक्ष्य देवते कुर्वन्ति मनुजैः काया समाधिः १४५

नै.स.प्र.

42

मुहूर्तमिति मम सत्ता यः मित्राणि पक्षिणः मुहूर्तमात्रं सत्ता मात्रं रश्मि वसंसारस्थितिर्गतिभयस्य संसारस्य निरयानिर्हृतिदुःखविस्मरणमेव त्रिणास्य त्रिभिः
ताः स्ववर्तिगलंति अश्रुणा येषां तथा दया सत्ताः कृपा लवः हेमातः परं के वलं सततशोकः पुत्रशोक एव सागरः समुद्रस्यैव दुःखतरः दुःखेनापि तरो तु मशकाः भवि
ष्यतीति शेषः मम मत्तित्राणां चरुणमात्रं दुःखतचतुया वज्जीवमिति भावः मुहूर्तमात्रं कालाधनो गेति द्वितीया दया सत्ताः राजा हसति अश्रुदुःखतर इ
ति खलनलोकेति निषेधा स्वयेति तृतीया १६ मर्येति हे प्रिये तव सत्ताः समयः कीदृक् कीदृशो भविता भविष्यति नितरां मनिर्वाच्यो भवितेति भावः

मुहूर्तमात्रं भवति दयारूपमखाः सखायः स्वस्वलोमम निवृत्तिमेष्यत्रिपरंदुरत्तैवमानस्ततशोक्तस्यारः १३१
मर्धसंदेशमणात्मन्यारः प्रियः किंप्ररति त्वेदिने विलोकयेत्सा सृज्यते पक्षिणाः प्रिये सखी ह्यभविता तव सखाः १३२

किंमतायास्तत्त्वया इति प्रलोकप्रकारेण वचसि मत्सहचराग्रनिर्दिष्टे उक्ते सति पृष्ठे सतीत्यर्थः अथानंतरमवयवभिराः मत्सहचराग्रदूतोरुदने कुर्वन्तो
विलोकयेत्याः पश्यंत्याः इति किं हे सहचराः मद्यमिमे मर्त्ये ये संदेशमणाले संदेशमणाले च तयोर्विषये मन्थोत्पलसः सन्तत्र गत्वा त्वमिदं मन्थि या
ब्रूहीति संदेशमणाले च मद्रूपं एवं ब्रूतः मत्प्रियः कियदूरं पथिवर्तत इति कियदूरं यत्प्रेति प्रियविशेषणं वा पूर्वत्रान्यपदार्थः पंथा
मर्त्यमणालनिग्रानेयानीति संदेशमणालनिर्दिष्टे मन्थोत्पलसः इति वा मर्त्येति अर्थः ननिस्यसमास इति समासः ११०

ने.सि.प्र.

42

नवेतिहरेतिरेप्रेप्रियेममनेवात्तकाचहभिर्मनोरथेचिरेणतहनाकालेनलहाः संतः सुतोमगातामनप्रायाइत्यर्थः किभ्रताः सुधाकुजातयाअतिश
ल्यादस्फुटितेसणाअप्रकाशितनेत्राः किंकृत्तातवापिअपिहातममाविविरहानेपुप्रसिद्धेपुकुलायकूलेपसकृतेपुनीउतरेपुचिलुघलुटित्वापर्यस्तो
कार्यनुवादः १४१ इतिप्रियांप्रसक्तसताअसाहसताइतिहेसताः पुत्राः जननोमोचविनामुंरुतैरिशपुपक्षिसस्मशद्विशेषैश्चिरायकमाहूयआका
र्यभक्ष्याचपिप्यथकंप्रतिकंप्राणिचलानिमुखानिनिधायगोपीः करिष्यआपितुनकमपिप्रतिउभयोर्मतत्तातशिशुपक्षिरागमिषंजातिः एवंसतिप
रंपूयेकथासुशिष्यध्वंशआरोपीभविष्ययेसक्तासहंसः प्रमीत्यमर्षांप्राप्यत्युतस्यकाहणारुलितस्यनृपाअरण्यपनेत्रवाप्यस्यसेकात्सेचनादुपे

तवाविहासविरहासुधाकुलाः कुलायकूलेषुविलुप्यतेषुतेऽ चिरेणान्ध्रावहमिमनोरथैरितासुतोनास्युतेतेसगा
मम १४१ सताः कनाहूयविरायचुंरुतैर्विधायकंनशिमुखाविकंप्रति कायासुशिष्यधूमितिममीत्यसः स्तुतस्य
सेकादुबुधेनपाश्रुणः १४२ आपममुं विलपे तममुं वहीनदयालुतयाऽवनिपालः स्तुमदर्शिधृतोसियदर्थगतखपये
धूमयेत्यभिधाय १४३

धस्ययाचनंगोकीकलांचकवेहन्ति ननु हसस्यतप्यवच आरूयविषायेत्येतदने शोकवशात्तवारोन्निःकृतगारः॥
सवेधिकागोष्ठिषु विषयेषु चतुराभविष्ययेति पितरं मातरं च विनापुत्रान्कुमधिकः शितयेदिति वाक्यविशेषो वाशिष्य धर्मिति कर्मकर्तृदिमात
काले लोदुतः एवमहमपि कथाश्लिष्य सुतरापि ज्ञेयम् १४१ इत्यमिति अविनिपातो गतादीनेषु दयालुत्वात् सभावस्तज्ञातप्राप्त्यभिधायो
त्कारस्य पूर्वोक्तप्रकारेण विलपंतं विलापं कुर्वंतं संश्रमं च न अत्यजन्तुः किं हे हसयद्ध्यधतोऽस्ति ननु मदर्शिदृष्टं अघातः परं त्वय्येषं
व्यागच्छयद्ध्यधतोऽस्तीत्यादिनाधिगत्तत्तमेत्यादिपि हतं स्पृहीतीत्याजुचिदयाजुः दोषकहन्तम् १४२

कथमिति हे विधातव्रंस्त्रयमपि विषयेन व्यापिष्येकजाकरकमलदिति एवंभूतातिपिः कथं निर्गता किंभूतातपियायाः शैत्यशीतत्वेमदुल्लेखतयेऽशित्यने
निर्मातुः इति किंत्वं वत्र भयप्रियया सह विद्योऽस्य सेवित्येवंप्राप्स्यसीति न लाटं ता य यन्ती तलाटं तपानि निबुद्धाणि कटिनानि अस्य तपि यस्यो लिप्यो एत
तत्पुनरिति यः कारणगुणादि कार्यगुणानां भूत इति स्यात्कारयकं जेणी तत्तमदुल्लेखतये वाहकटिनस्त्वयो ह्मादकत्वे विहृमिति भावः ललाटं तः
पेस्यत्रास्यललाटयो रंशितयो रिति तत्र शर अहं विषदं जंतयेति मुम् १५ अथीति अथिप्रिये लोलासि सभावतः शोकवशात्तु चं कल्पने त्रे ले अथिदिशो

कथं विधातमपि पाणिपंकजातवप्रियाशैत्यमदुल्लेखित्यनः विद्योऽस्य सेवत्त्वभयेति निर्गतातिपिर्ललाटं तपानि बुद्धा
रा. १२ अथि सयथैर शनि सतोपमं ममायवृत्तानमिमं वतोदिता मुखानिलोलासिदिशामसंशयं रशापिशया
निबिलोकपिष्यति ममेव शोकेन विदीर्णा वत्सालया विचित्राणि विषयते यदि तरास्मि रं देव न हतोपि राहतः स्फुटं य
तस्ते शिवावः परासवः १४०

हृतापि मुखानि असंशयं निश्चितमेव शस्यानिरिक्तानि विजो कपिष्यसि इत्यपि वतस्वेदेमं विना सर्वशून्यमे
वदस्यसीति भावः किंभूतास्य पथ्यैः स्वयं वै रं सैरानि सतोपमं वत्तप्रहारसरुणं इमं मरणात्पमं म वृत्तां नैवा न्ति उदिता उक्त उदिता बुजो र्बग्रहणा
इति र्दिकर्मज्ञां तं मुख्यकर्मणि द्वितीया १५ अथेति हे विचित्राणि सुदृगात्रिममेव शोकेन पुः सेन विदीर्णा वत्साला स्फुटित हृदया तया यदि विषयते
अथ ते तदा तर्हि हा विदे अहं देवेन हतोपि पुन रं तोस्मियतः स्फुटं निश्चितं ते हति अभिनयेनाः श्रीयो सा शिवालो बालकाः परास्यो मता भवे
मुमिदिनापि त्वजोपि ते वोजीवनं संभाव्य ते तव मरतो तेपि मणिष्यंतीति विषयवेषण मेऽहं देवेन हतमिति भावः एकशोकेनेति पाठः १४०

10

5

0 CMS.

5

10

15

20

25

